

APOLI

APOLI

Helsingin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2010

SISÄLTÖ

Johdanto	3
Resumé	7
Summary	9

OSA I

Artikkelit

Helsingin rakentamisen politiikat	14
Helsingin sielu	35
Asuminen olemisen peruspiirteenä	
-esikaupunkien kodit	50
Näkymiä tulevaan	68
Nykykaupunki ja suunnittelun projektiharha	80

OSA II

Toimenpideosa	105
Kuvalähteet	141

Julkaisija

Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto

Toimituskunta

Lauri Jääskeläinen, pj., Leena Jaskanen, Mirka Saarholma, Sari Viertiö

Translation

Juhani Nortomaa

Taitto

Pia Ilonen/Talli

Paino

Art-Print Oy 2010

ISBN 978-952-223-730-9

JOHDANTO

Mitä tekemistä arkkitehtuurilla ja politiikalla on keskenään? Perustellusti voi kysyä, pitääkö rakennustaidetta sotkea politiikkaan, ainakaan päi-
vänpolitiikkaan. Käytäntö osoittaa, että liittymäkohtia löytyy. Ei tarvitse
kuin viitata kahden vuoden ajan jatkuneeseen väittelyyn sveitsiläisarkki-
tehtien norjalaisen miljardöörin toimeksiannosta tekemästä hotellisuun-
nitelmasta Katajanokalle, kaupungin omistamalle maalle.

Kokonaan toinen kysymys on, voidaanko virallisilla tai puolivirallisilla
ohjelmilla kohentaa ja kohottaa arkkitehtuurin ja koko rakennetun
ympäristön tasoa. Suomessa näin on ajateltu. Ensin tehtiin valtakunnalli-
nen, peräti valtioneuvostossa käsitelty arkkitehtuuripoliittinen ohjelma.
Helsinki ehätti mukaan Helsingin arkkitehtuuri Nyt! -ohjelmalla vuon-
na 2006. Sitä seurasi värikäs valtuustokeskustelu 12.9.2007, joka samalla
oli ohjelmatyötä vetäneen apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpisen
jäähyväisesiintyminen ennen eläkkeelle siirtymistä. Ylioppilasteatteri
aisti ajan hengen ja teki valtuuston istunnosta näytelmätoisinnon.

Helmikuussa 2009 merkitsi kaupunginhallitus tiedoksi Helsingin arkkitehtuuri Nyt! –ohjelman toimenpideosan. Samalla kaupunginhallitus päätti sisällyttää strategiaohjelmaansa tavoitteen rakentamisen laadun ja hyvän asuinympäristön edistämisestä arkkitehtuuriin keinoin.

Strategia- ja ohjelmamielessä asiat ovat siis kunnossa. Rikkumaton yksimielisyyys vallitsee siitä, että rakennetun ympäristön laatu on tärkeä asia. Käsitys sen kaupungin kilpailukykyynkin vaikuttavasta roolista on nykyään laajalle levinnyt. Kukapa muutoinkaan lähtisi profiloitumaan huonolaatuisella ja rumalla arkkitehtuurilla?

Peruskysymys kuuluu: entä sitten? Yleisellä tasolla on mahdollista saavuttaa liikuttavaa yksimielisyyttä tavoitteista. Tilanne muuttuu heti toiseksi kun keskustellaan yksittäisistä konkreettisista hankkeista. Vielä monipuolisemmaksi keskustelu muuttuu siinä vaiheessa kun kysymys on siitä, mitä kaikki maksaa.

Mutta juuri taloudellisuuden näkökulmasta voi väittää, ettei hyvä laatu pitkässä juoksussa tule kalliiksi, vaan päinvastoin. Kertakäyttökulttuuri ei hyvää fyysistä ympäristöä tuota. Se ei myöskään tuota hiilineutraalia ympäristöä, vaan sotii kestäväen kehityksen periaatteita vastaan.

Viisas Helsinki asettaa rakennetun ympäristön laatutason korkealle. Viisas Helsinki arvostaa rakennuskulttuurin historiaansa ja vaalii sitä ylikorjaamista välttäen. Viisas Helsinki hakee myös parhaita ulkomaisia vaikutteita omaa rakennuskulttuuriansa rikastamaan. Rakennettu ympäristö jos mikä on aina ollut altis vieraille vaikutteille, joita taitavasti omiin olosuhteisiin soveltaen on syntynyt ajatonta ja kestävää rakennustaidetta.

Helsinki elää – jälleen kerran –oman tulevaisuutensa etsikköaikoja. Tullaanko pääkaupunkiseudulla näkemään kuntafuusioita? Kuinka monikulttuuriseksi pääkaupunki lähivuosisikymmenenä muuttuu? Kaivautuuko infra entistä enemmän maan alle, jonne syntyy oma maailmansa, samalla kuitenkin maanpäälle häiritseviä teknisiä lisäjä tuottaen? Millaista hiilineutraalia uutta kaupunkirakentamista tullaan näkemään Jätkäsaaressa, Kalasatamassa ja Kruunuvuorenrannassa? Saadaanko merelliseen Helsinkiin Kruunuvuorenselän ylittävä ylipitkä silta? Valtaavatko tuulivoimapaistot UNESCO:n maailmanperintömaisemaa?

Arkkitehtuuri on kuin onkin Poliitiikkaa, oikein isolla alkukirjaimella. Poliittiset päätökset vaikuttavat väistämättä jo rakennettuun ja rakentuvaan ympäristöön.

Tämä kirjanen antaa eri suuntiin vieviä taustoja ja eväitä alati vellovaan keskusteluun yhteisestä ympäristöstämme. Kirjoittajien näkemykset ovat heidän omiansa. Toimituskunta on keskittynyt teoksen koordinoointiin, sitten kun kirjoittajat olivat tiedossa. Toimituskuntaan ovat kuuluneet allekirjoittaneen lisäksi arkkitehti Leena Jaskanen, tiedottaja Mirka Saarholma ja arkkitehti Sari Viertiö, kaikki Helsingin rakennusvalvontavirastosta. Julkaisun kirjoittajat saavat toimituskunnalta lämpimät kiitokset siitä innosta ja harrastuksesta, jota he teosta kohtaan ovat osoittaneet.

Teos ei ole tarkoitettu kuolemanvakavaksi virallisjulkaisuksi. Arkkitehti Pia Ilonen sai toimituskunnalta pikemminkin kannustusta leikittelevään politiikkaan ulkoasun, kuvituksen ja taiton osalta.

Jos teos kuluu kaupunkilaisten käsissä ja herättää polemiikkia, olemme tyytyväisiä.

Teoksen loppuun on koottu Helsingin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpideosa. Tämä raportti merkittiin kaupunginhallituksessa tiedoksi 16.2.2009. Alussa on Kjell Westön kirjoitus vuoteen 2010 päivitettyinä. Westön artikkeli ”Helsingin sielu” oli mukana alkuperäisessä Helsingin arkkitehtuuri Nyt! –raportissa vuonna 2006.

Antoisia sukelluksia Helsingin historiaan, nykypäivään ja tulevaisuuteen!

Helsinki 1.4.2010

Lauri Jääskeläinen

virastopäällikkö

RESUMÉ

År 2006 publicerades Helsingin arkkitehtuuri Nyt! – Helsingfors arkitektur Nu!. Rapporten var startpunkt för diskussion om arkitekturpolitik i Helsingfors. Biträdande stadsdirektör Pekka Korpinen hade lett en arbetsgrupp som stod bakom rapporten.

Efter remiss behandlades rapporten vid stadsfullmäktige den 12. september 2007. Mötet var det sista som Pekka Korpinen deltog innan hans pensionering. Fullmäktige diskuterade ivrigt. Våren 2008 beslöt Korpinens efterföljare Hannu Penttilä att fortsätta arbetet och precisera målen. Nu var det tur för verkschefen för byggnadstillsynsverk Lauri Jääskeläinen att leda arbetet.

I februari 2009 beslöt stadstyrelsen att anteckna fortsättningsrapporten med dess rekommendationer för kännedom. Byggnadstillsynsverket fick som uppdrag att förbereda en publikation om arkitekturpolitik i Helsingfors.

Boken behandlar några delar av den ursprungliga rapporten från året 2006. Kjell Westös entusiastisk artikel om själen av Helsingfors är uppdaterat men nästan oförändrat. I slutet av boken finns rekommendationer av fortsättningsrapporten. En del av texten är dock i litet förkortat form.

Alldeles nya är artiklar som bokens redaktion beställde av fyra kända forskare som delvis också har tjänstemannakarriär som bakgrund. Professor emerita Riitta Nikula målar med breda penseldrag Helsingfors historia ända från stadens grundande år 1550. Farten fick småstaden Helsingfors efter det att den blev Storfurstendöme Finlands huvudstad efter Åbo. Den tyskfödde arkitekten Carl Ludvig Engel fick i princip planera en helt ny huvudstad under ryska kejsarens öga. Resultat blev i europeiskt perspektiv enastående empirecentrum med mäktiga statliga, kyrkliga och universitetsbyggnader. Nikula ger en levande bild av den ständiga diskussionen som har präglats under två hundra års tid byggandet och arkitektur i Helsingfors. Den som får ångest av den nutida arkitekturen kan trösta sig att bekanta med gamla texter som visar hur grundligt åsikter vad som är bra arkitektur har under tidernas gång förändrats.

Arkitekt Sari Viertiö skriver om förorterna. Mera än

hälften av invånarna i Helsingfors bor i stadsdelarna som är byggda efter andra världskriget. Förorterna var en lösning för behovet av bättre boendevillkor med nära anknytning till naturen. Frisk luft var en viktig faktor i industristad Helsingfors. Nu när industrin har nästan lämnat huvudstaden har förorterna en annan roll. I förorternas dilemma finns det möjligheter för en ny början men också risk för segregation. Beslutsfattarna måste ha bra vetskap när man förtätar gamla bostadsområden så att de bästa elementerna hellre förstärks än försvagas.

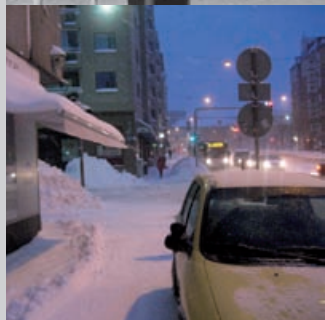
Tekn.dr Kaarin Taipale reflekterar det kommande. Hon polemiserar sättet att betrakta de enskilda byggnaderna och hela begreppet "arkitekturpolitik". Viktigt är att beslutsprocesserna är öppna och genomskingliga. Energi- och klimatfrågorna kommer att vara avgörande i hela kedjan vars resultat är konkreta byggnader. Staden själv måste agera som förebild när man eftersträvar energieffektivitet och fungerande samhällsstruktur. Hon rekommenderar att staden skulle börja utvärdera allt som har med byggandet att göra. Viktig är att man konkret kan mäta och följa hur bra de allmänna målen förverkligas.

Tekn.dr Anssi Joutsiniemi polemiserar utan hämningar hela processen som man är van att kallas för stadsplanering. Man blir nästan förvirrad när man läser hans artikel. Kan planeringsmaskinerin och byggandet verkligen vara så arroganta och invånarna ha en så svag status som han påstår? Stadsplaneringen är i grund och botten en demokratisk process par excellence. Markresurs är avgörande i processen. Helsingfors har en stark fördel jämfört med många andra kommuner: staden själv är en storägare av råmark. Men, gynnar staden stora aktörer med bekostnad av små?

Alla artiklar representerar åsikter bara av dess författare. Bokens redaktion tar inte ansvar för artiklarnas innehåll.

Jag önskar intressanta läsupplevelser i Helsingfors historia, nutid och framtid!

Lauri Jääskeläinen

SUMMARY

The Report "Helsingin arkkitehtuuri nyt!" - Helsinki Architecture Now! - was published in 2006. It was a starting point for a discussion on architectural policies in Helsinki, and had been prepared by a work group led by Deputy Mayor Pekka Korpinen.

The City Council discussed the Report on September 12, 2007. This was Mr. Korpinen's last Council meeting before retiring. There was a lively discussion. In the spring of 2008 Mr. Hannu Penttilä, Mr. Korpinen's successor, decided to go on with the work and define more precise targets. This work was undertaken by Mr. Lauri Jääskeläinen, Head of the Building Control Department.

The follow-up report and its recommendations were presented to the City Board in February 2009. The Building Control Department was given the task of preparing a publication on architectural policies in Helsinki.

This book includes certain parts of the original Report from 2006. The enthusiastic article by Mr. Kjell Westö on the soul of Helsinki is brought up to date, but is otherwise essentially unchanged. At the end, there are recommendations presented originally in the follow-up report. Parts of the text have been somewhat abridged.

Also, there are four new articles in this book, commissioned by the Editors. The writers are well-known researchers and some of them have also been local government employees at some stage of their careers. Emerita Professor Riitta Nikula gives us a brief history of Helsinki all the way from its foundation in 1550. The city only really took off after being made Capital of the Grand Duchy of Finland instead of the former capital city of Turku. The German-born Architect Carl Ludvig Engel was given the task of virtually designing an all-new capital city under the watchful eye of the Russian Czar. This resulted in a unique empire-style city centre with several grand scale buildings for the Government, the Church and the University. Professor Nikula also paints a lively picture of how Helsinki architecture has continuously been discussed for two centuries. If modern architecture feels distressing, there is some consolation in finding how thoroughly the concept of good architecture has changed over the centuries.

More than half of the Helsinki population live in suburbs built after World War II. Ms. Sari Viertiö, Architect, explains the rise of suburbs. After the War, people wished to live near nature, and in better living conditions, and the construction of suburbs was an answer to these wishes. Helsinki used to be an industrial city, and fresh air was much sought after. Now that the industries have all but vanished, the suburbs are seen in a different light. This is an opportunity for something new and better, but there is also a risk of segregation. When planning new construction projects to consolidate existing residential areas, decision makers must see that the advantages of these areas are preserved.

Dr. Kaarin Taipale discusses ways to look at the concept of architectural policies, and also at the construction of individual buildings. It is vital that decision making remains open and transparent. Energy and climate issues will be crucial in the process that results in actual buildings. The City itself must set an example in questions like energy efficiency and a working social structure. She recommends that the City should begin to evaluate all parts of the construction process. When there are targets that have been publicly approved, it is crucial to be able to measure how well they are met.

Dr. Anssi Joutsenniemi is not shy in analyzing the whole process we call city planning. The article leaves the reader confused: can our city planning and construction machinery really be as arrogant as he says, and can the position of the local residents be as poor? City planning is, after all, a democratic process par excellence. The land ownership is the key to Helsinki's strong position in city planning, compared to other communities where land is, to a larger extent, in private ownership. But will the city favour big operators at the expense of smaller ones?

The views expressed in these articles are those of the authors and do not necessarily represent the views of the Editors. The Editors do not accept responsibility for the content of the articles.

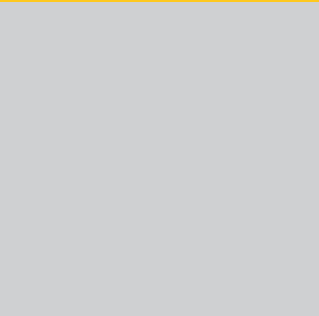
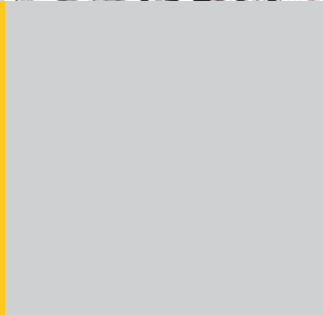
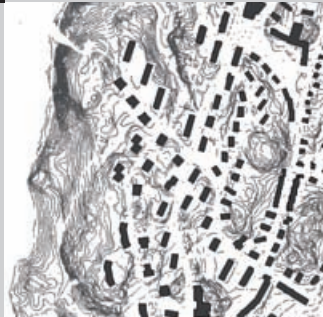
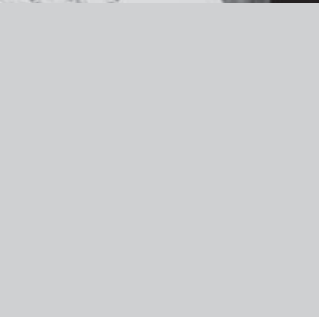
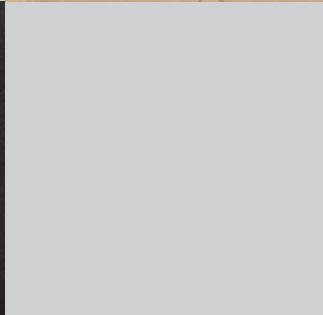
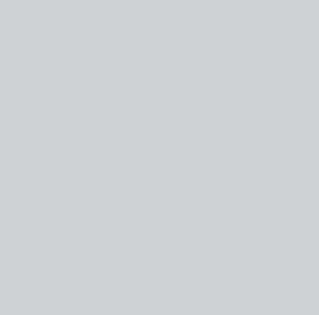
I wish the reader an interesting excursion into the history, present and future of Helsinki!

Helsinki 1.4.2010

Lauri Jääskeläinen

Riitta Nikula

Riitta Nikula on taidehistorioitsija, professori emerita Helsingin yliopistosta. Hän teki väitöskirjansa vuonna 1981 Töölön arkkitehtuurista ja kaupunkisuunnittelusta. Pääosa julkaisuista keskittyy Suomen 1900-luvun arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnitteluun. Suomen arkkitehtuurin ääriä ovat yleisesitys aiheesta (2005). Taidehistorian professori hän oli vuosina 1994-2007, sitä ennen hän työskenteli 1988-1994 Suomen rakennustaiteen museon tutkimuspäällikkönä ja sitä ennen Suomen akatemian tutkijana.

HELSINGIN SIELU

S. 35

Kjell Westö

Kjell Westö (s. 1961 Helsingissä) on suomenruotsalainen kirjailija, joka kirjoittaa sekä ruotsiksi että suomeksi. Hänet on palkittu Finlandia-palkinnolla romaanistaan *Missä kuljimme kerran* vuonna 2006 ja hänen teoksiaan on käännetty lähes kahdellekymmenelle kielelle. Ennen kirjailijanuraansa hän työskenteli toimittajana muun muassa *Hufvudstadsbladetissa* ja *Ny Tid*-lehdessä. Hän oli jo silloin kiinnostunut arkkitehtuurista ja kaupunkisuunnittelusta ja teki usein juttuja näistä aiheista. Keski-ään kynnyksellä kotikaupungin historia alkoi kiinnostaa toden teolla, ja Helsingin 1900-luku sekä pikkukaupungin kasvaminen metropoliksi ovat nousseet tärkeiksi teemoiksi Westön romaaneissa.

ASUMINEN OLEMISEN PERUSPIIRTEENÄ – esikaupunkien kodit

S. 50

Sari Viertio

Sari Viertio on arkkitehti Helsingin rakennusvalvontaviraston kaupunkitilayksikössä. Hän on suuntautunut arkkitehtuurin historiaan jo opiskeluajoista, alkaen Museoviraston rakennushistorian osastolta. Tutkimustyötä kaupunkisuunnittelun historiasta ja kaupungin muutoksesta täydensi opetustyö TKK:n arkkitehtuurin historian laitoksella. Restaurointiin ja rakennus- ja ympäristöinventointeihin liittyvät työt ovat tuoneet teorian rinnalle konkretiaa. Työt Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa ja Vantaan kaupunginmuseossa johdattavat arjen uudemman arkkitehtuurin taustojen ja arvojen jäljille. Erilaisia työtehtäviä yhdistää tavoite tarkastella yksittäisiä rakennuksia ja ilmiöitä kokonaisuuden osana syntyjankohtansa olosuhteet ja ihanteet huomioiden. Nämä ajatukset ja löydöt ovat saaneet ilmiänsä lähinnä artikkelien ja valokuvien muodossa.

NÄKYMIÄ TULEVAAN

S. 68

Kaarin Taipale

Kaarin Taipale on helsinkiläinen tekniikan tohtori. Tutkimustyön ohessa hän johti ympäristöministeriön toimeksiannosta 2006-2010 YK-vetoista kestävän rakentamisen Marrakech-työryhmää. Kuntien kestävän kehityksen maailmanjärjestö ICLEIn puheenjohtajana Taipale edusti paikallishallintoa mm. YK:n Rion prosessissa. Hän toimi Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston päällikkönä 1993 - 2003 ja apulaiskaupunginarkkitehtina rakennusvirastossa. Ennen siirtymistään kaupungin palvelukseen hän oli Arkkitehti-lehden päätoimittaja ja arkkitehtisuunnittelija. Peruskoulutukseltaan Taipale on arkkitehti (ETH-Zürich) ja hänellä on myös rakennusuojelelun loppututkinto (Columbia University, New York). Taipale on ollut päivälehden ja Yleisradion kolumnisti ja luennoinut eri puolilla maailmaa aiheinaan kestävä kehitys, rakennettu ympäristö, kaupunkipolitiikka ja julkisen sektorin rooli.

NYKYKAUPUNKI JA SUUNNITTELUN PROJEKTIHARHA

S.80

Anssi Joutsiniemi

Anssi Joutsiniemi (s. 1970 Espoossa) työskentelee yliopistotutkijana ja EDGE kaupunkitutkimuslaboratorion johtajana Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksella. Anssi Joutsiniemi on koulutukseltaan arkkitehti ja tekniikan tohtori. Hän tehnyt väitöskirjansa *Becoming Metapolis – A Configurational Approach* ("Metakaupungin jäljillä – rakenteellinen tarkastelu") liikenteen ja maankäytön vuorovaikutuksesta ja toimii syksystä 2010 alkaen Yhdyskuntasuunnittelulehden päätoimittajana.

HELSINGIN RAKENTAMISEN POLITIIKAT

Riitta Nikula

Kun Kustaa Vaasa perusti Vantaanjoen suulle Helsingin kaupungin kesäkuun 12. päivänä vuonna 1550, päätöstä ei ohjannut arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Kuninkaan kaupunkipolitiikka oli sitäkin määrätietoisempaa. Ruotsi halusi osansa Suomenlahden eteläpuolella kukoistavan Tallinnan kaupankäynnistä. Sen vuoksi perustettiin kaupunki, johon välttämättömäksi katsottu määrä väkeä komennettiin muuttamaan laajalta rannikkoseudulta. Kaupunkia rakennettiin sen ajan tapojen mukaan järkeviä ratkaisuja tavoitellen.

Tiedetään, miten huonosti ensimmäisen Helsingin kävi. Suomenlahden kansainvälinen kauppa ei asettunut uusille pohjoisille reiteille ja väki karkaili vanhoille asuinsijoilleen. Arkeologit ovat tulkinneet Kustaa Vaasan arkkitehtuuripolitiikkaa rakennusten niukoista perustuksista, jotka merkittäneen lähivuosina entistä selkeämmin historian harrastajien ja turistien iloksi. Matkailun elinkeinopoliittinen merkitys on kasvanut ja nostanut historian uuteen arvoon.

Helsinki siirrettiin 1640 Vironniemelle, mutta näilläkin sijoillaan se joutui pitkään odottamaan kukoistustaan. Suuri Pohjan sota ja vuosien 1713-21 isona vihana tunnettu venäläismiehitys olivat ankaria koettelemuksia. Uudenkaupungin rauhanteon aikaan (1721) koko Suomen

alueella on laskettu asuneen vain noin 320 000 ihmistä. Kun pikkuviha vielä keskeytti vuosiksi 1742-43 kohtuullisesti alkaneen jälleenrakennustyön ja itäraja siirtyi Kymijoen linjalle, alkoi 1700-luvun yleiseurooppalainen nousukausi vasta vuosisadan lopulla vaikuttaa Suomessa asti.

Sodat olivat osoittaneet Ruotsin valtakunnan itäisen puolustuksen heikkouden, siksi Suomen linnoitusten rakentamisesta tuli 1700-luvulla koko valtakunnan suurin julkinen rakennushanke. Helsingin edustalle alettiin 1748 rakentaa Sveaborgin saaristolinnostusta Augustin Ehrensvärdin johdolla. Helsinki kehittyi silloin linnoitustöiden varjossa kohtuulliseksi kauppakaupungiksi, jossa oli kuitenkin vähemmän asukkaita kuin linnoituksessa.

1700-luvun Helsingin komein yksityistalo oli kauppias Johan Sederholmin 1750-luvulla Isokadun ja Kauppatorin väliin rakennuttama kaksikerroksinen kauppakartano. Sen säilynyt osa tarjoaa nykyään Senaatintorin varjossa tuntumaa mittakaavaan ja arkkitehtuuriin, joka oli 1700-luvun maun ja mahdollisuuksien huippua. Suurin osa kaupunkia tuhoutui tulipalossa vuonna 1808 ja sen noin 4000 asukkaasta kolmannes menetti palossa kotinsa.

Vuonna 1809 Suomi liitettiin Venäjään ja 1812 keisari Aleksanteri I korotti Helsingin Suomen autonomisen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi. Nykyisen Helsingin ydin hehkuu pietarilaista loistoa, koska keisarin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma oli koko Euroopan mittakaa-

vassa huomattavan kunnianhimoinen ja hän vei sen kustannuksia mu-rehtimatta mahtavaan loppuun. Pääkaupungin sydämeiksi rakennettiin Senaatintorin ja Unioninkadun ainutlaatuinen ympäristö, hallinnon, kulttuurin ja kirkon tasapainoinen kolmiyhteys. Autonomian ajan Suo-messa pantiin toimeen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma raivokkaalla voimalla ja loistavalla taidolla. Arkkitehti löytyi Saksasta.

Preussissa nuoret arkkitehdit jäivät Carl Friedrich Schinkelin varjoon ja hakeutuivat ulkomaille kilpailemaan aikansa menestyneimmän mestarin kanssa. Carl Ludvig Engel ajautui suomalaisten ja heidän keisarinsa on-neksi Pietarin, Tallinnan ja Turun kautta Helsinkiin. Engel oli kunnian-himoinen kosmopoliitti, joka ymmärsi työmaansa ainutlaatuisuuden. Kylmässä, pohjoisessa periferiassa hän saattoi toteuttaa arkkitehtuuria mittakaavassa, jollaista rikkaiden historiallisten kerrostumien Eurooppa ei enää yhdelle kyvylle tarjonnut. Hän sai rakentaa kokonaisen kaupun-gin. Engelin kirjeet ystävilleen avaavat arkisen ja intiimin näkökulman paitsi hänen arkkitehtuurinsa ratkaisuihin, myös hänen elämänsä ankaruuteen.

Engelin arkkitehtuurista on julkaistu paljon viisaita tutkimuksia. Ku-kaan ei nyt kiistä Senaatintorin miljöön arvoa. Se on Helsingin sydän, laajennettiinpa kaupallista keskustaa mihin suuntaan tahansa. Useim-mat kaupunkilaiset osaavat kohtuullisen hyvin neuvoa torilla töytäreitä turisteja. Se kuuluu kansallisylpeyteen. Tärkeimmät tapahtumat mie-lenosoituksista populaarikonsertteihin ja kansallisiin juhliin halutaan

mieluiten järjestää Senaatintorilla. Tuomiokirkko on saanut taipua taustaksi lumilautakisoille ja maakuntien messuille. Luontevammin se on ollut pohjana moderneille musiikki- ja valotaidetapahtumille. Yliopisto ja Valtioneuvosto ovat kuuliaisesti säästäneet tätä kaikkea.

Helsingin Kauppatoriakaan ei kenenkään ole vaikea ihastella. Edessä aukeaa meri ja takaseinänä on historiallinen palatsirivi. Helsingin kaupungintalona palveleva Engelin Seurahuone ja Ruotsin lähetystönä Tukholman kuninkaanlinnan näköiseksi muutettu Heidenstrauchin palatsi vievät päähuomion. Taustalla maisemaa rikastaa Katajanokan komeimmalle kalliolle 1868 rakennetun Uspenskin katedraalin bysanttilainen punatiiliarkkitehtuuri. Tuomiokirkon puhdas muoto kokoa yhteen Kauppatorin ja Senaatintorin venäläiset, pohjoismaiset ja suomalaiset elementit. Pohjolan valkoinen kaupunki - kaikki fraasit eivät ole katteettomia.

Vanhon piirustusten ja kuvien katselu paljastaa kuitenkin, miten paljon näitä kansallismaisemia on vuosikymmenten myötä muutettu. Syyt ovat olleet toisaalta käytännöllisiä, rakennuksia on korjattu, niiden tekniikkaa parannettu, ulko- ja sisätilojen käyttötavat ovat muuttuneet. Toisaalta muutoksia ovat aina aiheuttaneet myös alati vaihtuvat käsitykset siitä, mikä on esteettisesti ja historiallisesti arvokasta.

Itsetietoisen nykyihmisen on vaikea tajuta, että jokaisella ajalla on oma perusteltu käsityksensä siitä, mikä on arvokasta, mikä paras tapa kunnioittaa historiaa ja käyttää vanhaa. Tätä on vaikea edes huomata pelkästään rakennettua ympäristöä tarkastelemalla, koska ei ole olemassa viatonta katsetta. Jokainen havainto on havaitsijan ja hänen hetkensä arvojen sitoma.

On luettava vanhoista kirjoista ja lehdistä, miten aikaisemmat sukupolvet ovat historiallisesti kerrostunutta ympäristöä katsoneet, rakastaneet, hävenneet ja arvostelleet.

HISTORIAN YMMÄRTÄMINEN

Pääkaupungin arkkitehtuurista käydään katkeamatonta keskustelua, jossa vastakkaiset väitteet hetkittäin kohtaavat ankarastikin toisensa. Juuri nyt suurimmat erimielisyydet koskevat Kauppatorin ja Katajanokan solmukohtaan suunnitteilla olevaa suurta hotellirakennusta. Kriittinen keskustelu jatkaa tässä paikassa yli puolen vuosisadan pituista erimielisyyttä siitä, miten Enso-Gutzeitin pääkonttorin marmoripintainen kuutio sopii paikalleen. Alvar Aallon tulkinta Pohjoisesplanadin talorivistön suhdeharmoniasta ärsyttää edelleen, sen voi kuulla jokaisella Kauppatorin rannasta lähtevällä turistiveneellä. Kun pääkonttori valmistui 1962, se kuitenkin esiteltiin mallikelpoisena ratkaisuna pohjoismaisessa rakennussuojelunäyttelyssä ”Rakenna ja säilytä”.

Rakentamista ja suunnittelua koskevat mielipiteet kerrostuvat omaksi erityiseksi juonteekseen arkkitehtuuripolitiikan historiassa. Yleensä jokainen suunnittelija- ja päättäjäpolvi moittii edeltäjiään ja valtaa markkinoita omille näkemyksilleen. Jokaisella hetkellä on omat tärkeät kysymyksensä ja uudet asiansa, taloudelliset sekä kulttuuriset. Isoisien työt kirvoittavat jo helpommin kiittäviä kommentteja.

Nyt on tapana tuomita lähes kaikki modernismin nimiin luokittuva 1900-luvun rakentaminen yksioikoisesti ikävänä väärinkäsityksenä. Moni toruu vanhempiensa sukupolvea siitä, että ”kaikki vanhat kauniit talot on purettu” ja tilalle on saatu betonikolosseja, jotka nyt tämän hetken kauneuskäsitysten mukaan pitäisi kiireesti purkaa. Tämän päivän purkamisen himo on yhtä helposti esitettävissä sankarillisessa kuin koomisessa valossa. Se on modernistisen maailmankuvan tiukkaa ydintä. Koko 1900-luku elettiin modernin maailman reippaan rakentamisen aikaa. Voiman tunnossa unelmoitiin edistyksestä, uljaasta uudesta tulevaisuudesta ja haluttiin tomuinen menneisyys silmistä.

KESKUSTELUA 1900-LUVUN VARRELTA

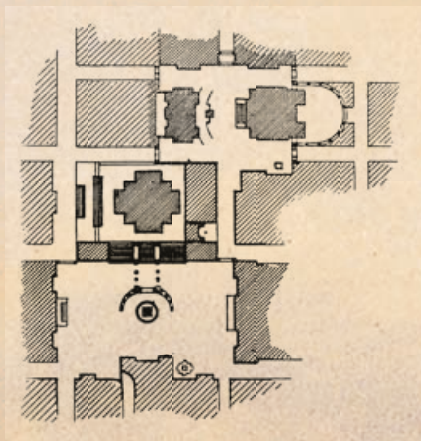
Vaikka Engelin klassismia on kaikkina aikoina arvostettu harvinaisen yksimielisesti, se ei ole estänyt edes Senaatintorin kehittämissuunnitelmia. Torin tyhjyys kiusasi 1910-luvun arkkitehteja, sen elävöittämiseksi suunniteltiin terassointeja ja istutuksia.

1800-luvun viimeisten vuosikymmenten arkkitehtuurissa kierrätettiin innovatiivisesti menneitten aikojen parhaaksi arvioidun arkkitehtuurin viehättävimpiä aiheita. Julkisivut ja tärkeimmät sisätilat koristeltiin Suomessakin runsaammin ja värikkäämmin kuin koskaan ennen. Taloudellinen nousukausi kehitti uutta tekniikkaa ja se teki mahdolliseksi rehevyyden joka herätti pian vuosikymmeniä kestäneen kritiikin. Vaadittiin uutta ”puhtaampaa” arkkitehtuuria. Eklektismiiä pidettiin yli puoli vuosisataa syntinä.

Vuonna 1898 kuvataiteen juhlittu mestari ja arkkitehdin poika Albert Edelfelt kirjoitti uuden Ateneum -lehden ensimmäiseen numeroon tuon vaiheen visuaalisen kulttuurin rajun kritiikin. Otsikolla ”Dekoratiivisen maun rappio ja uudestisyntyminen” hän kirjoitti mm.:

”--- Varmaa on, etteivät sen enempää hottentotit kuin tatuoidut papualaiset, ihmissyöjät tai hylkeenrasvan syöjät olisi edes haltioituneimmilla hetkillään voineet keksiä mitään sen väristä kuin ovat eräiden helsinkiläisten vuokratalsien porraskäytävät. Ja eikö kaikki se mauton rikkama minkä villi-ihmiset ovat keksineet ole mitätöntä verrattuna useimpiin lamppuihin, sagikangaspöytäliinoihin, wieniläiskorutavaroihin, rintaneuloihin, valokuva-albumeihin, uudenvuodenkortteihin ym. joita me olemme siinä määrin tottuneet katselemaan etteivät hermomme niistä enää kärsi? Voi, meitä on niin kavaistu rumuudella, meitä jotka olemme syntyneet vuosien 1820 ja 1870 välillä, meitä jotka olemme nähneet kaikki laimeat yritykset matkia keskiaikaa, rokokoota ja renessanssia ja luoja ties mitä! ---.”

Vuotta aikaisemmin Lars Sonck oli jo julkaissut kahdellakin forumilla, Finsk Tidskriftissä ja Teknikern -lehdessä, Helsingin kehitykseen ratkaisevasti vaikuttaneen artikkelinsa ”Modernia vandalismia”. Sonck piti suoraviivaisia ruutuasemakaavoja raskaana virheenä ja toivoi maaston muotojen huomioonottamista uusia alueita suunniteltaessa. Sonck kirjoitti oppi-isänsä, itävaltalaisen Camillo Sitten hengessä, että 1800-luku oli Suomessa tuottanut kaupunkikuvia, joista puuttui lämpöä, jotka olivat masentavan köyhiä muodoiltaan ja väreiltään. Ajatustensa kuvittamiseksi Sonck hahmotteli mm. Senaatintorin, Säätytalon aukion ja Rautatientorin uudelleenjärjestämistä, nykytermein tilankäytön tiivistämistä.

Kun nuori polvi 1900-luvun alkaessa oli tehnyt läpimurron ja ensimmäiset uuden tyylin, art nouveau, saavutukset olivat valmistuneet tai rakenteilla, nousi rationalistien ja romantikkojen välille pian ankara kiista.

Gustaf Strengellin ja Sigurd Frosteruksen taistelukirjoitus Eliel Saarisen ja hänen kumppaneidensa arkkitehtuuria vastaan Helsingin uuden

asemarakennuksen suunnittelukilpailun johdosta 1904 on suomalaisen arkkitehtuurikritiikin ylittämätön klassikko. He vaativat uudenaikaisiin rakennustehtäviin aivo- ja järkityyliä. Vakuutusyhtiö Pohjolan talon kuvamaailman oikeutusta he epäilivät kysymällä

“onko rakennuskiven kaltaisella materiaalilla pilaileminen luvallista”, koska “--- rakennus ei ole taulun tai veistoksen tavoin siirrettävissä syrjään. Arkkitehtuuri kulkee kivijaloilla ja sen käynti on raskas. Rakennus seisoo siinä mihin se on pystytetty kymmeniä tai satoja vuosia; jo tämän pitäisi kasvattaa arkkitehtien vastuuntuntoa. Arkkitehtuuri on aina sidoksissa käytännön tehtävään, joka asettaa erityisiä vaatimuksia rakennustaiteilijalle.---”

Sonckin pittoreskeista kaupunkiunelmista ei rakentunut suuria alueita. Uuden tyylin ihanteiden mukaan rakentuneista kaupunginosista Katajanokka toteutettiin vanhemman asemakaavan mukaan suorien katujen rajaamiin kortteleihin. Yhtenäinen kaupunkikuva säilyi ihanteena, mutta seuraavassa vaiheessa klassismin muotokuriin yhdistettiin.

“Syvästi valitettava tosiasia on, että enää tuskin on olemassa kaupunkirakennustaidetta sen todellisessa ja laajassa merkityksessä, mutta vielä valitettavampaa on, että asia yleensä ei ollenkaan liikuta yleisöä. Suuresti katsoen ei herätä huomiota eikä huolta, että kauniita ja tyylikäitä vanhoja kaupunginosia tahti kaupungeja erittäin häikäilemättömästi hävitetään ja pilataan rakentamalla ympäristöönsä sopimattomia rakennuksia tahti että syntyy uusia kaupunginosia ja kokonaisia kaupungeja, joiden rumine ja sopusoinnuttomine järjestelyineen pitäisi saattaa epätoivoon normaalisti tunteellinen ihminen. Työtä tehdään ja huvitellaan ikäänkuin mitään tavatonta ei olisi tekeillä.”

Alkukappale arkkitehti Gustaf Strengellin 1922 ilmestyneestä kirjasta ”Staden som konstverk”, joka Salme Setälän suomennoksena sai tunteisiin vetoavan nimen ”Kaupunki taideluomana”, kiteytti nuoren Suomen tasavallan kaupunkiajattelun. Toivottiin komeita kaupungeja, joissa yhtenäisiksi sommitellut kadut ja aukiot vuorottelisivat. Tämä ihanne toteutui Suomessa parhaiten Etu-Töölössä ja Uudessa Vallilassa.

Strengellin kirjan julkaisemisesta oli kuitenkin kulunut vasta kahdeksan vuotta, kun Alvar Aalto jo tuomitsi yhtenäiseksi rakennetun Töölön ruotsalaisessa Byggmästaren -lehdessä.

“Tuloksena on lohduton asuntokanjoni, jossa se pieni ilo, että joissakin taloissa on sama rakennusmateriaali tai ikkunakorkeus ja listakorkeus, tuntuu lähinnä hukkaan-heitetyltä työltä, eikä kykene peittämään ihmisenarvoisemman taloryhmittelyn puuttumista. Se kaikkialla vielä vallitseva käsitys, että puoliksi rakennetun asemakaavan täyteen rakentaminen pitää suorittaa silmämääränä pinnallinen eheys ja tyylinmukainen yhteys, tulee siis muuttua. -- Yhtenäinen kaupunkikuva sisältää pakkoformalismin seurauksena kehityskielteisyyttä. Pinnallisen yhtenäisyyden saavuttamisen - siellä missä sellaista ei pohjimmaltaan tarvita - ei pitäisi ilahduttaa yhtäkään oikein ajattelevaa sielua.”

1920-luvulla Keski-Suomea Suomen Toscanana ihaillut Aalto oli tuolloin omaksunut suuresta maailmasta vakaumuksen, että kaupunki ja arkkitehtuuri ovat parhaiten määriteltävissä ongelmiksi, joille arkkitehdin on löydettävä rationaalinen ratkaisu. Insinöörin tai lääkärin oretta tapaileva näkemys leimasi taidepuhettakin 1930-luvulla. Luonnontieteet hallitsivat kulttuurinäkemystä kaikissa sivistyneissä maissa.

P. E. Blomstedt rienasi Arkkitehti -lehdessä 1928 klassismin kliseitä otsikolla ”Arkkitehtonista verenvähyyttä”. -

-- Ero muotiräätälin ja arkkitehdin välillä on käymässä hieman liian vähäiseksi. Räätälit tekevät jokakevängien matkansa Pariisiin muotisalonkeihin, me arkkitehdit me pistäydymme silloin tällöin Tukholmaan ja Göteborgiin ja tuomme sieltä 'viimeiset uutuudet', mikäli ne nyt eivät jo olleet julkaistuina meidän Revue des Modes'samme, Byggmästaren'issa tai Architekten'issa. --- Mutta meidän olemme kehittyneet niin tavattomasti viime vuosina, ja fasadit ja katukuvat tehdään jo niin yhtenäisiä! Saattavat monet sanoa. Muotityyli on todellakin kovin 'yhtenäistä': akkunat muuripintaan - (se merkinnee rakennuskuubin oikeaa ymmärtämistä) - paitsi yläkerroksessa, jossa ne voi vetää sisään ja raamittaa - (s.o. taiteellinen relievivaikeus) - lista ulosvedetyistä kattotuoleista kirkkaaksi maalattuna - (joka taas osoittanee että arkkitehdillä on kevyt ja hienostunut maku) -; jos sen lisäksi joitakin ympyröitä, -joita kutsutaan medaljongeiksi - on sijoitettu akkunoiden väliin jossakin kerroksessa ja siellä täällä, osoittamassa tunteellista taiteilijamieltä, riippuu joku herkkä' pyykki-vaategirlandi tai matalaksi litistetty pätkä meandria, tai ehkäpä vielä kullattu tähti, on erinomaisen 'elegantti'. ratkaisu saavutettu.”

Sotien jälkeen yleinen mielipide tuomitsi kaikki umpikortteleista rakennetut kivikaupungit. Silloin ankara asuntopula johti kaupunkirakentamisen uusille urille ja asuntotuotannon kokonaan uusiin tuotantomääriin. Vuonna 1949 perustettu asuntorakennusvaltuuskunta (Arava) määritteli valtion lainaehtoien perustaksi modernin pienasunnon mitat ja arkkitehdit keskittyivät tekemään parhaansa tiukkojen normien puitteissa.

Mannerheimintien varteen, Keskuspuiston kylkeen rakennetut 11 kahdeksankerroksista asuintaloa ovat Helsingin ensimmäisiä aravataloja, vuonna 1949 valmistunut nro 81 pitää itseään peräti koko maan vanhimpana aravatalona. Komeaan rivistöön saatiin mahtumaan valtava määrä lapsiperheitä moderneihin asuntoihin nauttimaan kaupungin kaikista mukavuuksista ja laajan viheralueen tarjoamista ulkoilumahdollisuuksista.

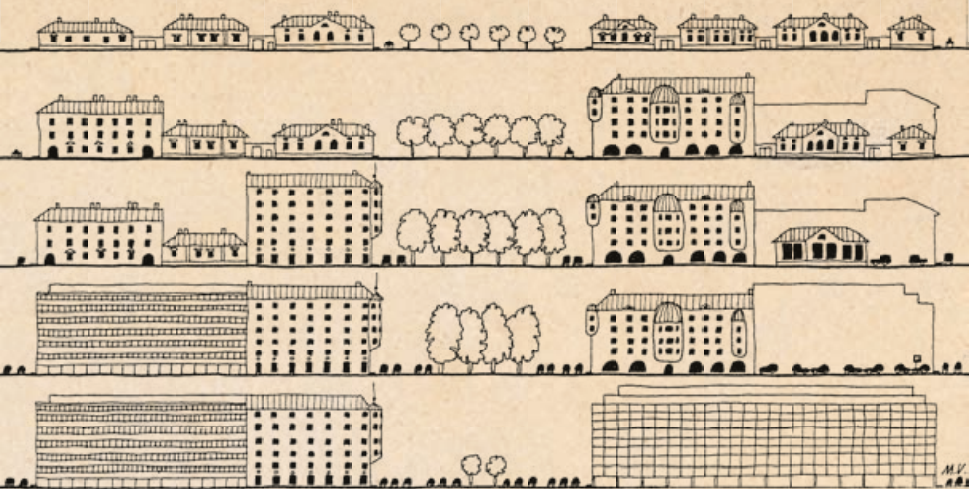
Näistä taloista tuli kuitenkin vuosikymmeniksi toistuvasti mainittu esimerkki Helsingin asuntopolitiikan epäonnistumisesta. Kriittisten artikkeleiden kuvista saa turhaan etsiä ostosta puolelta. Ilkeimmin sanansa asetti Espooseen Tapiolan puutarhakaupunkia rakentavan Asuntosäätiön toimitusjohtaja Heikki von Hertzen, joka jo 1946 oli julkaissut Helsingin asuntopolitiikkaa silmittömästi arvostelevan pamfletin ”Koti vaiko kasarmi lapsillemme”. von Hertzenin mukaan ”asumukset oli vietävä luontoon eikä pirskoteltava luontoa pieninä pisaroina kivimuurien ja asfaltin keskelle”.

Pamfletissaan von Hertzen väitti Helsingin pitävän hallussaan ”kasarmoitumisen maailmanennätystä”. Kaikille maan kunnallispolitiikoille jaetussa Asuntopolitiikka -lehdessä hän myöhemmin kohdisti huomion Mannerheimintien kerrostaloihin otsikolla ”Mammuttitauti”.

”Tuhansittain ihmisiä ahdettuina valtavan suuriin, uusiin asuntokasarmeihin. Lapset ja aikuiset sullottuina tiiviisti valtavyöhykseen yhä lisääntyvän moottoriajoneuvoliikenteen jalkoihin. Tässä tuorein esimerkki raskaista virheistä, joita meillä yhä vielä tehdään asuntopolitiikan alalla. Asuntoalueet on eristettävä liikenneväylistä! Siitä lähtien, kun moottoriajoneuvoliikenne astui näyttämölle, on tämä ollut asemakaavapolitiikan päävaatimuksena. Liian suuri asumistiheys on sosiaalisesti turmiollinen ja kostaa aina itsensä!”

Vielä 1960 Arkkitehti-lehtikin otti Mannerheimintien aravatalot esille esimerkkinä epäonnistuneesta arkkitehtuurista ja asuntopolitiikasta. Kukaan ei kirjoittanut 11 talon rivin dynaamisesta sommitelmasta, saati rakennusten suuria kuutioita taitavasti keventävistä arkkitehtonisista ratkaisuista, jotka ihastuttavat myöhempien vuosikymmenien vähemmän hienopiirteiseen arkkitehtuuriin tottuneita ohikulkijoita.

Helsingin esikaupunkeja kaavoitettiin ensin pieninä osina ilman yleiskaavaa. Osa-alueistakin rakentui kuitenkin hallitusti moni-ilmeisiä esikaupunkeja, lähiöitä, joissa luonnonmuodot ohjasivat rakennusten sijoitusta, kokoa ja muotoja. Palvelut keskitettiin ostoskeskuksiin Otto-I. Meurmanin asemakaavaopin ja opetuksen mukaan asuintalojen keskelle ja viheralueille jätettiin runsaasti tilaa. Ensimmäisessä Suomen Arkkitehtiliiton järjestämässä Suomi Rakentaa näyttelyssä 1953 voitiin jo esitellä monipuolisesti myös Helsingin ”Tapioloita”.

Herttoniemi, Roihuvuori, Maunula, Haaga, Munkkivuori ja monet pienemmät alueet jäivät jatkossakin Espoon puutarhakaupungin varjoon siksi, että niitä ei rakennettu erityisinä hankkeina eikä markkinoitu kansainvälisesti suomalaisen modernin arkkitehtuurin saavutuksina. Vasta viime aikojen huolelliset inventoinnit ovat paljastaneet, miten monet arkkitehdit näiden alueitten suunnittelussa tekivät hyvää työtä. Asunto-osaakeyhtiöitten 50-vuotishistoriikit kertovat kauneimmin niiden kestävän arvon nyt jo sukupolvien saatossa. Helsingin 1950-luvun arkkitehtuurin arvostus ei ole noussut eikä laskenut erityisen arkkitehtuurikritiikin vuoksi. Ne on varsin yksimielisesti aina arvostettu korkealle hiljaisena arkiarkkitehtuurina.

Vasta 1960-luvun suuret lähiöt, jotka toteutettiin suurimittaisen kaavoituksen ja tehostuvan betonielementtirakentamisen keinoin, herättivät esikaupunkien ja kerrostalojen kritiikin. Maan sisäinen muuttoliike toi

pääkaupunkiseudulle jatkuvasti uusia asukkaita, asuntopula ei tuntunut koskaan hellittävän. Käytännön syyt suurten kerrostalojen ja entistä mittavampien lähiöiden mahdollisimman nopeaan rakentamiseen olivat selvät.

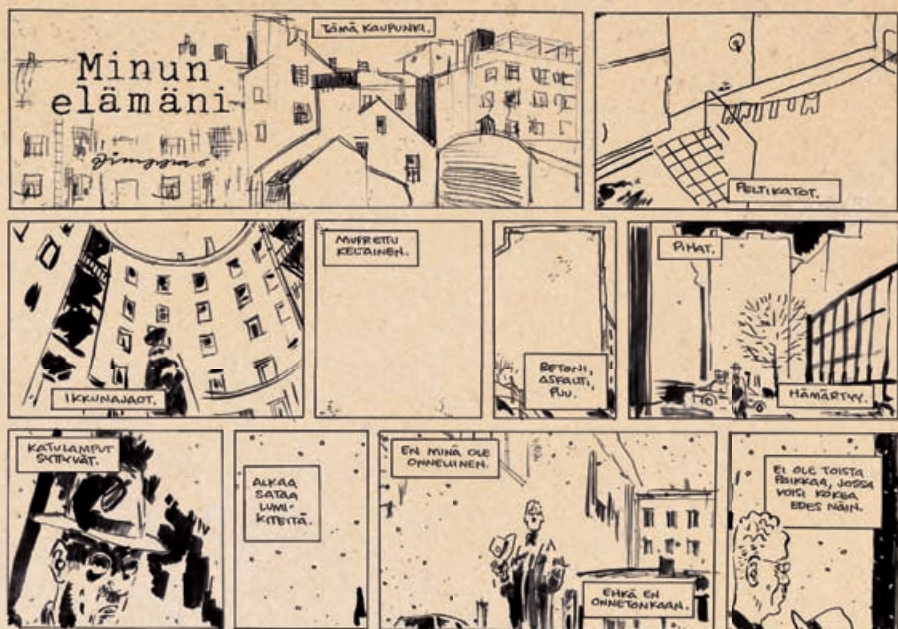
Nuoret arkkitehdit olivat huolissaan maailmasta, miljööstä ja omasta toimenkuvastaan. Kirmo Mikkola kirjoitti 1974 arkkitehtuurin aatteista ja arjesta:

---"Tänään arkkitehtien asema on selvästi heikkenemässä. Heidän ja yhteiskunnan välille on syntynyt luottamuspula, ja myös arkkitehtien oma itseluottamus horjuu. Seurauksena on toiminnan motivaation ja ammatillisen turvallisuuden heikentyminen. Modernin arkkitehtuurin puolivuosisataisesta kehitystyöstä on jäänyt jäljelle vain tehokkuusrationalismi, jolla teknikot, liikemiehet ja poliitikot rakentavat sellaista asuinympäristöä, joka saman tien tuhoaa omat psykologiset ja biologiset edellytyksensä. Liike-elämä käyttää arkkitehteja enemmän statuksensa korostajina kuin viihtyisän työympäristön luojina. Lisäksi käytetään arkkitehteja jonkinlaisina kulissien rakentajina, heidän suunnittelemaa monumentteja käytetään kulttuuriystävällisyyden tai sosiaalisen mielenlaadun väärinä todistuskappaleina. On ajauduttu kovin kauas siitä demokraattisen arkkitehtuurin unelmasta, jonka functionalismi rakensi."

Mikkolan tekstillä on jo ikää yli 35 vuotta, enemmän kuin tilastoissa luetaan sukupolven pituudeksi. Aivan samanlaisesta hämmingistä tuntuvat nousevan tämänkin päivän arkkitehtien ja rakentamisen taiteesta välittävien murheet. Helsinkiä on rakennettu jatkuvasti. Hienoja alueita ja rakennuksia on valmistunut ja jäänyt paperille rakentamisen suhdanteiden, viime kädessä valtakunnan ja maailman talouden kehityksen käyriä seuraillen. Miten yhä yleisemmäksi yltävästä pessimismistä voidaan päästä raikkaammille vesille?

TUNTEMATON TULEVAISUUS

Rakennettu ympäristö on aina yhteisönsä tarkkapiirteisien näköismuotokuva. Kaupunkikuvassa näkyvät eri aikoina vallinneet arvot ja tarpeet vuosi vuodelta kerrostuneina tai uurtuneina piirteinä tarkasti kuin huolella kaiverretussa metalligrafiikassa. Monitieteisen kaupunkitutki-

muksen on aina yritettävä selvittää miksi mikin kolkka on rakentunut kaltaisekseen, etsiä esille kaava- ja rakennussuunnitelmia, arkkitehtien taiteellisia tavoitteita sekä päättäjien ja rakennuttajien tarkoituksia. Vain kunnollinen tutkimus voi selvittää, miksi mitään on milloinkin pantu suunniteltavaksi ja miksi nämä suunnitelmat vain harvoin ovat toteutuneet kokonaan. Suurenmoisetkin tulevaisuuden visiot ovat kaikkina aikoina usein jääneet paperille tai pienoismalleiksi, petettyjen unelmien kuviksi.

Asukkaan tai ohikulkijan havainto jonkun paikan ihanuudesta tai karmuudesta on aina yhtä totta kuin tutkijan vaivalla esiin seuloa selvitys siitä, miksi tilanne on se, mikä se on. Välitön havainto voi käynnistää tärkeän tutkimuksen, mutta tulevaisuuden kehittämiseen se harvoin kelpaa kovin pitkälle.

Se, jota tämän päivän uusi arkkitehtuuri ärsyttää, voi saada ahdistukseensa helpotusta lukemalla vanhoja tekstejä siitä, miten rumalta hänen nyt esikuvallisen kauniina pitämänsä vanha arkkitehtuuri aikoinaan näytti, kun sitä tarkasteltiin parin vuosikymmenen perspektiivistä. Demokratiassa suhteellisuudentaju on tärkeää jokaiselle ja sitä historian harrastus kehittää.

Aina rakennetaan parempaa ja huonompaa. Harvoin päästään ihan

niin hyvin tuloksiin kuin suunnittelijat toivovat, mutta aina on pakko yrittää. Pienessä maassa kriittiset keskustelut ovat joka alalla vaikeita, jokaikinen näkökulma henkilöityy ja kärjistyy. Ei ihme, että moni vaikeenee mieluummin kuin ottaa riitapukarin maineen.

Helsinki on pienen maan suuri pääkaupunki, joka 1900-luvun alusta lähtien on lukeutunut eurooppalaisten metropolien kunnianarvoisaan luokkaan. Silloin kaupungin asukasluku ylitti vanhoissa tilastoissa metropoleilta vaaditun 100 000 asukkaan rajan.

Vaikka helsinkiläisten määrän tuoreimmissa ennusteissa uskotaan vuoteen 2040 mennessä nousevan nykyisestä 583 000:sta peräti 100 000:lla, ei valtakunnan väestöennusteissa päästä kuuteen miljoonaan. Väki ei lisäännä, mutta Suomen painopiste valuu yhä vahvemmin etelään, pääkaupunkiseutu erottuu yhä voimakkaammin muusta maasta.

Viime vuosikymmenet ovat opettaneet epäilemään ennusteita. Turhan moni on tuskissaan kirjoittanut, että tulevaisuudessa on varmaa vain epävarmuus. Tässä kohtaa lienee sopivaa muistuttaa, että tulevaisuutta on paitsi seuraava vuosituhat myös huomina ja ensi vuosi.

Ympäristön suunnittelussa aika on aina ollut vaikein ulottuvuus. Miten pitkälle voi suunnitella? Miten pitkälle kannattaa suunnitella? Kyynikon

vastaus on kuitenkin aina väärä. Suunnittelua on joka vaiheessa tehtävä intohimoisesti ja itsekriittisesti sekä omaa hetkeä että unelmoitua tulevaisuutta kunnioittaen. Arkkitehtuurihistoria osoittaa, että moni paperille jäänyt suunnitelmakin on vienyt kaavoitusta ja arkkitehtuuria eteenpäin, jos se on perustunut vahvalle visiolle.

Vaikka Eliel Saarisen yli 800 hehtaarin alueelle pikkupiirteisesti hahmotellusta Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmasta toteutui vain pari murusta ja vaikka sen liitteeksi kaavailtu Helsingin yleiskaava ei koskaan ollut muuta kuin vapaamuotoinen ehdotus uudenaikaiseksi mahdollisuudeksi ratkaista niemelle rakennetun suuriruhtinaanmaan pääkaupungin tuleva kehitys, tämän suunnitelman jäljet näkyvät Helsingin tämän päivän rakenteessa vahvasti. Helsinki ei saanut puutarhakaupunkien helminauhaa helppojen junamatkojen päähän keskustasta, mutta Saarisen suunnitelman pohjalta kaupunki pystyi hoitamaan suuren esikaupunkiliitoksen vuonna 1946 ja kehittämään pikkuhiljaa raideliikenteen ja moottoriteiden verkoston varassa kohtuullisen hyvin toimivan urbaanin kudoksen, jossa on erilaisia ja -kokoisia keskuksia ja monenluontoisia asuntoalueita.

Helsinkiä on mahdollista rakastaa ja vihata monesta syystä. Sen menneisyyttä voi tulkita aina uusista näkökulmista, sen tulevaisuudeksi uneksia kaiken, mihin mielikuvitus yltää. Helsinki on oikea metropoli, johon mahtuu melkein mitä vain. Vahvojen ihanteiden ristiveto tekee kaupunkipolitiikasta ja arkkitehtuuripolitiikasta kiehtovan haasteen.

Kirjallisuutta

- Arkkitehtuurilinjoja. Kirmo Mikkolan kirjoituksia. Toim. Jorma Mukala. Rakennustieto 2009.
C. L. Engel, Kirjeet. Toim. Mikael Sundman. Entisaikain Helsinki XII. Helsinki-Seura 1989.
Heikki von Hertzen, Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Väestöliiton julkaisuja n:o 15. WSOY 1946.
Matti Karjanoja, Rinnastuksia Signe Branderin kuviin Helsingistä. Tammi 1983.
Kirjoituksia arkkitehtuurista 1816-1960. Abacus, vuosikirja 3. Toim. Asko Salokorpi. Suomen rakennustaiteen museo 1983.
Antti Manninen, Purettu talot. 100 tarinaa Helsingistä. Helsingin Sanomat 2004.
Riitta Nikula, Yhtenäinen kaupunkikuva 1900-1930. Suomalaisen kaupunkirakentamisen ihanteista ja päämääristä, esimerkkinä Helsingin Etu-Töölö ja Uusi Vallila. Societas Scientiarum Fennica 1981.
Rakenna ja säilytä/Bygga och bevara i innerstad. Nordisk arkitekturutställning 1963. Suomalainen liite Bengt Lundsten.
Sankaruuus ja arki. Suomen 50-luvun miljö. Toim. Riitta Nikula ja Kristiina Paatero. Suomen rakennustaiteen museo 1994.

HELSINGIN SIELU

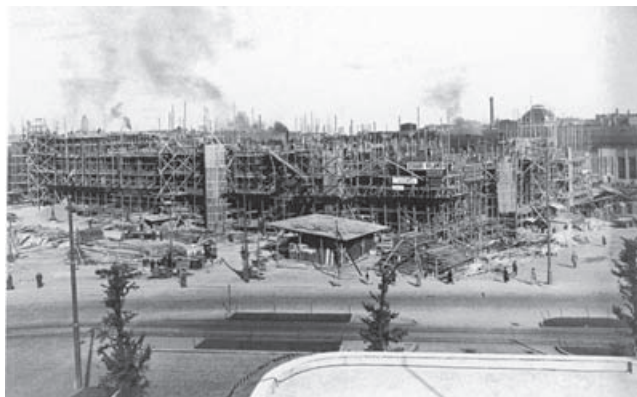
Kjell Westö

Helsingissä minua kiehtoo, ja toisinaan myös surettaa, historian lyhyys. Tai, jos tarkkoja ollaan, suurkaupunkihistorian lyhyys. Kyläpahasena ja pikkukaupunkina Helsingillä on ihan kunnioitettava, monisatavuotinen historia.

Mutta elämää kuhisevana metropolina, vavahduttavana ja maalta tulleita musertavana metropolina, oikeana suurkaupunkina? Sata vuotta, jos sitäkään.

Minulla on paljon Helsinki-aiheisia kirjoja. Muistelmia, kuvateoksia, näiden yhdistelmiä, olen kerännyt niitä. Eräässä kirjassa on valokuva vuodelta 1908. Siitä ei ole satakaan vuotta. Kuva näyttää kallioista saaristomaisemaa. Kivinen mäki, rosoisia kallionnyppylöitä, kitukasvuisia tammia. Kuvan maisema voisi olla Kustavia, Korppoota, Sipoon tai Espoon saaristoa. Missä se on sitten otettu? Kuvatekstin mukaan olemme nykyisessä Keski-Töölössä, ja kuvaa pitkään tutkittuani olen päätenyt siihen, että se on otettu nykyisessä Eliten ja Ritzin kulmassa, siis Eteläisen Hesperiankadun ja Runeberginkadun risteyksessä, kohti nykyistä Töölön toria. Ei talon taloa, ei ensimmäistäkään ihmistä. Ja tämä siis vuonna 1908. Siinä meille helsinkiläisille urbaania historiaa kerrakseen.

Ennen kuin jatkan: kirjoitan tämän jutun maallikkona ja melkein landlelaisena. Olen ensimmäisen polven stadilainen, kunniakkaita Helsinki-siteitä ei ole nimeksikään. Vanhempani varttuivat Pietarsaareissa. Muita paikkakuntia, joilla minulla on sukua: Kruunupyy, Kokkola, Alaveteli, Tampere, Vaasa, Luoto. Helsinkiläisjuuria saa hakea suurennuslasilla eikä niitä siltikään löydä, joku vanginvartija Viaporissa yli sata vuotta sitten, ei muuta.

Vieraudessa ja muukalaisuudessa on kuitenkin puolensa. Monella kolmannen tai kuudennen polven helsinkiläisellä on vankat käsitykset siitä, että Kruununuhaka tai Töölö tai Punavuori tai Vallila on se ainoa oikea Helsinki, muut kaupunginosat ovat silkkaa täytettä. Itse olen ehtinyt asua Etelä-Haagassa, Puotilassa, Munkkivuoressa, Munkkiniemessä, Myllypurossa, Meilahdessa, Kontulassa, Etu-Töölössä, Keski-Töölössä, Katajanokalla sekä Viiskulmassa Punavuoren ja Ullanlinnan rajamail-la. Olen käynyt töissä Pitäjänmäellä, Vallilassa, Kalliossa, Mäkkylässä, Taka-Töölössä, Eirassa sekä eri toimituksissa ja teatteritaloissa ympäri keskustaa. Oman Helsingin kuvan kutistaminen muutamaksi kortteliksi on mielestäni mitä suurinta henkistä laiskuutta, riippumatta siitä ovatko nuo korttelit Tölikaa, Krunikaa, Herulia, Rööperiä, Munkkaa tai Itistä. Siltamäen rivitaloalueet ovat Helsingiä siinä missä Töölönlahden rannatkin. Helsinki on suurkaupunki, ja sitä on kohdeltava sellaisena. Suur-Helsinki, tuo Helsinki-Espoo-Vantaa-Järvenpää- Kerava-akseli on itse asiassa aika järkyttävän kokoinen tihentymä Suomen kokoisessa, lähes tyhjässä maassa. Ei kuitenkaan ole tavatonta, että juuri pienten maiden pääkaupunkiseudut ovat ylimitoitettuja maan asukaslukuun nähden: Riika ja Kööpenhamina ovat suurempia maittensa kokoon verrattuna kuin Helsinki.

Miksi Helsingin lyhyt historia sitten surettaa. Eihän se, että mennyttä loistoa on vähänlaisesti, ole mikään ongelma. Päinvastoin: tyhjä taulu, kirjoittamaton lehti antaa uneksijoille, näkijöille, suunnittelijoille ja rakentajille vapaat kädet, kaikki kynnelle kykenevät pääsevät rakentamaan unelmiensa kaupunkia.

Joskus homma toimii juuri noin. Töölö on mainio esimerkki. Siellä kävellessä aistii ne tunnelmat ja unelmat, joiden keskellä kaupunginosa on syntynyt. Viimeiset Venäjän vuodet, itsenäisyys, ensimmäinen tasavalta, Helsingin nopea ja voimakas kasvu, 1920-luvun pitkä korkeasuhdanne ja sen luoma rakennusbuumi, kaikki nuo ovat aistittavissa Etu- ja Keski-Töölössä. Lyhyeksi jäänyt, 1930-luvun alun suuren talouslaman ja talvisodan syttymisen väliin sijoittunut uusi nousu – johon muuten kuuluu orastava hyvinvointiyhteiskunta, joka kyyköttää fasismin ja stalinismin varjossa – näkyy puolestaan Taka-Töölössä. Töölö oli uuden kansakunnan ikkuna tulevaisuuteen, paikka jonne – aikoinaan ja myöhemminkin – sopi sijoittaa kansallisia merkkirakennuksia: Kansallismuseo, Olympiastadion, Finlandiatalo, Ooppera. Kirjailija Helvi Hämäläiselle Töölö oli tuhansien modernien, kunnan liedellä, suihkulla ja vedettävällä vesillä varustettujen kaksioiden maa, jossa eli nouseva ja kasvava keskiluokka. Toki Töölön alkuvuosikymmeniin kuului myös Minna Craucherin tapainen seikkailija ja bordellinpitäjä. Ja jollekin toiselle, kuten vaikkapa Henrik Tikkaselle, Kulosaaren huvilakaupungin kasvatille ja porvariston arvoja ja arvostuksia hyvin tunteneelle satiirikolle, Töölö oli ”porvarien Siperia”, jonne ei muutettu vaan jouduttiin.

Oli miten oli, Töölö on pystynyt säilyttämään ”töölöläisyytensä”. Py-sähtyessään kauniina kesäaamuna Töölöntorille kahville ja sämpylälle, saattaa satunnaisempikin Helsinginkävijä tuntea miten historia puhuu vuosikymmenten ja muutosten läpi; kollektiivinen muisto toimii.

Mutta otetaanpa vastakkainen esimerkki. Puhukaamme hukatusta historiasta, eräästä menetetystä menneisyydestä; miettikäämme ruotsinkielisen vähemmistön suhtautumista Pitkänsillan pohjoispuolen klassisiin työläiskaupunginosiin eli Kallioon, Sörkkaan, Vallilaan ja Hermanniniin. Varsin yleinen käsitys ruotsinkielisten keskuudessa on, että näissä kaupunginosissa ei asu eikä ole koskaan asunut ruotsinkielisiä. Joskus 1990-luvun alussa FST eli Yleisradion ruotsinkielinen televisio teki jopa ohjelman, jossa muutama Kallioon eksynyt ruotsinkielinen taiteilija kertoi yksinäisyydestään ja vieraantuneisuudestaan tässä asfalttiviidakossa, jossa ruotsinkieli ja sen instituutiot, pankit, teatterit ja kahvilat, loistivat poissaolollaan.

Niinpä, mutta mikä on historiallinen totuus? Totuus on se, että tässä kantakaupungin pohjois- ja koillisosassa asui aikoinaan ruotsinkielisiä

aivan samassa määrin kuin eteläisissä kaupunginosissakin, ja he olivat näkyvä ja kuuluva osa työläiskulttuuria. Kun Hermannia tai vaikkapa Kallion Linjoja rakennettiin puutaloalueeksi, olivat timpurit usein ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta, Kruunupyystä tai Teerijärveltä. Kuuluisa, nyt kuolemankielissä oleva stadin slangikin syntyi siitä, kun suomenkielinen ummikko muutti Hollolasta Helsinkiin ja löysi itsensä asumasta samassa pihapiirissä Korsholmista muuttaneen ruotsinkielisen ummikon kanssa – ja sitten piti vielä hoitaa monia asioita venäjäksi venäläisten kanssa.

Helsingin ruotsinkieliset hukkasivat oman työväestönsä, tämä työväestö ei saanut ääntään kuuluville, se assimiloitui tai ainakin hiljeni. Joskus ammoin kaikki tiesivät, että keskellä Sörnäisiä oli Sörkan Vennu eli Arbetets Vänner -järjestön juhlasali jossa tanssittiin, ja kaikki tiesivät senkin, että Helsingin populaarikulttuurin ikoneilla, Jori ja Eugen Malmstenilla, oli työläistausta johon kuului kolme kieltä; ruotsi, suomi ja venäjä.

Mutta miten saada näkyviin ja kuuluviin se, että näin on joskus ollut. No, eihän se enää onnistu. Mennyttä mikä mennyttä.

Äskeinen on tietysti vain pieni esimerkki siitä, miten huonosti helsinkiläiset tuntevat oman historiansa. Tämä nousukkuus, tämä vieraus omaa kaupunkia ja sen historiaa kohtaan, kiteytyy monenlaisissa, nykyhetkeenkin vaikuttavissa virhetulkinnoissa.

Kuvitelma: Venäläiset ja virolaiset ”Tatjanat” toivat prostituution lintukoto-Helsinkiin kun Neuvostoliitto kaatui ja rajat aukesivat 1990-luvun alussa. Historia taas kertoo: Helsinki on aina ollut satamakaupunki, ja sen prostituutiotilastot ovat karua luettavaa aina 1800-luvun puolivälistä lähtien, lukuun ottamatta jaksoa 1950-1990.

Kuvitelma: Kun Helsinki nyt monikulttuuristuu, edessämme on ainutlaatuinen muutos ja koetinkivi kaupungissa, jossa suomen- ja ruotsinkieli

ovat joskus taistelleet vallasta, mutta joka on muuten ollut yhtenäinen ja välttämätön. Historia taas kertoo: Etenkin Venäjän vallan viimeisten vuosikymmenten Helsinki oli varsinainen sulatusuuni. Kuvaukset esimerkiksi Kampin alueelta, Malminkatu-Lapinlahdenkatu-akselilta, kuulostavat silkalta New Yorkilta. Suomenkielisiä, ruotsinkielisiä, venäläisiä, tataareja, juutalaisia, saksalaisia, italialaisia, puolalaisia; kielten ja kulttuurien sekamelskaa.

Näin voisi jatkaa, esimerkkejä löytyy. Mutta ydinkysymys tuli varmasti jo esille. Millä ilveellä kiireinen, median ja muiden kaupallisten intressien pureudu-nykyhetkeen-sillä-vain-nykyhetkellä-on-merkitystä- pommituksen keskellä elävä nykyihminen pystyy säilyttämään elävän kontaktin omaan historiaansa, menneen kerrostumiin, josta omakin identiteetti on joskus rakentunut. Todennäköinen vastaus: Ei millään. Seuraava kysymys: Entä sitten? Vastaus: Tätä on hoettu kliseeksi asi, mutta ellet tiedä mistä tulet, et myöskään tiedä missä olet, etkä minne olet menossa.

1990-luvun alussa törmäsin ruotsalaisessa Dagens Nyheter -lehdessä pitkän linjan kunnallispoliitikon, sosiaalidemokraatti Joakim Garpen 90-vuotishaastatteluun. Garpe oli keskeinen poliittinen näkijä ja tekijä kun Tukholman keskustan Klara-kaupunginosaa 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa purettiin ja uudisrakennettiin Tukholman moderniksi keskustaksi Sergel-toreineen ja Hötorget-pilvenpiirtäjäineen. Nyt Garpe oli ikivanha mies, mutta juhlaaastattelussaan hän oli täysin leppymätön. Hän totesi vihanneensa ja vihaavansa oskariaanista – kuningas Oscar II hallitsi Ruotsia 1800-luvun loppuvuosikymmeninä ja vielä 1900-luvun alussa – epookkia niin syvästi että olisi halunnut repiä maan tasalle enemmänkin; hän mainitsi muun muassa Strandvägenin, joka on tukholmalainen hienostokatu, sikäläinen Merikatu tai Pohjoisranta.

Tuo haastattelu avasi silmäni. Tajusin, että niinkin iso asia kuin suurkaupungin kaupunkikuvan muuttuminen on ajan hengestä ja joskus ihan yksittäisistä yksilöistä kiinni. Yhden, köyhistä oloista lähteneen miehen viha yläluokan prameita kulisseeja kohtaan muutti Pohjolan suurimman kaupungin ulkomuotoa, ehkä ainiaaksi. Kaltaiseni uneksijahan toivoo aina, että taustalla olisi syvä ja laaja demokraattinen prosessi. Ja niin ehkä olikin. Garpen tapauksessa puhumme eräästä suuresta 1900-luvun kertomuksesta, hyvinvointiyhteiskunnan synnystä, kasvavasta tasa-arvosta joka mahdollisti yhteiskuntaluokasta toiseen siirtymisen, ja sen, että uudet ihmiset ja uudet arvot pääsivät valtaan. Mutta oikeuttaako luokkaviha repimään kaupungin maan tasalle ja rakentamaan uutta tilalle, siinäpä kysymys.

Helsingissäkin mellastettiin 1950-, 1960- ja 1970-luvulla. Menetimme muutamia uusrenessanssipalatsia Manskun alussa, menetimme Skohan talon, Sipoon kirkoksi kutsutun liikennelaitoksen väen asuintalon Töölössä, nätin jugend- ja puutalokorttelin Hakaniemessä, Puu-Pasilan eli vanhan Fredriksbergin työläiskaupunginosa ja paljon muuta. Saimme Merihaan, Itä-Pasilan, Makkaratalon, Ympyrätalon ja paljon muuta. On helppo olla jälkiviisas ja sarkastinen, mutta en aio ryhtyä siihen. Oma ”alkumaisemani”, se joka herättää sisäisen lapseni eloon, on 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun metsälähiö, jossa asuintalot ovat kolme tai kuusikerroksisia, joko punatiilisiä tai sitten ruskeiksi tai keltaisiksi rapattuja tai valkoisiin laattoihin peitettyjä. Pidän modernismista, ihan oikeasti. Kaikki tuo tulevaisuudenusko ja usko uuden estetiikan oikeutukseen ja uusien keinojen parantavaan voimaan; se on varmasti ollut hieno tunnetila. Pitää muistaa, että ihanan vanhan idyllin takana piilee puutetta ja kärsimystä. Vanhat puutaloalueet ovat upeita keitaita, ja niin ovat jugend- ja uusrenessanssikorttelitkin, mutta talot ovat myös olleet vetoisia ja koleita, ja etenkin puutaloissa asuvat ihmiset olivat usein köyhiä ja kipeitä. Olen lukenut 1950-luvun lasten muisteloita, joissa muutetaan Pietarinkadun pimeästä ja epämukavasta luukusta Puotilaan, jossa ilma on raikas ja upouudet asunnot tulvivat valoa ja puhtautta. Tämän päivän asuntomarkkinoita seurattaessa tuollainen priorisointi tuntuu vähintäänkin oudolta, mutta niin se vain oli, silloin.

Kaikki alkaa jostakin, ja usein jostakin hyvin pienestä. Tiesittekö esimerkiksi, mistä megametropoli New Yorkin valtava Bronx-kaupunginosa on saanut nimensä? Vastaus: East River-joen mutkassa sijaitsi aikoinaan Ruotsista Uuteen Maailmaan muuttaneen Bronck-nimisen maanviljelijän talo.

Ihan totta, tuolla tavalla asiat alkavat, tuolla tavalla kaupungit syntyvät, eivät ne tyhjästä ilmesty. Ja juuri siksi jokaisen suunnittelijan pitäisi tajuta, että pienelläkin päätöksellä voi olla valtavat seuraukset, eikä yhteiseen hyvään vaikuttavia päätöksiä kannata tehdä hätiköiden.

Me ihmiset olemme niin avuttomalla tavalla kiinni omassa ajassamme ja sen ideologioissa, ja me kuvittelemme niitä ikuisiksi ja objektiivisella tavalla oikeiksi. Kaikkitietävät, omasta mielestään tulevaisuutta edustavat ihmiset haluavat aina repiä maan tasalle kaiken sen, jota he ja heidän oma aikansa pitävät aikansa eläneenä, rumana tai räikeänä.

Jotkut taas haluavat olla ikuisesti oikeassa, ja muuttavat makunsa sen mukaan; tiedän vihaan-Makkarataloa-ja-kaikkeaa-muuta-sen-aikaista-

arkkitehtuuria-ihmisiä jotka ovat kolme-neljäkymmentä vuotta sitten olleet kaiken uuden puolella kaikkea vanhaa vastaan, he eivät vain halua muistaa sitä. Kun suurkaupungista halutaan häivyttää kokonaisia vuosikymmeniä, puhumme stalinismista. Ja sitä paitsi: niin kauan kun puhumme kaupungissa elämisestä Helsingin ongelma ei ole se, että siellä täällä on rumaa arkkitehtuuria, vaan se, että kantakaupungissa asuminen on niin kallista ja että keski- ja huonotuloisilla ei ole varaa siihen, ei ainakaan ilman elinikäistä lainavankeutta.

Itse yritän rakastaa tätä rujoa, kaunista, julmaa, viettelevää, tylsää, kiehtovaa ja sääliänsä kotikaupunkiani vaikka se onkin täynnä mokia. Oikea suurkaupunki kantaa arpensa ylpeänä, se on sekoitus rumaa ja kaunista, brutaalia ja herkkää, jokaiselle löytyy jotakin.

Vielä muutama vuosi, ja Helsinki viettää 200-vuotisjuhliiaan pääkau-

punkina. Tämä pääkaupunki sisältää muistoja jokaisen sukupolven onnistumisista ja epäonnistumisista, ja hyvä niin, vaikka jotkut sukupolvet epäonnistuvatkin enemmän kuin toiset. ”Staden kommer att bära spår efter de nya dårar som nu går där vi en gång gått”, uudet kahjut tulevat kulkemaan siellä missä kuljimme mekin, ja hekin tulevat jättämään jälkensä kaupunkiin, kirjoitti kuuluisa toimittaja Guss Mattsson 1900-luvun alussa, jolloin kunnan ihmiset muuten pitivät Katajanokalle ja Tehtaankadun varteen nousevaa asutusta hyvinkin epäilyttävänä ja epämääräisenä.

Lapsena ja teininä en tajunnut, että Helsingin kevään ja kesän valoisuus johtui myös kaupungin nuoruudesta ja nousukkuudesta; joutomaata oli paljon.

Suurkaupungin sisäinen logiikka – joka kulkee käsi kädessä pääoman

logiikan kanssa – ei kuitenkaan pidemmän päälle salli sellaista kalliin tonttimaan haaskausta. Tämän päivän kantakaupunki on paljon täyteläisempi, kompaktimpi kuin se Helsinki jossa vartuin. Tilkan suoalueesta on tullut Pikku-Huopalahti. Ruoholahden satama-alueesta on tullut Ruoholahden asuinalue, jossa kanavat risteilevät onnistuneesti. Ja kun yritän selittää teini-ikäisille lapsilleni – Tennispalatsin eli Tennarin elokuvakeskuksen vakioasiakkaille – miltä akseli Leppäsuo-Kamppi-Postitalo näytti lapsuudessani, he eivät millään usko että kaupungin keskusta on voinut olla niin rakentamaton.

Tuohon muistikuvaan liittyy kaipuu. Kohta kukaan ei enää muista sitä, mutta tapa jolla valo tulvi mereltä Leppäsuon ja Kampin kautta aina Postitalolle saakka johtui juuri kaupungin väljyydestä, rakentamattomuudesta. Kauniilla säällä syntyi valtava avaruuden ja vapauden tunne. Kutsukaamme sitä vaikka Helsingin valoksi, sillä kun olen toiminut oppaana esimerkiksi tukholmalaisille tai osloalaisille toimittajille, heidän huomionsa kiinnittyy usein Helsingin valoon: se on heidän mielestään kirkas, kaunis, merellinen.

Kun uutta Kamppia, liikekeskusta ja bussiterminaalia, vasta rakennettiin, ehdin kärsimättömänä miehenä kirjoittaa kolumnin, jossa tyrminsä alueen täysin. Kolumni perustui siihen, että olin rakennusvaiheen loppupuolella kävellyt Annankatua Urho Kekkosen kadun suuntaan, ja törmännyt jyhkeään, pimeään ja väkivaltaiseen rakennusmuuriin joka peitti entisen näköalan. Nyt kun uusi Kamppi on valmis, näyttää kuitenkin siltä että Tennispalatsin puoli toimii hieman paremmin, ikään

kuin siellä olisi sittenkin otettu huomioon tuo Helsingin avaruuden ja valon perinne.

Suurkaupunki on alati muuttuva organismi, metropoli vaatii dynamiikkaa. Mutta kunnan suurkaupungissa on myös perinteitä, ja oikea kaupunkilainen ymmärtää olla ylpeä niistä. Perinteet merkitsevät kuitenkin eri asioita eri ihmisille. Kun Simonkenttä hävisi, iso pala Helsingin historiaa painui unholaan; siellä sijaitsi aikoinaan, 1800-luvun lopulla ja viime vuosisadan alkuvuosikymmeninä, juutalaisten kaupustelijoiden narinkka eli markkinatori. Mutta mitä Simonkenttä merkitsi minulle, 1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun baarikärpäselle? Pimeätä, loskaista ja jääkylmää tuulireikää, jossa odotin talvisin bussin 32 tai 39 viimeisen vuoron lähtöä luoteeseen juotuani taas kerran Tavastialla tai Vanhalla liikaa olutta ja jäätyäni taas kerran ilman naista.

Hyvät ja huonot, toimivat ja ei-toimivat ratkaisut ovat kaupungissa vierekkäin. Sanomatalo-Holiday Inn-Rautatieasema-akselin steriiliys on silmiinpistävä, mutta selän takana, vain kivenheiton päässä, nuoret ovat kesäisin ottaneet Kiasman ulkokahvilan edustan omakseen. Kiasman ruohikolla notkuvat gootit ja skeittaajat ovat eräs kesä-Helsingin ilmentymä, uusi sellainen, mutta vuosien päästä ehkä yhtä perinteikäs kuin Ruttoupuistossa tai Espalla loikoilevat lounastaukolaiset.

Hämeentien ja Sörnäisten rantatien väliin jäävien tehdaskortteleiden – Elanto! – hiljeneminen ja kuoleminen oli haikea asia, mutta asuintalojen rakentaminen Lintulahden mäelle oli loistoidea – hän joka ei ymmärrä, miten tärkeitä nuo korttelit ovat aikoinaan olleet, hän ei myöskään ymmärrä Helsingin historiaa.

Mitä siis haluan sanoa tällä kaikella? Kaupunki kuuluu ihmisille, en muuta.

ASUMINEN OLEMISEN PERUSPIIRTEENÄ – esikaupunkien kodit

Sari Viertio

RAKENTAMISEN AIKA

1960-1970 -luvuilla Suomessa tapahtui talouden rakenteen murros, joka ajoi ihmisiä kaupunkeihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle. Sotavelat oli saatu maksettua ja edessä oli valoisampien aikojen odotus. Olemassa oleva rakennuskanta ei riittänyt, tiiviisti asutut kantakaupungin asunnot olivat ahtaita ja pihat pimeitä. Asumismukavuutta ja hygieenisyyttä korostettiin, ja oli suuri tarve kehittää rakentamisen tekniikkaa. Tavoitteena oli asuntotarpeen tyydyttäminen nopeasti, mutta kuten lähes aina, mahdollisimman pienin kustannuksin. Autoja tehtiin liukuhihnalla, miksei siis talojakin.

*"Vain jos kykenemme asumaan,
voimme rakentaa."*

Heidegger, 1954

Voi vain kuvitella, miten erityisiltä metsään rakennetut uutuuttaan hohtavat kerrostalot aikanaan vaikuttivat. Oli totuttu matalaan, mutta tiiviiseen ja usein selkeärajaiseen puukaupunkiin ja jyhkeämpään, teollisuuden ympäröimään kivikaupunkiin ja taas toisaalta maaseutuun. Asumisen ja sen oheistoimintojen paikka oli määräytynyt kulkuyhteyksien tai energian saannin myötä usein vesistöjen varsille. Topografia oli antanut lähtökohdan kaupunkirakenteelle. 1960-luvun murroksen aikaan Helsinki tarvitsi vielä teollisuusalueensa, eikä kaupunkirakennetta voitu eikä osin haluttukaan jatkaa saumatta. Uudet satelliittikaupungit rakentuivat melko sattumanvaraisesti maille, jotka olivat myynnissä sopivalla hetkellä ja sopivalla hinnalla. Rakennuspaikat olivat maaperältään otollisia rakennettavaksi ja useilla niistä oli vahva identiteetti, toisin kuin sittemmin esimerkiksi ratojen varteen rakennetuilla alueilla. Yhdyskuntarakenne hajakeskittyi osin tavoitteellisesti, osin olosuhteiden seurauksena. Lähiöitä on tulkittu *”maaseudun ja kaupungin rajamaana – ja samalla lähiörakentamista historiallisena kompromissina maaseudun ja kaupungin välille.”* *”Siinä missä kantakaupungista lähiöön muuttaneille muutto tuntuu merkinneen luontosuhteen avautumista ja elpymistä, merkitsi se maalta muuttaneille tuttua elämän elementtiä ja tarttumapintaa muutoin vieraassa ympäristössä.”* (Roivainen, 2001) Yllättävän hyvin tämä rakentamisen ja luonnon kontrasti on aikojen kuluessa tullut ymmärrettäväksi ja asukkaidensa arvostamaksi.

”Lähiöissä toteutui funktionalistinen visio uudesta uljaasta maailmasta ja yhteiskunnasta.”, Helsingin Sanomissa vuosina 1960 – 61 julkaistussa juttusarjassa kirjoitettiin. *”Kantakaupungista muutettiin terveellisille, kauniille ja avarille asuinalueille asumalähiöihin: ’Yhä useammat lapsiperheet pääsevät muuttamaan pois keskustan melusta ja pölystä raittiiseen ilmaan ja luonnon tuntumaan.’ Esimerkiksi historiallisen Roihuvuoren maisemaan rakennettu asumalähiö ei tuntunut häiritsevän luonnonrauhaa, vaan se sulautui sadunomaiseen luonnonmaisemaan.”* (Roivainen, 2001). Selkeät, suurin ikkunoin maisemaan aukeavat huoneistot erosivat oleellisesti kantakaupungin ahtaisiin korttelipihoihin avautuvista asun-

Artikkelin kuvituksessa esiintyvät alueet Helsingin kartalla

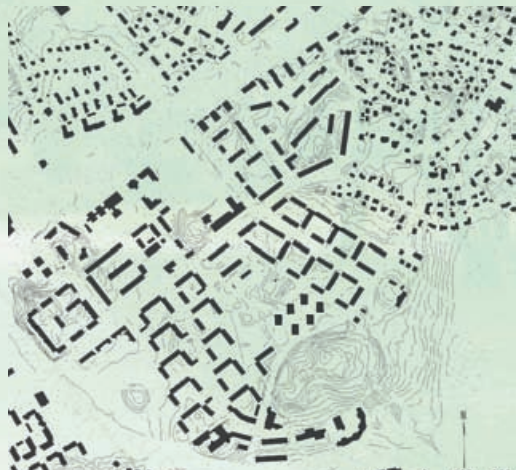

noista. Toisaalta maaseudulta muuttaneet saivat rakkaan, perinteistä vapaan, kliinisen ja hygieenisen tilan rakentaa omaa elämäänsä, jossa perintölipastokin sai uuden merkityksen.

Uudet asuinalueet saivat arkkitehtikaavoittajien käsissä paikoin varsin omaleimaisen, topografiasta, maastosta ja kasvillisuudesta kasvavan luonteen. Vieläkin sitkeästi elävä käsitys asemakaavojen lähtökohtana olleista nosturiradoista ei täysin vastaa suunnittelussa vallinnutta ilmapiiriä. Alueiden syntyprosessien tutkimus on osoittanut, kuinka suunnittelijat tiukoista aikatauluista huolimatta tutustuivat ja eläytyivät alueiden ominaisuuksiin ja maisemaan rakentaen ideansa niiden varaan. Kuullessaan silloisen Aarnikkamäen, tulevan Pihlajamäen alueen kaavoitustehävästä, kuvasi arkkitehti Olli Kivinen toimistonsa väelle ihastuneesti upeaa korkeaa mäkeä metsälampineen ja kallioineen ja kähkyrämäntyineen. Pihlajamäen suunnittelussa noudatettiin maastoa osin seuraten, osin muokaten suljettua muotoperiaatetta, jossa asuinrakennukset asettuivat maastoon erillisinä kappaleina muodostaen veistoksellisen sommitelman. Metsään rakentamista ei kaiken kaikkiaan pidetty outona, vaan suomalaisen luonteeseen sopivana ratkaisuna.

Kirmo Mikkola (1978) kuvaa artikkelissaan ”Arkkitehtuuri kansakunnan kohtaloissa”: ”*Metsät ja puut, kalliot ja luonnonkivi, erämaa ja tyyli astuvat esille suomalaisen asumismuodon ajattomina lähtökohtina. Jos siirtyminen teolliseen ja kaupunkilaiseen elämäntapaan kenties aiheuttaakin ihmisen mutaation vaatii muutos joka tapauksessa monen sukupolven iän. Tässä suhteessa suomalainen on vielä suomalainen. Hän vierastaa tiivistä asumismuotoa, hän pakenee kesämökin yksinäisyyteen aina kun hän vain voi ja vilvoittellessaan saunan jälkeen tyynen järven rannalla hiljaisessa kesäillassa hän kokee suorastaan paanisen elämän tunteen.*” Funktionalismin tuottamaa kaupunki-ihannetta hän kuvaa demokratiaan viitaten: ”*Funktionalismi ei kieltänyt kaupungin symbolifunktiota [...] Mutta se halusi rakentaa luokattoman yhteiskunnan kuvan. Funktionalismi vastusti aksiaalisuutta ja perinteistä tilojen hierarkiaa eriarvoisuuden symbolina. Epäsymmetrisyys ja moniselitteinen ajan ja tilan suhde olivat esteettisiä keinovaroja rakennettaessa symbolista antiteesia luokkayhteiskunnan kaupungille.*” Mikkola jatkaa: ”*mutta kun barokin aksiaalisuus oli vielä käyttäjälle ymmärrettävää, jäi funktionalismin, suurelta osin abstraktista kuvataiteesta lainaama symbolikieli, abstraktiksi eikä yhteyttä käyttäjään syntynyt.*” (Mikkola, 1972). Olisiko tämä yhteys vuosikymmenten mittaan kehittynyt? Ainakin aika on lisännyt luonnon merkitystä alueiden viihtyisyydelle kun rakentamisesta kärsineet ympäristöt ovat korjau-

Puotila 1960-

Muumola 1950-60

Herttoniemi 1952-

Panoraama Pihlajamäestä kuvaa alueen tilallista jatkuvuutta

tuneet puuston ja aluskasvillisuuden kasvun myötä arkkitehtuuriin liittyviksi ja sitä taustoittaviksi elementeiksi.

Kokemukseni maalta opiskelemaan tulleenä on teekkareiden asuinalueelta 1980-luvun Otaniemestä. Nuoruuden epävarmuuden ja uusien tilanteiden, ympäristöjen sekä yhteisöjen hämmentämä mieli rauhoittui noustessani suurten kuusten ympäröimään ylimmän kerroksen asuntoon. Tuulen humina puiden latvoissa yhdisti mielessäni maaseudun luonnon tarjoamat turvalliset elämykset uuteen elämänpäiiriin ja tunteuttamaan tulevaisuuteen. Luonnon läheisyyden tuoman kokemuksen vähätteleminen mitätöisi suuren osan alueen rakennetun ympäristön merkityksestä.

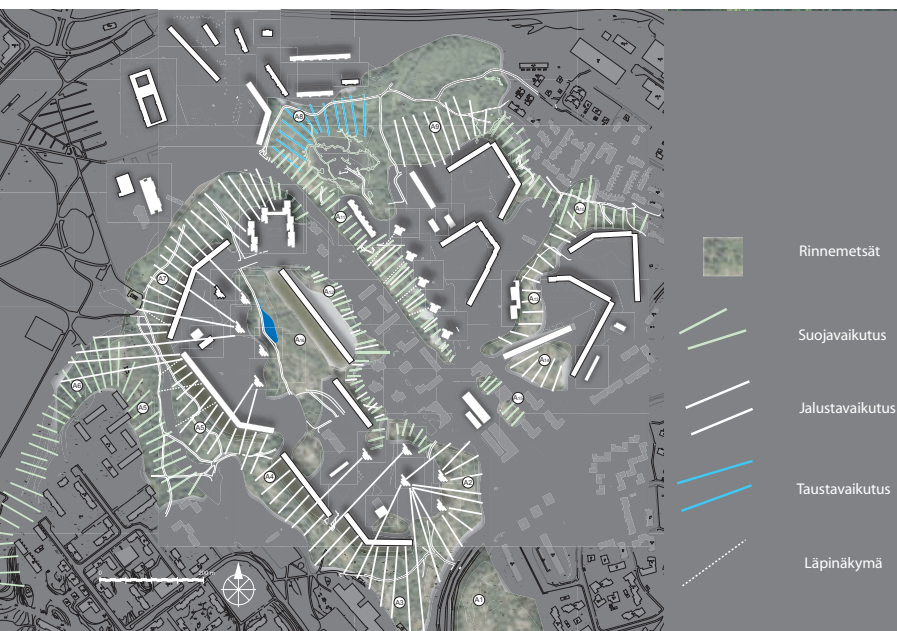
Pihlajamäki on säilynyt metsäkaupunkina, jonka arvot nousevat luonnon ja rakennusten suhteesta. Alueella kulkevan aistit herättää viiden yhdeksänkerroksisen tornin välittömässä läheisyydessä oleva vaatimaton, lähes luonnontilassa oleva metsälampi. Tornitalojen kääntäessä katseensa etelään syntyy paikkaan intiimi luontoelämys. Rakennukset antavat häveliäällä suuntautumisellaan luonnolle sen rauhan. Hiljaisuudessa

”Asuminen kuitenkin on olemisen peruspiirre.”

”Asumisen peruspiirre on tämä suojaaminen. Se läpäisee asumisen koko laajuudessaan. Kun vähänkin asiaa ajattelemme, se osoittaa meille, että ihmisenä oleminen perustuu asumiseen ja tietysti merkityksessä kuolevaisen viipyminen maan päällä.” (Heidegger, 1954)

saattaa nähdä ikiaikaisen palokärjen lennähtävän taustanaan modernien tornitalojen umpinaiset seinät. Kaupunkimalli asuttaa satoja ihmisiä ja jättää samalla välittömään läheisyyteensä arkkityypin suomalaisen, henkilökohtaisen luontokokemuksen mahdollistavan paikan. *”Olohuoneiden ja parvekkeiden suuntaamisella kohti merta ja kaukana näkyvää Helsingin keskustaa on symbolinen merkitys: asukas kääntää näin selkänsä asuntoalueelleen ja yksittäisen asunnon merkitys suljettuna pesänä korostuu suhteessa ympäristöön.”* (Saarikangas, 1997) Rakennussuunnittelun ja huoneistojen selkeys tuovat alueelle ja asunnolle luonteikkuutta. Ajatus on, ettei kaiken tarvitse olla mahdollista yhtä aikaa; näkymien ei tarvitse avautua joka suuntaan. Myös se joka ei näy, mutta on tiedostettavissa, on olemassa ja vaikuttaa kokemukseen. Luottamus aisteihin, muistiin ja herkkyyteen saattaa olla vierasta nyt vallitsevalle monimuotoiselle visuaaliselle kulttuurille ja vaikeaa omaksua kiireessä ja informaation tulvassa. Vaikeaselkoisuudestaan huolimatta niin sanotut metsälähiöt ovat ympäristöjä, joiden rakennusajankohdasta kummunneen estetiikan ja arvomaailman omintakeisuuden ja ainutlaatuisuuden tulkitseminen etäämmältä, tulevien vuosikymmenten perspektiivistä, on niiden arvon ja ominaisuuksien säilymisen kannalta ensisijaisen tärkeää.

Kartta Pihlajanmäen maisemaselvityksestä

Vaikka vahva valtavirta suosi avointa kaupunkirakennetta, kirjoitti Kirmo Mikkola jo vuonna 1972 lisensiaatintyössään: ”1920-luvun lopulla alkanut pyrkimys avoimeen tilaan, 40-luvulla syntynyt kaupungin ja luonnon yhteen sopeuttamisen pyrkimys ja saman aikaan palautuva hajasijoitusperiaate ovat vaihtumassa monessa mielessä perinteiseen tiiviiseen kaupunkiin [...] ‘Metsäkaupungin’ aika on ohi.” Samoihin aikoihin alettiin etsiä kompaktin kontaktikaupungin mallia, ja sillä tiellä ollaan edelleen.

KRITIIKIN AIKA

Elementtirakentamisen seurauksena rakennuksista tuli samankaltaisia mikä on kerännyt runsaasti kritiikkiä. Sinänsä ilmiössä ei ollut mitään uutta; yhdenmukaisuuteen ja kokonaisuuden hallintaan on pyritty vuosisatoja, jopa vuosituhsia. Mikä sitten tekee aikaisempien vuosisatojen asuntojen samankaltaisina toistuvista saleista ja halleista tai 1930-luvun pelkistetyistä töölöläiskortteleista toistuvine asuntopohjineen niin paljon kiehtovampia kuin lähiöiden vaihteleviin maastoihin rakennetuista, kylläkin toisiaan muistuttavista asuinrakennuksista selkeäpohjaisine isoin ikkunoin luontoon avautuvine asuntoineen? Olivathan lähiöiden

rakennukset ja asunnotkin yksilöitä suhteessaan ympäröivään maise-
maan. Yksi syy rakennusten pitkälliseen aliarvostukseen voisi olla uuden
rakennustekniikan avulla saavutettu teollinen täsmällisyys, joka pyyhki
kaiken pienenkin yksilöllisyyden pois. Betonivalutekniikan myötä
katosivat rapparin kädenjälki ja pienen mittakaavan erot. Silti juuri tuo
vähäeleinen täsmällisyys saattaa muuntua ajan kuluessa kiehtovaksi, kun
monimuotoisiksi erilaisilla materiaaleilla kuorrutetut, mutta rungoiltaan
yhtä pelkistetyt ja asuntopohjiltaan jopa vähemmän hiotut kerrostalot
valtaavat uudet alueet. Betonielementtirakentaminenkin on muuttu-
nut, eikä todennäköisesti toistu alkuaikojen täysin elementtien ehdoilla
syntyneiden rakennusten kaltaisena. Pioneirilähiöissä elää rakennuskult-
tuuri, joka jää väljyydessään ja selkeydessään väistämättä oman aikansa
ilmiöksi, johon tuskin on enää mahdollisuutta palata.

Lähiöitä arvosteltiin pian niiden rakentamisen jälkeen maaseudun ja
kaupungin taitekohtana, välitulana, jossa eläminen oli pelkkää asumis-
ta. Näin ei alun perin ollut tarkoitus. Tavoitteena oli luoda alueille
palveluja, sujuva liikenneverkko, jopa työpaikkoja. Toteuttamistavasta
ja rakentamisen kiireellisyysjärjestyksestä johtuen rakennuskanta ja
toiminnot jäivät kuitenkin useissa kohteissa yksipuolisiksi. Palvelujen
sijasta kehitettiin rakentamisen prosessia ja elementtitekniikkaa. Aluksi
suurimmat elementit tehtiin osin rakennuspaikalle kootuissa linjastois-
sa. Osa rakenteista valettiin paikalla tai muurattiin. Rakentamisessa oli
näkyvissä vielä hienoinen kädenjälki. Asuinrakennustyyppinä oli useita.
Tornit ja lamellit sekä rinneratkaisut vaihtelivat luoden erilaisia asumis-
muotoja erilaisille perheille ja tarpeille.

Tuotannon tehostuessa elementtien määrä pieneni. Julkisivut yksipuo-
listuivat, samoin rakennustyyppit. Siitäkin huolimatta on odotettavissa,
että aika muuttaa käsityksiämme näistä osin mielikuvituksettomiksi
kokemistamme rakennuksista. Tulevaisuudessa niiden yksinkertainen
ilme ja samankaltaisuus voivatkin kääntyä vahvuudeksi toimiessaan
luonnon elementtien, puiden ja maastonmuotojen taustana ja saada
siten arkkitehtuurin tyylien kehityksen myötä aivan toisen tulkinnan.
Matti Huuskonen kirjoittaa kolumnissaan sattuvasti ajan kulusta viitaten
Tyrvään Pyhän Olavin kirkon pihalla olevasta kiveen hakattuun tekstiin:
”Korjaamattomana kulkee aika.” Hän avaa ajatusta: *”Aika kulkee. Se ei
pysähdy eikä peruuta. Aika kirjaa. Ihminen tuntee ja tulkitsee. Kirjauksia
ei voi jälkeensä korjailla, mutta tekoon kohdistuvat tunteet ja tulkinnat
voivat muuttua. Niin aika, korjaamattomana kulkeva aika, parantaa
haavat.”* (Huuskonen 2009)

Myllypuro 1964-

Rakennustekniikan murroksen ja teollisen tuotannon lisäksi lähiöiden rakentamisaikaan osui kaupan rakenteen muutos, joka sittemmin on johtanut yhä suurempien yksiköiden rakentamiseen ja pienten kuittu-miseen. Jääkaapin tultua kotitalouksien vakiovarusteeksi päästiin eroon niin sanotuista kivijalkakaupoista. Elintarvikkeita voitiin ostaa kerralla enemmän, eikä lähikaupalle ollut entisenlaista käyttöä kantakaupungis-sakaan. Uudet asuinalueet voitiin rakentaa kokonaan keskitetyn kaupan, ostoskeskuksen varaan. Ostoskeskukset nähtiin aluksi asuntoalueiden ja niihin kohdistuvan moottoriajoneuvoliikenteen haittoja vähentävänä tekijänä. Muutoin asuinalueiden toiminnot keskittyivät kodin toimin-tojen ympärille, pihoilla tavattiin naapureita, 'vihreät lesket' kohtasivat hiekkalaatikolla ja leikkipuistossa. Sujuvat kulkuyhteydet keskustaan ja kulttuuripalveluihin jäivät tavoitellusta. Alettiin puhua nukkulalähi-öistä. Vetovoimatekijä, joka lähiöissä piti pintansa oli luonnon läheisyys; mahdollisuus kokea mahdollisesti jopa suomalaisen sielunelämään kuuluvaa yksityisyyttä yhteisöllisessä ympäristössä. ”*Toistuvat lähiökrii-tiset luonnehdinnat 1970- ja 1980-lukujen kirjoittelussa metsän keskelle ja pelloille rakennetuista lähiöistä muodostavat kiinnostavan vertailukoh-dan ensimmäisten asumalähiöiden kuvaukselle. Siinä missä valmiisiin yhdyskuntiin, kartanon maille ja huvilayhdyskuntiin rakennetut lähiöt integroituivat olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen, uudet lähiöt jäivät, ei ainoastaan kaupunkirakenteen, vaan myös kaupunkikulttuurin reunal-le.*” (Roivainen, 2001)

Lähiöasumista ryhdyttiin myös tutkimaan varsin varhain. Yhtenä todis-teena epäonnistuneesta yhdyskuntasuunnittelusta pidettiin niin sanottua

”Kun puhumme asumisesta, olemme tottuneet mieltämään sen toimeksi, jonka ihminen toteuttaa monien muiden toimiensa ohella. Työskentelemme täällä, asumme tuolla. Emme pelkästään asu, se olisi lähestulkoon toimettomuutta, meillä on ammatti, teemme kauppaa, matkustamme ja asumme matkalla, milloin missäkin.” (Heidegger, 1954)

onnellisuustutkimusta. Sen tuloksena saatu kohtuullinen tyytyväisyys uusien alueiden asukkaiden keskuudessa tulkittiin ’onnellisuusloukuksi’, tilanteeksi jossa haastateltava tuntee sosiaalista pakkoa sanoa olevansa onnellinen. Tässä 1970-luvun lopun tutkimuksessa tärkeimmiksi asioiksi onnellisuuden kannalta katsottiin perhe, taloudellinen turvallisuus ja terveys. Työllä ja sosiaalisella asemalla ei ollut vielä yhtä merkittävää asemaa kuin nykyään. (Helsingin Sanomat, 1979)

Uudemmat tutkimukset osoittavat, että moni viihtyy lähiössä. Pitkälti kysymys on edelleen väljyyden ja luonnonläheisyyden arvostamisesta. Lähiöiden eri tilat koetaan kuitenkin varsin erilaisina. On pelon paikkoja, esimerkiksi ostareita ja niihin liittyviä aukioita, joille eri syistä kasautuneet epäsosiaaliset ilmiöt pelottavat asukkaita. Epäpaikoiksi koetaan myös keskeneräisen oloiset reitit bussipysäkeille tai juna-asemille, tunnelit, sillat, viimeistelemättömät viheralueet tai epäsiistit ja ilkeivallan kohteeksi joutuneet rakenteet - hoitamattomuus ylipäänsä.

Tutkimusten mukaan ikävien paikkojen ja asukkaiden pelon lisääntyminen, tai toisaalta alueiden hyvien ominaisuuksien levittäytyminen pelottaviksi koetuille alueille, on oleellinen alueiden viihtyisyyteen ja tulevaisuuteen vaikuttava tekijä. Alue koostuu erilaisista paikoista. Sitä ei voi käsitellä ja arvostella yhtenä kokonaisuutena. Korjaavat toimenpiteet on suunnattava sinne missä niitä kaivataan. Toisaalta alueiden ilmeisiin arvoihin on suhtauduttava vakavasti. Tärkeimpinä näistä lieenee asumisen ja luonnon välitön yhteys ja tämän suomalaisen peruspiirteen vaaliminen ja kehittäminen myös urbaanissa ympäristössä.

Yliskylä 1962-1975

UUDELLEEN LÖYTÄMISEN AIKA

Uusi urbanismin aalto, kantakaupunkimaisten ratkaisujen ihannointi sekä lähiöistä karkaavat palvelut yhdessä tiivistämistä edellyttävän energiapolitiittisen tilanteen kanssa, ovat lisänneet kritiikkiä väljä asuinalueita kohtaan. ”*Lähiö on maaseudun ja kaupungin taitekohta, jossa elämä on pelkkää asumista, otsikoi Helsingin Sanomat 1982. Otsikko ilmentää uutta tapaa puhua lähiöstä: lähiö näyttäytyy fyysiseltä ympäristöltään luonnottoman epätäydellisenä ja riskialttiina yhdyskuntana. Lähiö on luonnoton yhdyskunta: eräänlainen rajamaa kaupungin ja maaseudun välissä, ei oikea kaupunki eikä oikea maaseutukaan vaan jotain siltä väliltä, sokeripala metsän keskellä.*” (Roivainen, 2001)

Nyt, kolmekymmentä vuotta myöhemmin olisikin erityisen tärkeää selvittää millä tavoin lähiöitä voidaan parantaa omintakeisina kaupunginosina niiden yksilöllisiä arvoja menettämättä. Sama konsepti ei sovellu kaikkiin alueisiin; sitkeä, osin rakennuskannan samankaltaisuudesta syntynyt käsitys kokonaisten alueiden samankaltaisuudesta ei pidä paikkaansa. Tiivistämisessä kannattaa juuri nyt olla erityisen huolellinen ja perustaa se inventointeihin ja näkemyksellisyyteen, jossa metsälähiöt asettuvat osaksi arkkitehtuurin historiaa suomalaisen asumismuodon yhden murroksen ilmentyminä. Paikkoina joissa elämä kaupungin ja maaseudun rajamailla jäsentyy mahdollisuutena ja resurssina, ei ongelmana.

Viime aikoina on 1960 - 1970-luvun asuinalueita tutkittu ja arvioitu arkkitehtuurina. Niistä on laadittu rakennushistoriallisia tutkimuksia

ja inventointeja, joiden myötä asiantuntijoiden ja asukkaiden arvostus ovat kohdanneet. Lähiöitä on liitetty arkkitehtonisesti arvokkaiden alueiden luetteloihin. Osalle on laadittu tai päätetty laatia suojelukaa-va, joka painottuu asemakaavaan, rakennusten ja luonnon elementtien suhteeseen, eikä pelkästään suojelulle aiemmin tyypilliseen rakennusten ominaispiirteiden ja yksityiskohtien säilyttämiseen. Samalla on kehitetty uutta käsitteistöä kuvaamaan metsäkaupunkien ympäristötyyppejä. Näiltä alueilta ei pidä etsiä katu- ja toritiloja tai julkisia, puolijulkisia ja yksityisiä tiloja vaan antaa puuston lomassa kulkeville kaduille, puisto- ja metsäpihoille tai aukioille niiden todellisia ominaisuuksia paremmin kuvaavat nimet. Uuden käsitteistön myötä mahdollistuu myös laajempi ymmärtäminen kaupunkityypin ominaisluonnetta ja arvoja kohtaan.

Vetoaminen nimby-asenteisiin (not in my back yard) täydennysrakentamisen vastustamisessa muistuttaa tulkintaa 1970-luvun tutkimuk-sissa löydetystä ilmiöstä, onnellisuusloukusta. Kysymyksessä ei ehkä sittenkään ole ainoastaan asukkaiden muutosvastaisuus ja etäisyyden pitäminen naapureihin, vaan ymmärrys luonnon merkityksestä alueen asuttavuudelle ja kotoisuudelle. Olisiko mahdollista, että esimerkiksi Myllypuron metsäiseen maastoon rakennetut selkeäpohjaiset, mutta luontoon väljästi asettuvat rakennukset olisivat tulevaisuudessa varsin haluttuja ja arvostettuja asuinalueita, ja että alueen keskustan tiivis täydennysrakentaminen kohtaisi lähes kaikille alueille tutun kritiikin uutuusarvon kadottua. Lähiöiden kaupunkirakenteella saattaisi olla jopa jotain annettavaa tulevaisuuden kaupunkirakentamiselle, jos kaavoittajat ja kaupunkisuunnittelijat näkisivät ne uusin silmin unohtaen niiden pitkään vallinneen vähättelyn.

Siltamäki 1967-1974

Onnistuneen ratkaisun löytämiseksi olisi kysymystä tiivistämisestä lähesyttävä alueiden arvokkaat ominaisuudet huomioon ottaen, eikä ainoastaan niiden puutteista puhuen. Voita isiinko kaupunkirakennetta tiivistää siten, että väljyys valmiiksi rakennetuilla ja tarkoitetuilla alueilla säilyy. Voisimmeko nähdä suuren muuttoliikkeen synnyttämät asuinalueet kaupunkien ympärillä suomalaisen mielenmaiseman arvokkaana ilmaisuna, ei urbanismin puutteena. Kysymys sivuaa useita kaupunkirakentamisen ja -kehittämisen perushaasteita. Kuinka rakennettu ja ”luonnonympäristö” vaihtelevat, kuinka aiemmin rakennettu liittyy uuteen. Millaiseksi muodostuu kaupunkirakenteen rytmi ja rakeisuuden vaihtelu. Ratkaisu- ja tehtäessä oleellista on ihmisen olemisen perusasioiden arvostaminen ja kytkentä historiaan: Helsingin kasvuun pikkukaupungin ympäröimästä maanviljelyskulttuurimaisemasta lähiöt tuottaneen vaiheen kautta jälleen kaupunkimaista miljöötä tavoittelevaksi dynaamiseksi kaupungiksi.

Esikaupunkien rakennuskannan kohennukseen kohdistuu monia paineita. Rakennustekniikassa on ollut puutteita. Nopea rakennustahti ja luottamus halpaan energiaan tuottivat ratkaisuja, joita on korjailtu jo vuosikymmeniä. Lisäksi asumisen tason nousu, väestön ikääntyminen sekä asukkaiden halu pysyä alueella edellyttävät hissien ja parvekkeiden rakentamista. Silti kannattaa pohtia, olisiko betonielementtirakentamisessa jotain sellaista esteettistä luonnetta ja arvoa, joka tulisi ottaa huomioon rakennuksia parannettaessa; jotain sellaista karuutta, joka niiden erityisen luontosuhteen kautta tekee joistakin alueista ainutlaatuisia. Harva kiistää korjaus- ja parannustarpeet ja esim. parvekkeiden asumismukavuutta lisäävän vaikutuksen, mutta perustavoitteisiin sekoittuu usein - osin muoti-ilmiöiden ja uutuusmateriaalien johdatttelemana

Pihlajisto 1969-1973

- turhan radikaali 'face-lifting', kasvojen kohotus, jonka myötä katoavat rakennusajankohdasta kertovat piirteet. Pyrkimys virittää tektoniseen rakenteeseen perustuvia niukkaaleisia asuintaloja nykyuuttiin, vetäviksi ja muodikkaiksi, vievät rakennuksilta ajallisen syvyyden ja uskottavuuden. Voisiko asumisen tasoa parantaa rakennusten ominaispiirteitä vaalien.

Usein rakennusten korjauksessa keskitytään vain ulkoseinärakenteisiin, vaikka keskeisimmät parannukset liittyvät talotekniikkaan, erityisesti pyrittäessä energian säästöön. Kannattaa laskea, kuinka kauan vie ennen kuin tehdyt korjaustoimet maksavat itsensä tai säästävät energiaa sen verran, että korjaus maksaa itsensä, puhumattakaan toimenpiteiden globaalista hyödystä. Lyhytnäköisen prosessin tuloksena seuraava korjaus on usein tarpeen jo ennen säästön täyttymistä. Pintojen korjauksen alkuperäisen luonteen huomionottavia tekniikoita tulisi tutkia ja uusien pinnoitteiden käyttäytymistä seurata. Väärin maalattujen betonipintojen hallitsematon ikääntyminen ja kosteusongelmat peltikuoren saaneissa taloissa ovat korjausbuumin valitettavia lieveilmiöitä ja kertovatkin kipeästä korjausosaamisen ja kokemuksenkin puutteesta.

Lähiöt rakennettiin perhekeskeisyyttä korostaen. Nykyään yhä suurempi osa Helsingin asukkaista on 'sinkkuja', puolikkaita perheitä tai uusioperheitä. Saataisiinko lähiöiden asuntotyyppejä varioitua uusia tarpeita huomioiviksi. Entä missä vaiheessa rationaalinen ja standardoitu lähiöasunto kelpaa Riitta Jallinojan (1997) käyttämän käsitteen "elämän tyyllittämisen", oman identiteetin rakentamisen lähtökohdaksi. Nyt sellainen on trendikästä kantakaupungin pikkukyksiöissä. Myös lähiöasunnon selkeydessään komeatkin puitteet tarjoaisivat huikeita mahdollisuuksia

Falkella 1980-luvun loppu –

itseilmaisuun kun ne vain nähdään uudesta näkökulmasta. Tässä kehityksessä merkittävässä asemassa ovat osittain itse asuntoalueista riippumattomat tekijät, kuten esimerkiksi yhteydet keskustojen monipuolisen kulttuuri- ja palvelutarjonnan piiriin. Joustava liikkuminen ja vaihtoehtoiset reittivalinnat voidaan katsoa yhdeksi urbanismin tunnusmerkiksi. Asunto esikaupungin puiden siimeksessä ei ole vankila, kun sieltä pääsee helposti pois ja sinne myös haluaa takaisin - päivittäin, asuminen siellä tarjoaa rauhaa ja vastapainon hälylle.

”Rakentamisella on jokin tavoite, asuminen. Kuitenkaan kaikki rakennelmat eivät ole asumuksia. Sillat ja lentokonehallit, stadionit ja voimalaitokset ovat rakennelmia, mutta eivät asumuksia; rautatieasema ja moottoritie, säännöstelypato ja kauppakeskus ovat rakennelmia mutta eivät asumuksia. Tästä huolimatta mainitut rakennelmat pysyvät osana asumistamme, joka ulottuu näihin rakennelmiin eikä suinkaan rajoitu asumuksiin.”
(Heidegger, 1954)

Keskeiseksi kysymykseksi nousee, missä määrin lähiöihin liittyvät ongelmat ovat alueiden sisällä korjattavia, ja kuinka paljon kysymys on ennemminkin kaupunginosat yhdistävän struktuurin keskeneräisyydestä ja esimerkiksi julkisen liikenteen puutteellisuudesta. Tarvitaan sekä laajempaa yleiskaavatasoista tarkastelua että alueiden identiteettiin perehtyvää tutkimusta ja oikea-aikaista suunnittelua. Tarvitaan myös käyttäjien ja asiantuntijoiden välistä keskustelua siitä, kuinka pitkälle metsälähiöihin liittyvä luonto voidaan kesyttää kaupunkiluonnoksi

säilyttäen rakennusten ilme ja alueen luonne. Eheyttävät ja ajallisesti kestävät ratkaisut syntyvät kokonaisuuksia tarkastellen.

Viime aikoina on ollut esillä lukuisia villejäkin vaatimuksia kaupunkirakenteen tiivistämisestä ja täydentämisestä. Mutta ovatko juuri lähiöitä lisärakentamisen vapaata riistaa vai voisivatko ne hienovaraisesti kehennettuina tarjota meille tulevaisuuden vaihtoehtoisia asumismuotoja autenttisissa ja ajastaan kertovissa kaupunginosissa.

Lähteet

- Heidegger, Martin, "Rakentaa, asua ajatella" alkuperäinen esitelmä "Bauen Wohnen Denken" 1954 Teoksessa Vorträge und Aufsätze. Neske Pfullingen 1990, s. 139-156. käänös niin & näin 3/2003 s.53- 59, suomentanut Vesa Jaaksi.
- Huuskonen Matti Kolumni Välihuomio "Korjamattomana kulkee aika", Helsingin Sanomat 12.9. 2009.
- Helsingin Sanomat, Mattiesko Hytönen, "Koivukylä on onnettomien lähio", 22.4.1979.
- Mikkola, Kirmo, 1972, lisensiaattityö "Metsäkaupungin synty"
- Mikkola, Kirmo, 1978 "Arkkitehtuuri kansakunnan kohtaloissa", Arkkitehtilehti 5-6-/1978.
- Roivainen, Irene, 2001, "Metsäiseen kalliomaastoon 10.000 asukkaan kaupunki" Luonto helsinkiläisten lähiökuvaavissa (http://blogit.helsinki.fi/envirohist/helsinki/roivainen_2001.htm). Artikkelit kirjassa "Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan, Kaupunki ja sen ympäristö 1800- ja 1900-luvulla" Simo Laakkonen, Sari Laurila, Pekka Kansanen, Harry Schulman (toim.), Helsingin kaupungin tietokeskus, Edita 2001.
- Saarikangas, Kirsi, 1997, artikkeli "Yhdenmukaistuva asunto Asuntoreformi Helsingissä 1900-luvulla", Koti Helsingissä – urbaanin asumisen tulevaisuus, Kaarin Taipale ja Harry Schulman (toim.)
- Jallinoja, Riitta, 1997, artikkeli "Asumisen tavat ja tyylit", Koti Helsingissä – urbaanin asumisen tulevaisuus, Kaarin Taipale ja Harry Schulman (toim.)

NÄKYMÄÄ TULEVAAN

Kaarin Taipale

Suomessa maankäyttöä ja rakentamista koskevaa päätösvaltaa on delegoitu poikkeuksellisen paljon paikallistasolle. Esimerkiksi vähittäiskaupan suurmyymälöiden sijoittumisesta käydyssä keskustelussa on ristiriitaiseen argumenttivalikoimaan kuulunut kuntien oikeus päättää omista asioistaan. Noin 350 kunnan ja viiden miljoonan ihmisen valtakunnassa on kuitenkin pakko kysyä, voiko kunnallisella itsemääräämisoikeudella olla sama painoarvo riippumatta siitä, onko asukkaita 5000 tai 500 000, jos tehtävällä päätöksellä on ylikunnallista merkitystä.

Maankäyttö ja sitä tukevat eri palveluiden infrastruktuurit on tyypillinen asiakokonaisuus, jossa vaikutuksia on pakko tarkastella yksittäistä kuntaa laajemmalla sihdillä. Pääkaupunkiseudulla on kovat paineet saada alueen kuntien suunnittelu ja päätöksenteko yhteisiin raameihin. Kuntien itsekkyiden voi ymmärtää, mutta sitä ei saa hyväksyä. Jos ja kun metropolipolitiikassa päästään puheista tekoihin, on vastassa vielä toinen ongelma: oman lähiympäristön asioita koskeva päätöksenteko pakenee kauas asukkaasta tai tontin omistajasta. Kysymys lähidemokratiasta ei häviä mihinkään vaan nousee esiin aina uudestaan, ja siihen

täytyy löytää nykyaikaiset vastaukset. Ei lisää byrokratiaa, kuuluu huuto. Lisää vaikutusmahdollisuuksia ja sitoutumista, vastaa kaiku. Jos 30 000 asukkaan kunnassa pidetään itsestään selvänä, että siellä on oma kunnanvaltuusto ja useita lautakuntia, miksei 40 000 asukkaan kaupunginosassa ole samaa oikeutta lähidemokratiaan? Samalla kun maankäyttöä, liikkumisen järjestelmiä ja infrastruktuuria koskevan tarkastelun pitää kohdistua laajempiin kokonaisuuksiin, on myös ratkaistava, miten arjen elinympäristöön, esimerkiksi rakennuslupiin, katusuunnitelmiin ja kaavoitukseen liittyvien prosessien loppupää tuodaan lähemmäs kuntalaisia.

ARKKITEHTUURIPOLITIIKAN MAHDOTTOMUUS

Helsingillä on vahvuutenaan poikkeuksellisen laaja maanomistus, joka antaa sille moniin kuntiin verrattuna paremmat mahdollisuudet käyttää isännän ääntä, jos tahtoa on. Mutta ellei laajemmallakin metropolialueella ole yhteistä näkemystä siitä, millainen paikka se haluaa olla, yksittäiset tontinomistajat ja kiinteistökehitysfirmit ottavat suunnittelutehtävän ilomielin omiin käsiinsä. Vaikka niiden vuosikertomuksissa olisi miten hienoa tekstiä yrityksen yhteiskuntavastuusta, yhteiskuntavastuu kuuluu kunnalle. Sitä ei voi ulkoistaa. Kaupunkien tehtävä on luoda toimiva ja kestävä elinympäristö niin äänekkäille kuin äänettömille asukkaalleen kymmeniksi ja sadoiksi vuosiksi eteenpäin. Muilla toimijoilla ei ole tätä vastuuta.

Miten sitten sovitaan yhteen eri osapuolten kymmeniä keskenään ristiriitaisia, mutta sinänsä oikeutettuja näkemyksiä? Kaupungin kehittäminen jos mikä onkin loputonta osallistumisprosessin hallintaa, se ei ole yksittäisten ammattikuntien, luottamushenkilöiden tai pormestarien yksilölaji. Kaupunki ei ole yksi päättävä vaan sen tahdon muodostus vaatii metropolitasoa ja lähidemokratian tuskallista yhteensovittamista. Ilman yhteistä visiota on kuitenkin turha kirjoitella arkkitehtuuripolitiikkaa. Kyse ei ole yksittäisistä korkkiruuviksi kääntyvistä talopahasista, joiden kuvitellaan olevan arkkitehtuuria vaan johdonmukaisesta lähestymistavasta ihmisten elinympäristöön. Arkkitehtuuri ei ole klovni, joka kutsutaan paikalle vain silloin, kun on tylsää. Se ei ole värikäs kuorutus, jota pursotetaan rakennusten päälle tai kulmatorni, joita istutetaan talojen nurkkiin. Arkkitehtuuri ei ole muotoilua vaan rakennustaidetta.

Arkkitehtuuripolitiikan käsite voi johtaa harhaan. Rakennettu ympäristö ei synny vain taloista vaan sen elementtejä ovat yhtälailla talojen väliin jäävä tila, elämä talojen sisällä ja niiden ulkopuolella, lähipalveluiden verkosto tai liikkumisen mahdollisuudet. Kaupunkiympäristö ei kehity pelkästään uudisrakentamisen vaan myös korjaamisen ja rakennusten suojelun kautta. Kaupunki muuttuu, kun vanhoille rakenteille löytyy uusia käyttäjiä: kun Kaapelitehdas tai Suvilahden voimala muuttuvat kulttuurityön tehtäiksi, Jätkäsaaren satama-alue asuinkortteleiksi, kun katuaukio saa uuden valaistuksen, kiveyksen tai istutukset, kun entiseen maitokauppaan tulee moskeija tai kiinalainen ravintola.

Arkkitehtuuripolitiikkaa tärkeämpää on tehdä päätöksentekoprosesseista avoimia ja tuoda keskusteluun erilaisia vaihtoehtoja yhden ”ainoan oikean” sijaan. Ilmasto- ja energiahasteet on otettava tosissaan ja käännettävä selkeiksi tavoitteiksi myös tonttipolitiikassa, kaavoituksessa, rakentamisessa ja hankintapolitiikassa. Mikään maailman mahti ei estä energiakriteerien sisällyttämistä hankintaehtoihin myös palveluiden ostossa, suunnittelukilpailuissa ja tontinluovutuksessa. Älyllinen rehellisyys on tarpeen. Jos yhdessä puheenvuorossa julistetaan, että Helsingistä tulee ilmastopolitiikan edelläkävijä, se ei voi samalla olla autoilijan paratiisi, tai jos kaupunki haluaa tukea kestävää elinkeinotoimintaa, sen pitää pohtia, mikä on kestävää, mikä pelkkää kertakäyttökamaa.

ELINYMPÄRISTÖ JA ENERGIA

Tulevaisuutta ennustettaessa yksi asia on varma: halvan energian aika on ohi. Saastuttaja maksaa -periaate tulee ulottumaan myös energian tuotantoon. Niin hiilidioksidista kuin ydinsaasteesta eroon pääseminen ei ole ilmaista. Ilmasto- ja energiakysymykset eivät ratkea, ellei energianäkökulma leikkaa läpi kaiken yhteiskunnallisen toiminnan. Muutos on väistämätön, mutta se ei tapahdu itsestään vaan se on tehtävä ja se vaatii kunnianhimoisten tavoitteiden määrittelyä. Helsingin Energian esittämällä pitkän tähtäyksen investoinneilla kaupunki pääsisi vuonna 2050 lähemmäs kansainvälisiä tavoitetasoja. Parin vuoden takainen harha-argumentointi risurallilla on vaihtunut asialliseen vaihtoehtojen vertailuun.

Asuminen on ratkaisujen ytimessä, koska asuminen, liikkuminen ja ravinto kuluttavat valtaosan energiasta ja muista luonnonvaroista. Kukaan ei velvoita Helsinkiä pitäytymään minimivaatimuksiin vaan tavoitteet voi asettaa niin korkealle kuin sielu sietää esimerkiksi tontinluovutusehtojen avulla. Helsinki voi päättää, että siitä tulee yksi maailman parhaita kaupunkeja 0-hiili-rakentamisessa. Johtopaikka on jo menetetty, mutta huipulla on vielä tilaa.

Voi vaatia, että vuodesta 2012 alkaen kaupungin maalla kaikkien uusien asuntojen tulee olla 0-energia -rakennuksissa. Nollaenergiarakentaminen (0-net-energy) tarkoittaa, että rakennuksen koko elinkaaren aikaisten hiilidioksidipäästöjen summa on nolla. Käytännössä rakennusten energiankulutus minimoidaan noin kolmasosaan nykyisestä ja päästöt neutraloidaan joko ostamalla uusiutuvaa energiaa tai tuottamalla sitä itse jopa yli oman tarpeen, istuttamalla metsää tai ääritapauksessa päästökaupalla. Ydinenergia ei kuulu nollaenergiarakentamisen keinovalikoimaan.

Vielä kovempi, mutta sitä tärkeämpi tavoite on, että vuoteen 2030 mennessä puolet vanhasta asuntokannasta on korjattu niin, että energiankulutus tiloissa on vähentynyt alle puoleen. Tämä edellyttäisi, että jopa 3 % kiinteistökannasta remontoitaisiin vuosittain parhailla käytettävissä olevilla ratkaisuilla. On lisättävä energiategokkaan korjausrakentamisen tutkimusta ja opetusta kaikilla koulutuksen asteilla. Koska uudisrakentaminen tuottaa vuosittain vain noin 1 % lisän koko kiinteistökantaan, olemassa olevien rakennusten korjaaminen on ratkaisevan tärkeää. Siellä energiaa palaa harakoille joka päivä.

Kaikki uudisrakentaminen on sijoitettava metropolialueella niin, että etäisyys asunnon ulko-ovelta raideliikenteen pysäkille on enintään 500 metriä. Joustavasti toimiva raideliikenne vähentää fossiilisten polttoaineiden kulutusta, lisää asumisen laatua, helpottaa palveluiden saatavuutta ja luo kaikille tasavertaiset mahdollisuudet liikkumiseen. Vihreinkään rakennus ei auta vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä, jos sen aiheuttama päivittäinen arkiliikenne perustuu yksityisautoiluun. Autoriippuvaisissa yhdyskunnissa vanhuks, lapset ja muut autottomat joutuvat eriarvoiseen asemaan niin työ- ja koulumatkoilla kuin käyttäessään yksityisiä ja julkisia palveluita. Raideliiken-

teen ja joukkoliikenteen solmukohdat keräävät kyllin suuren asiakaspotentiaalin, jotta niiden lähiympäristöön voi syntyä työpaikka- ja palvelukeskittymiä. Autopaikkojen rakentamiskustannukset irrotetaan rasittamasta asuntojen hintoja. Myös Sipoosta liitetyille alueille rakennettaessa yhdyskunnista tehdään energiaomavaraisia niin, että osuuskunnat tai pienyritykset hoitavat uusiutuviin energialähteisiin perustuvan tuotannon ja jakelun.

Kun yritykset puhuvat yhteiskuntavastuustaan, oletetaan, että ne tekevät jotakin enemmän kuin vain täyttävät lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Sama koskee kuntia. Kaupungin on

otettava mallirakennuttajan rooli uuden energia-ajan asumisen kehittämisessä ja tukemisessa järjestämällä suunnittelu- ja toteutuskilpailuja, tukemalla koerakentamiskohteiden syntymistä ja kehittämällä energiatehokkaan asuin- ja yhdyskuntarakentamisen rahoitusjärjestelmää kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Innovaatiot, sarjatuotantoon valmiit uuden teknologian sovellutukset, eivät synny itsestään vaan tutkimus ja testaaminen vievät aikaa ja rahaa. Kaupungin on oltava aloitteellinen, koska yksityiset rakennusyritykset eivät ota koerakentamisen rahoitusriskejä. Kaikessa asuntorakentamisen rahoitustuessa on oltava tiukat energiatehokkuusehdot, erityisesti tämä koskee korjausrakentamista. Helsingillä on aina ollut hyvät suhteet ympäristöministeriöön ja kaupungissa on voitu testata menetelytapoja, jotka ovat myöhemmin löytäneet paikkansa myös valtakunnallisissa rakentamisen ohjauksessa.

Ravintoa ei ole totuttu ajattelemaan kaupunkipoliittisena kysymyksenä. Shanghaita ympäröi kasvihuoneiden vyöhyke, jossa tuotetaan vihanneksia miljoonakaupungille. Kehitysmäisissä slummien asukkaat osaavat käyttää hyväkseen sellaisetkin jättömaan kaistaleet, joita ei tilastoida maanviljelysmaaksi: junaraiteiden penkereet ja takapihat. Kaikkien uusien asuntoalueiden ja suurempien yksittäiskohteiden yhteyteen on järjestettävä halukaille mahdollisuus palstaviljelyyn. Onhan nytkin pihoilla lasten leikkipaikat! Mieluummin puutarhapalsta kuin asuntos sauna tai ilmainen parkkipaikka! Kyse ei ole vain siitä, ettei ruuan raaka-aineita tarvitsisi kuljettaa pitkiä matkoja vaan monesta muusta, jo kadotetusta elämänlaadun tekijästä. Kaupunki-ihminen kaipaa mahdollisuutta tehdä jotakin käsillään, nähdä ja näyttää lapsilleen kasvun ihmeen, nauttia oman

maan hedelmistä, viettää kesäpäiviä lähellä kaupunkikotiaan, rakentaa yhteisöllisyyttä.

ASUMINEN

Kohtuuhintaisia asuntoja kaikille on oikeutettu sotahuuto, joka eri painotuksilla kuuluu eri suunnista. Ratkaisuksi ehdotetaan toistuvasti samoja lääkkeitä: kaavoituksen nopeuttaminen, kaavoittaminen varastoon, vähemmän arkkitehtuuria, ns. inva-vaatimuksista tinkiminen, väestönsuojien rakentamisesta tinkiminen. Mikseivät nämä rohdot toimi?

Kaavoituksen nopeuttamisella halutaan yleensä sanoa, että kavennetaan kaupunkilaisten valitusoikeutta. Turhien valitusten karsiminen kuulostaa hyvältä ajatukselta, kunnes sitä ehdottavan henkilön naapuriin aletaan suunnitella asunnottomien, maahanmuuttajien tai vapautuvien vankien vastaanottokotia. Muille ei haluta antaa mahdollisuutta olla eri mieltä vaikka itseltä sitä oikeutta ei annettaisi pois. Lopetetaan siis puhe kaavoituksen nopeuttamisesta.

Ajatus, että asemakaavoja voisi tehdä varastoon, perustunee käsitykseen, ettei maankäytön suunnittelu olisi kiinni ajassa, ettei kaavoilla olisi viimeistä käyttöpäivää tai etteivät kaavoitusta ohjaavat tavoitteet tai teoriat koskaan muuttuisi. Ehkä 1920-luvun Etu-Töölön asemakaava olisi tänä päivänäkin kiintoisa, mutta on kuitenkin perusteltuja syitä tehdä 2010-luvulla toisenlaisia ratkaisuja. Kelpaisiko 1970-luvun Kontulan kaava nykyistä tiivistä urbanismia ihannoivalle rakentajalle? Veikkaan, että esimerkiksi ajan henkisinä pidetyt Hanasaaren ammetalot ehtivät vanheta ennen kuin alueen muut kysymykset saadaan ratkaistuiksi.

Liikkumisen esteettömyys otettiin rakentamisen haasteeksi 1990-luvulla. Yhdenvertaisuus ymmärrettiin niin, että myös pyörätuolia käyttävällä kansalaisella pitää olla oikeus paitsi omaan kotiin myös mahdollisuus käydä kylässä, kaupassa tai kahvilassa. Usein kuulee ehdotuksen, että talossa voisi olla yksi vammaisasunto ja muut olisivat normaaleja. Olisiko vammaisasunto sitten tyhjänä niin kauan kunnes joku talon asukkaista joutuu pyörätuoliin? Vai oletettaisiinko, että vammautunut ihminen jo sairaalasta käsin alkaisi järjestellä

muuttoa tai isoa remonttia? Samaan aikaan kuitenkin puhutaan elinkaariasumisesta ja muistutetaan siitä, että suomalaisistakin on lähivuosina yhä suurempi osa vanhuksia, jotka haluavat asua kotonaan niin kauan kuin mahdollista, rollaattoreineen ja kissoineen.

TAVALLISET TALOT, MONUMENTIT JA TALOKIISTAT

Talojen pitää kestää yli sukupolvien. Mitkä ovat Helsingin arvostetuimpia kaupunginosia? Kaivopuisto, Eira, Kruununkahaka, vanha Katajanokka, Töölö, Munkkiniemi. Onko niillä yhteisiä piirteitä? Meren läheisyys, puistot, selkeät katutilat, monesti hyvin yksinkertaiset julkisivut. Katsokaa Pohjoista Hesperiankatua! Jugend toi rikkaita yksityiskohtia Katajanokalle, mutta sielläkin talot ovat tiukasti katulinjoissa. Ei pidä pelätä yksinkertaisuutta! Monimuotoisuus ei ole laadun tae, yleensä päinvastoin.

Jokainen sukupolvi korottaa jonkun asian yli muiden. Kirkot, tehtaات, voimalaitokset, kirjasto- ja kulttuuritalot, nykyaiteen museot, jäähallit, rautatieasemat, linkkitornit, ostokeskukset, kylpylät ja loistohotellit, kaikki kertovat aikansa teknologiasta ja yhteiskunnan tai talouselämän sen hetkisistä arvoista. Voi vain arvailla, mitkä ovat tulevien vuosikymmenten tähtihankkeita. Onko julkisella sektorilla jotakin sanottavaa vai rakentuvatko kaupungin monumentit busineksen ehdoin? Saneleeko turismi? Mikä urheilulaji nousee yli muiden? Voiko metsä, lähiterveysasema, jalankulkuväylä tai polkupyörien pysäköintitalo olla monumentti? Päätettiin monumenttihankkeista mitä hyvänsä, päätökset ovat aina kaupunkipolitiikkaa, ei vain arkkitehtuuripolitiikkaa.

Talokiistoista ei päästä koskaan eroon. Ne syttyvät sinne, missä hankkeen sisältö herättää ristiriitoja tai missä muutetaan tuttua lähiympäristöä tai maisemaa, jolla on yhteisöllistä symbolimerkitystä. Rakennussuojelusta taistellaan aina. Jokainen uusi sukupolvi haluaa hävittää vanhempiensa rakentaman ympäristökerrostuman, jossa se ei näe mitään arvokasta. Tämänkin tekstin kirjoittajalla on oma näkemyksensä eräistä ajankohtaisista hankkeista.

Keskustelu Katajanokan hotellihankkeesta on ollut hämmen-

tävää, koska monien kunnianarvoisten kriitikkojen argumentit ovat olleet heppoisia. Helsinkiläisten pitää olla kiitollisia, ettei samalle paikalle suunniteltu ARMI-talo toteudu. Se olisi ollut myös väärässä paikassa, kaukana kaupunkilaisten kulkureiteistä. Hotellit ovat joka tapauksessa ohikulkijalle avoimempia kuin toimisto- tai asuintalot. Saattaisihan nykyinen Helsingin kaupungintalokin olla edelleen hotelli eivätkä asema-aukiota pilaa hotellit vaan liikenne. ”Kansallismaisema tuhoetaan” -argumentti esitettiin myös Kiasman ja musiikkitalon kohdalla, vaikka haluttiin myös säilyttää tiilimakasiinit. Katajanokan rantavaraston puolesta ei nousta barrikadeille. On riski, että kun hotelli on nyt torjuttu, muutaman vuoden kuluttua jokin kolmannen luokan pääkonttorihanke ilmestyy vähin äänin valmiiksi pedatulle arvotontille, jonka kaupunki rahapulassaan myy.

Uusi keskustakirjasto näyttäisi olevan myötätulessa, vaikka sitäkin ehdotetaan rakennettavaksi kansallismaisemaan. Samaan aikaan asukkaat taistelevat äänekkäämmin lähikirjastojensa puolesta. Kuka haluaa Töölönlahden mammuttien joukkoon

vielä yhden kulttuuripalatsin? Eikö Bilbao-efektien ja wow-arkkitehtuurin aika n.s. kansainvälisinä kilpailutekijöinä ole jo ohi? Uuden ajan tiedonvälityskirjasto voisi saada kodin olemassa olevan rakennuksen seinien sisällä entisessä postitalossa. Tässä vaihtoehdossa toteutuisi myös rakennussuojelun näkökulma. Postilla on huippusijainti ja kirjasto palauttaisi talolle sen arvon mukaisen julkisen käytön.

ARVIOINNIN VAIKEUDESTA

Rakennetun ympäristön elementtien arvo ja arvostus riippuu siitä, keneltä kysyy. Poliittikkapapereihin kootaan kaikki kauniit toiveet. Arviointiperusteista tulee väistämättä pitkä lista. Kenen unelmia rakennus toteuttaa: sijoittajan, suunnittelijan, rakennusliikkeen, rakennusaineteollisuuden vai käyttäjän, asukkaan tai vierailijan? Onko kustannuslaskelmissa otettu huomioon koko elinkaari ja todelliset kustannukset? Onko toteutuksen päätöksentekoprosessi ollut avoin vai onko mutkia pantu suoraksi pienellä tai isolla korruptiolla? Onko rakentajien

alihankintaketju aukoton? Mitä aikansa ilmiöitä hanke verhoaa sementtiin, teräkseen, lasiin tai puuhun? Miten se ratkaisee energiakysymykset ja esteettömyyden? Miten se liittyy naapurustoonsa, miten sinne pääsee? Kunnioittaako se erilaisia ja kaiken ikäisiä ihmisiä? Kestääkö se käyttöä ja muutoksia, onko sitä helppo pitää kunnossa, vanheneeko se arvokkaasti? Säilyvätkö kaikki säilymisen arvoiset rakennukset? Ovatko kulkureitit turvallisia ja pihat viihtyisiä? Onko tiivistetty olemassa olevaa rakennetta? Voiko lopulta puhua kauneudestakin, jos kaikki muut asiat on ensin saatu kohdalleen?

Nyt ovat muodissa kansainväliset vihreän rakentamisen arviointi- ja sertifiointijärjestelmät. Helpoimpien eli suosituimpien ongelmana on niiden rajallisuus, kun ne palkitsevat esimerkiksi yksittäisten rakennusosien tai -tuotteiden ympäristömerkinnöistä. Suomalainen rakennuslupajärjestelmäkin takaa paremman lopputuloksen, koska se tarkastelee rakennusta kokonaisuutena.

Ehkä kaupungin kannattaisi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sijaan kehittää oma kaavoitus- ja rakennushankkeiden arviointijärjestelmä. Se olisi väline, jolla mitataan sekä suunnitteluvaiheessa että käytön aikana, miten hyvin rakennushanke täyttää tärkeimpinä pidetyt tavoitteet. Tuloksena voisi olla kouluarvosana heikosta kiitettävään, määrittely energiasertifikaatin asteikolla, tai joku muu luokitus. Vain tietyn tason saavuttavat hankkeet hyväksyttäisiin kaupungin tonteille tai julkisen rahoituksen piiriin. Ellei tavoitteiden toteutumista konkreettisella tavalla seurata, mitä iloa on arkkitehtuuripoliittisista tai muistakaan ohjelmista?

NYKYKAUPUNKI JA SUUNNITTELUN PROJEKTIHARHA

Anssi Joutsiniemi

JOHDANTO

Suomalainen kaupunkisuunnittelu on virallisessa muodossaan hyvää ja tavoitteellista; helsinkiläinen suunnittelu tässä joukossa huipputasoa. Se vuoksi ongelmien ja kehityslinjojen haarukointi kiinteästi ja keskitetysti koordinoitua hallintoprosessista ei ole helppoa, joten lähdän liikkeelle mielikuvista. Olen pitänyt itseäni melko rohkeana ja virastoja käyneenä miehenä, mutta on myönnettävä että rakennusvalvonnan tai kaavoituksen asiantuntijoiden luona vieraillessa joutuu primitiivistä, tapanikansamaista pakoreaktiotaan vieläkin hieman pidättelemään. Tässä en usko olevani ainutkertainen. Sen vuoksi tämä pyydetty ulkopuolisen kommentaattorin puheenvuoro arkkitehtuuripoliitiikkaan on – no sanotaan vaikka – korostetun ulkopuolinen. Kritiikin ydin on, että vaikka suomalainen suunnittelu on hyvää, nykykaupunkimme tai -arkkitehtuurimme ei valitettavasti sitä mitenkään erityisesti ole. Toki kaupunki kuvataan virallisessa, syvästi suunnittelu-uskovaisessa liturgiassa hyväksi samalla tavoin kuin kaikki rakentamisemme muuttuu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) ensimmäisen pykälän myötä kestäväen kehityksen mukaiseksi¹, mutta tähän argumentointiin en itse usko. Kirjoituksessa suomalaisen kaupungin ongelman väitetään olevan ennen kaikkea institutionaalinen². Olen käsitellyt tätä kaupunkisuunnittelumme ongelmallista tilannetta useissa kirjoituksissa (Joutsiniemi 2006, 2008, 2009a-c, 2010a-b), joista löytyy laajempia taustoja tässä kirjoituksessa esitettyihin paikoin epäortodoksisiin kaupunkisuunnittelunäkemyksiin.

1 Koska kaiken muunlainen rakentaminen on lain vastaista, eikä sitä pitäisi esiintyä.

2 Käsitellen kaupunkisuunnittelun institutionaalisuutta yleisellä tasolla, siten kuin se vakiintuneiden toimintatapojen kautta tutkijalle näyttäytyy. Astetta vahvempaa teoretisointia voi etsiä vaikkapa William A. Niskasen ns. byrokratiateoriasta, jonka voisi kiteyttää Nassim N. Talebin väitteeseen: "Virkamiehen essentia on jatkaa lukuaan". Käsityskeni mukaan suomalainen institutionaalisuuden ongelma on angloamerikkalaista byrokratiivastaisuutta monimutkaisempaa ja laajemmin kytköksissä poliitikkojen, järjestöjen, yhtiöiden ja virkakunnan vakiintuneihin käytäntöihin. En ole niinkään kiinnostunut kuka teki mitä ja millaisin motiivein, vaan tarkoitukseni on väittää, että näillä käytännöillä on selkeitä kaupunkisuunnittelun nykytilasta tunnistettavia seurausvaikutuksia, joista kaikki eivät ole kovin mairittelevia.

funtoplay

FAIR
PLAY

SUOMEN PALLOLIITTO

HELSINGIN SANOMAT

VIRKAHEITTOJA EPÄLUOTTAMUSMIEHIÄ

Institutionaalisen ongelman ytimessä on tietysti vallan käyttö. Tässä kirjoituksessa erittelyn kohteena eivät kuitenkaan ole erilaiset valtapositiot sinänsä vaan pikemminkin vallattomuus jolla nuo eri toimijat on liitetty yhteen. Kiteyttäen voi sen väittää johtaneen epäkiitolliseen tilanteeseen, jossa legitiimien toimijoiden asema ylimääritty ja vastaavasti suunnittelun kohde ja tarkoite alimääritty. Toimijoiden kautta määräytyvät käytänteet johtavat epäselviin tilanteisiin, jossa kaikki arkkitehtien tekemä määritellään arkkitehtuuriksi, kaikki kaupunkisuunnitteluvirastojen tekemä kaupunkisuunnitteluksi ja kaikki osallistoiminta asukkaana eduksi. Otsikossa mainittu projektiharha ehdottaa kaupunkisuunnittelun ongelmallisuuden syyksi tilantuotantoprosessin projektiluonnetta, jossa eksplisiittiset roolijat ohjaavat suunnittelun eristeisten tunnuslukujen käyttämiseen, tulostavoitteiden täyttämiseen ja keskeneräisten suurprojektien loppuunsaattamiseen. Kuitenkin on helppo nähdä, että viime vuosikymmenenä kaupunkisuunnittelumme on kohdannut joukon haasteita niin elämäntavan, talouden, hallinnon kuin maailmantilan muutoksien tahoilta, joihin suunnittelujärjestelmämme ei ole ollut kovin ketterä reagoimaan.

Loistavan kuvan suomalaisen suunnittelujärjestelmän nykytilasta saa Pertti Maisalan tuoreesta Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen historiikista (Maisala 2008), joka ei valitettavasti ole sen enempää kevyt kuin viihdyttävääkään, mutta kuvaa kaikessa moninaisuudessaan kaupunkisuunnittelun kenttää joka yritetään toistuvasti sulkea hermeettisen kaavoitus-käsitteen sisään. Helsinki ei tässä Espoosta poikkea. Rakentaminen ja siihen liittyvät prosessit ovat Suomessa äärettömän pitkälle suunniteltuja ja normeihin säädelyjä, joten epätyytyvä lopputulos saattaa ihmetyttää. Uskoakseni tämä johtuu mm. lainsäädännön inkrementaalisista, toinen toistensa päälle kerrostuvista muutoksista, joiden yhteisvaikutusten edellyttämät todelliset lainsäädännölliset uudistukset ovat vuosikymmenten mittaisia projekteja. Karrikoiden voisi väittää, että oikeastaan todella ainoa mitä kaupunkisuunnittelun parissa toimivat instituutiot eivät pyri kontrolloimaan ovat sen omat lieveilmiöt, mikä sinänsä on valitettavaa. Sivuvaikutuksena on nimittäin kaupunkitilan tuotannon lopputuloksen kannalta ollut, että organisaatiokeskeisyys ja institutionalisoitunut asiantuntijuus vahvistavat funktionaalisuutta sen kapeimmassa, yksifunktionaalisuutta tarkoittavassa merkityksessään. Erityisen vaikeasti lähestyttävä tähän liittyvä ominaisuus perustuu kaikkien instituutioiden itsesäätelyn ongelmallisuuteen. Tämän olemme saaneet huomata rahoituslaitoksissa, mediassa kuin politiikassakin, eikä kaupunkisuunnittelun tai muun julkisen hallinnon virallinen koneisto tee tässä poikkeusta.

KAAVOITUKSEN KYTKENTÖJÄ

Kaupungin muutoksen hallintaan tavallisesti miellettyä instrumentti on asemakaava, jolla yksittäistä aluetta koskeva suunnitelma puetaan juriidiseen asuunsa. Asemakaavassa yhteiskunta myöntää ja jakaa uudelleen jäsenilleen ja heidän muodostamilleen kollektiiveille erinäisen joukon tilankäyttöön liittyviä oikeuksia: oikeutta rakentaa, lunastaa maata, siirtää juridisia käytäntöjä jonkun muun lain tulkinnan piiriin sekä rajoittaa elinkeinojen harjoittamista, läpikulkua, edun tavoittelua jne. Kaavoitus on siis perusolemukseltaan lain kirjoittamista (maantieteelliseen) tilaan. Se, että asemakaava nähdään toisaalta myös arkkitehtuurin tai muiden suunnitteluprojektien välineenä, ei ole täysin ongelmatonta. Suunnitteluprojektina niiden tarkoite on selkeä, mutta ajallisessa jatkumossa määrittymätön. Tämän huomaa tajutessaan, että esimerkiksi Helsingissä on 4136, Espoossa 1487 ja Vantaalla 1794 voimassa olevaa asemakaavaa³. Kaupunkitilan oikeudet ovat jakautuneet tilkkutäkiksi, josta, uskallan väittää, kenelläkään sen enempää virastoissa kuin ministeriöissäkään, ei tällä hetkellä ole kunnollista kokonaiskuvaa. Ajatus asemakaavasta suunnitteluprojektina on kariutunut jo aikaa sitten erillisten muutostarpeiden aiheuttamaan sirpaloitumiseen ja suunnitteluajankohdan ihanteiden jäädyttämiseen niiden ulkopuolella. Kyseessä on ilmiselvästi täysin eri instrumentti kuin se, jolla historiallinen kaupunki rakennettiin tai edes se jolla 1960- ja 1970-lukujen maaltamuutto kesytettiin. Toteutuneina kaavoina niillä on myös oma inertiansa, jota ei voida vaivatta ohittaa.

Vaikka MRL 60 §:n mukaan asemakaavan myötä määritellyt oikeudet eivät ole ikuisia, on kaavaprosessin myötä ne joka tapauksessa kertaalleen jaettu ja kaupunkimaisesti rakennetulla alueella lisäksi pilkkoontuneet useiden osallisten kesken. Suunnittelulle tämä tarkoittaa vuosituhannen vaihteen MRL:n uudistuksen yhteydessä väläytellyn edustuksellisen demokratian kriisin mukanaan tuomien osallisjärjestelyiden vaikeutumista. Kaavaprojektin yhteydessä voimme kutsua sitä yleisemmin transaktiokustannusten nousuksi. Periaatteellisesta ja ideologisesta muutoksesta huolimatta takeita hyvälle lopputulokselle ei ole sen enempää kuin ennenkään. Lain muutoksen johdosta kaavoittajat päätyivät tilanteisiin, joissa heidän ei pitäisi lainkaan olla, vaan paikallisten erimielisyyksien osalta ratkaisuun soisi pyrittävän pikemminkin merkonomien ja lastentarhanopettajien tai vakavaotsaisempien ammattiauttajien ja poliisien avustuksella. Suunnitelman laadinnan kannalta tilanne on sama kuin ennenkin: sama arkkitehtiraukka istuu naruviivain tai MicroStationin manuaali kädessä ja

³ Tilanne 16. helmikuuta 2010.

RISTIPOTKUPALLON SÄÄNNÖT

JÄRJESTÄJÄN VASTUUVAPAUSLAUSEKE

Pelaajat osallistuvat ristipotkupalloon vapaaehtoisesti ja omalla vastuullaan.

Järjestäjä vaatii, että pelaajat ovat lämmitelleet riittävästi ennen ottelun alkua loukkaantumisen riskin pienentämiseksi. Järjestäjä pidättää itsellään oikeuden muuttaa sääntöjä, kirjallisesti tai suullisesti, ilman etukäteisilmoitusta. Järjestäjällä on tapahtumanjärjestäjän vakuutus, mutta se ei vakuuta pelaajia erikseen. Ottelussa on mukana ensiaputaitoinen henkilö, lisäksi järjestäjä hankkii kylmäpakkauksia kentän laidalle.

Vaikka järjestäjä kannustaakin mielipiteisiin, se ei ota vastuuta voittaneen tai kolmen hävinneen joukkueen mielipiteistä Katajanokan hotellista.

ALOITUS

Ottelu alkaa klo 15, pelaajia pyydetään saapumaan viimeistään klo 14.30 paikalle.

Aloitava pelaaja arvotaan, erä alkaa tuomarin vihellyksestä tai järjestäjän ilmoittamalla tavalla.

PELAAJAT

Pelaajalla on oltava mielipide Katajanokan hotellihankkeesta. Mikäli pelaajalla ei ole valmiiksi mielipidettä, hän voi valita sen vapaasti.

Pelaajat on rekisteröitävä järjestäjälle viimeistään tiistaina 6.4. Tämän jälkeen rekisteröidyt pelaajat rekisteröidään.

Rekisteriin ilmoitettavat tiedot:

- 1) pelaajan nimi
- 2) mahdollinen toimi, mielipide tai harrastus, joka tekee osalliseksi Katajanokan hotellihankkeeseen.

Järjestäjä käyttää rekisteritietoja tapahtuman mainostamisessa sekä pelikentällä pelaajaesityksessä.

JOUKKUEET

Joukkueella saa olla kentällä samanaikaisesti maalivahti ja enintään neljä kenttäpelaajaa. Maalivahdin on pysyttävä puolustettavan sakan alueella. Joukkueella on oltava kentällä koko ajan molempia sukupuolia. Ottelussa on lentävät pelaajavaihdot, vaihtaa saa rajattomasti.

PALLO

Omien pallojen tuonti on sallittua, joskin epäilyttävää. Sen sijaan itse ottelu pelataan yhdellä, kahdella tai useammalla järjestäjän valitsemalla ja toimittamalla pallolla.

PELIN KULKU

Kaikki neljä joukkuetta pelaavat samanaikaisesti kentällä.

Peliä pelataan rauhallisesti ja muita pelaajia kunnioittaen.

Pelin kesto on 4 erää, 10 min / erä, välissä 5 min erätauot. Joukkueiden puolustamat maalit vaihtuvat joka erässä.

Maalin jälkeen keskipistealoitus kyseisen pallon suhtein.

Pallon mentyä reunan yli kyseessä olevan sakan maalivahti avaa pelin.

PISTEIDENLASKU

Tehdyt maalit lasketaan.

Joukkue voi myös saada pisteitä kestävyyyden, käytettävyyden tai kauneuden perusteella.

KIELLETY

Taklaaminen, tahallinen käsin koskeminen palloon ja kaikki väkivalta – fyysinen ja henkinen. Ehdottomasti.

Kiellettyjä ovat myös kansallismaisemaan vetoaminen (pelikentällä) ja toisen arkkitehtuurimaun pilkkaaminen.

KIELLETYT VARUSTEET

Säärisuojien käyttö kielletty, samoin plägiin (nappipohjaiset kengät).

TUOMARI

Tuomareita on yksi tai enemmän.

Tuomari voi harkintansa mukaan antaa pelaajalle varoituksen, poistaa pelaajan kentältä tai määrätä pelikiellon korkeintaan seuraavaan arkkitehtuurista käytävään potkupallo-otteluun saakka.

Tuomarin päätöksestä tehdyt valitukset käsitellään asiaan soveltuvalla keskustelupalstalla osoitteessa www.suomi24.fi.

TASAPELI VARSINAISELLA PELIAJALLA

Pistetilanteen ollessa tasan kahden tai useamman joukkueen välillä varsinaisen peliajan loppuessa suoritetaan rangaistuspotkukilpailu tuomarin tai järjestäjän edustaja määräämällä tavalla.

Rangaistuspotkukilpailun tuloksen jäädessä tasatilanteeseen ratkaistaan ottelun tulos kivi-paperi-sakset-pelillä.

PELIN VOITTAJA

Eniten maaleja varsinaisella peliajalla tehnyt joukkue voittaa moraalisen oikeuden määrätä Katajanokan hotellihankkeen kohtalo sekä itsekustannettavan matkan kansallismaisemaan halki Suomenlinnasta Kauppatorille.

SAUNA

HYYY-yhtymä tarjoaa pelaajille kattosauunan klo 16.30 alkaen. Ristipotkupallon säännöt sekä maankäyttö- ja rakennuslaki pätevät saunassa, vaikkei tuomaria ole välttämättä paikalla. Yksityiskohdat saunasta annetaan joukkueille kentällä.

TAPAHTUMAN TUOTTAJA, PELAAJAREKISTERÖINNI:

Felix Laitinen
040 574 54 70
felix@mfvl.fi

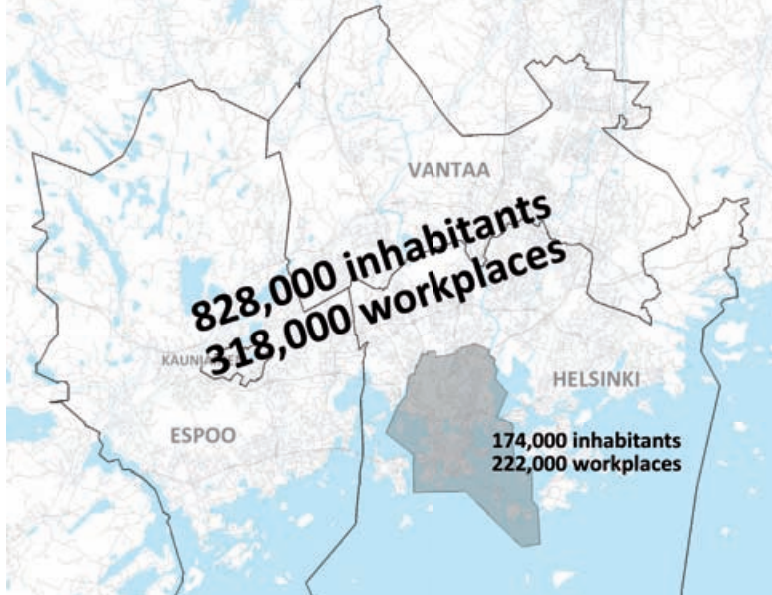

yrittää keksiä mikä viiva minkäkin kommentin kuittaa. Kun tähän lisää, että patenttiratkaisut on vielä määritelty erinäisten viranomaisvaatimusten tai organisaatiossa vakiintuneiden käytäntöjen kautta, ei ole kovin kummallista, että legitimiistä osallisuudesta on kenenkään vaikeaa saada toiveilleen vastinetta. Ennen kaikkea kaavoituksen ja laajemmassa mielessä kaupunkien maankäytön viralliset kiemurat ovat luoneet suunnittelulle lähes ylitsepääsemättömän haasteen puuttua jo kertaalleen kaavoitettujen alueiden muutokseen. Asemakaavasta on tullut järeä väline, jota voidaan mielekkäästi käyttää vain suurilla yhtenäisillä alueilla, joka vääristää koko maankäytön kehityksen luonnetta. Syntyy vaikutelma, että rakentamisen ainoa järkevä sijoittuminen on rakentamattomalla neitseellisellä alueella, kuten esimerkiksi Helsingin itäisellä laajentumisalueella, missä tomera voimankäyttö yllätti seudun.

Tätä tuoretta Sipoon liitosta pidänkin demokraattisen kaupunkisuunnittelumme tilan ideologisena pohjakosketuksena. Minulla ei ole vaikeaa ymmärtää niitä avautuvia rakentamismahdollisuuksia, joilla laajennusalueelle asutettavan 40000 asukkaan uutta kaupunginosaa perustellaan, ja olen jopa omalta osaltani ollut antamassa vaatimattoman tutkimuspanokseni hyvän suunnitelman mahdollistamiseksi kyseisellä alueella. Tärkeämpää olisi kuitenkin kiinnittää huomiota niihin kaupungin ongelmiin, joita tämä ratkaisu ei huomioi. Ratkaisuehdotus on oivallinen esimerkki yhdysvaltalaisen satiirikon H.L. Menckenin terävästä ajatuksesta, että jokaiseen aidosti kompleksiseen ongelmaan löytyy aina ratkaisu, joka on yksinkertainen, siisti ja väärä. Toisin kuin jotkut kollegani, en näe Sipoo-päätöstä minkäänlaisena ratkaisuna kaupunkisuunnittelun ongelmiimme. Helpoimmin artikuloitava peruste on se, että suomalaisen kaupungin ja urbaanin elämäntavan hyvyys ei liity varsinaisesti kaupunkisuunnittelun tai kaavoituksen innovaatioihin vaan niihin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin innovaatioihin, jotka tätä suunnittelua pitävät yllä. Perustuslain vastaiseksikin väitetty toimenpide⁴ ei yksinkertaisesti voi olla ratkaisu monimutkaiseen hallintoon.

Projektorientoituneisuuden ja siihen takertuneen kaavoituksen sijaan kaupungin muutosprosessin keskeisten toimijoiden roolien ja panosten tunnistaminen olisi huomattavasti tärkeämpää. Kaupunkisuunnittelun painopisteen olisi oltava normaalin muutosprosessin ymmärtämisessä ja hallinnassa. Kautta historian kaupunkien muutos ja kasvu on ollut mitä luonnollisimpia tapahtumia. Nykyisen kaavoitusperspektiivin kautta tästä

4 Ks. Tuori 2008

on synnitetty meille kotikutoinen ongelma, joka nähdäkseni johtuu muutoksen hyöryjen huonosta jakautumisesta ja tunnistamattomasta potentiaalista. Jos kasvusta aiheutuva muutos on nykyiselle kaavoitukselle haaste, voi vain kuvitella sen täydellisen voimattomuuden alueilla joilla kasvu kääntyy negatiiviseksi, eikä resursseja ole tuhlailtavaksi.

KAUPUNGIN PIILEVÄ POTENTIAALI

Arkkitehtuurin pahiksena tunnetun Rem Koolhaasin mukaan kaupunkisuunnittelussa englanninkielessä erotettavat planning ja design ovat luonteeltaan toisilleen vastakkaisia ja väite on usein tulkittu kapeasti itseriittoisen sankaruuteen perustuvan arkkitehtuurin kritiikiksi. Koolhaasin mukaan planning on potentiaalin luomista ja design sen loppuun kuluttamista. Tästä voidaan kuitenkin johtaa laajempi ajatuskulku potentiaalin luonteeseen, jota voitaisiin oivallisesti Aldo Rossin esimerkkiä mukaillen kuvata katolla mahdollisesti vuosia tai vuosikymmeniä makaavasta kattotiilestä, joka yllättäen pudotessaan tappaa ohikulkijan. Potentiaali tässä on siis rinnasteinen fyysisessä maailmassa esiintyvään potentiaalienergiaan, mutta siirtyminen sen metaforisesta ”kykynä tehdä työtä”-merkityksestä kaupungin muutosvoimaksi ei ole lainkaan triviaalia. Tämän ”lepäävän” energian tunnistamisessa on selviä vaikeuksia ja valitettavan usein potentiaalin vapautuminen havaitaan vasta jonkun ns. saatua osuman. Osuman saaneen Sipoon tapauksessa on kysymys ainoastaan rakentamattomaan maahan, yksinkertaisiin maanomistussuhteisiin ja virastossa lepäävän rutiiniin sidotun potentiaalin loppuun kuluttamisesta. Tämä ei kuitenkaan ole se potentiaali, jota ajan takaa, vaan lähinnä protektionistinen valeratkaisu, jolla vältetään vaikeampaan yhdys-

Kartta s. 88: neljän kunnan alueelle kasvanut esikaupunki on jo pitkän aikaa kasvanut kantakaupunkia voimakkaammin ja muodostaa kantakaupunkikeskeiselle suunnittelulle vakavan haasteen.

kuntarakenteemme hajanaisuutta, toiminnallista ongelmallisuutta ja demokratian tilaa koskeviin kysymyksiin tarttuminen.

Potentiaalin voidaan ehkä ajatella syntyvän gravitaatiosta, ja olen omassa tutkimuksessani tarkastellut sen erästä ulottuvuutta liikenneverkon keskeytyksenä (Joutsiniemi 2010a). Myös muunlaiset määrälliset vertailut selventävät tilannetta. Uskallan väittää pääkaupunkiseudun esikaupunkivyöhykkeelle upotettuja ja melko tehottomasti käytettyjä miljardeja suurimmaksi yksittäiseksi hyödyntämättömäksi potentiaaliksemme. Oheiseen kuvaan on laskettu esikaupungin ja kantakaupungin asuin- ja työpaikkalukuja, jotka auttavat hahmottamaan erästä keskeistä ongelman lähtökohtaa, joka johtuu kaupunki-käsitteen mieltämisestä kuntajaon mukaisiin hallinnollisiin yksiköihin.

Tarkasteltaessa pääkaupunkiseutua morfologisesti huomaamme, että koko seudun 1,3 miljoonasta asukkaasta ainoastaan 13 % asuu kantakaupungin alueella⁵. Tämä lähtökohta on siis arkikäytäntöjen kannalta hyvin toisennainen kuin hallinnollisen Helsingin vajaan 50 % osuus antaisi ymmärtää. Todellisuudessa Helsingin esikaupungissa asuvan arki on kyllä hallinnollisista realiteeteista riippumatta aivan yhtä ihanasti rempallaan kuin Espoossa ja Vantaallakin. Pääkaupunkiseudun kehityksen ja esikaupungin keskeisimpänä potentiaalina ovat ne reilut 800 000 asukasta neljän keskeisen kunnan alueella, jotka muodostavat noin 1/6 koko Suomen väestöstä. Tämä on myös se alue, joka kykenee houkuttelemaan sen työpaikkarakentamisen ja kaupallisten palveluiden kirjon, joka ei kantakaupunkiin (1970-luvulta saakka johdonmukaisesti harjoitetun kaupunkipolitiikan vuoksi) mahdu. Vaikka tähän kuvioon ei hallinnollista kuntajakoa pitäisi lainkaan sekoittaa, tästä byrokraattisesta ulottuvuudesta on keveydestään huolimatta muodostettu julkiseen keskusteluun ruma vääristymä, jolla seudullista eripuraa pidetään yllä. Mutta kaupunkisuunnittelu ei ole mikään Jokerit-Blues kamppailu, eihän? Olen tuloksetta odottanut väkevää argumentointia siihen, miten ihmisessä kunnalliset ja valtakunnalliset suunnitteluorganisaatiot, jotka esikaupungin nykyisen jamaan ovat saattaneet, muka katsovat kääntävänsä samat vanhat suunnittelusloganit menestyksekkäiksi tulevaisuusvisioiksi, mutta vähänpä on toistaiseksi vastauksia sadellut.

⁵ Tämän raja on kantakaupunkia kohtaan optimistinen, sillä valittuun alueeseen sisältyvät mm. Pikku Huopalahti, molemmat Pasilat, Käpylä, Arabianranta, Kumpula ja Koskela, joiden "kantakaupunkimaisuus" on aika latenttia.

POLIITTISTA HARHAA

Kaupunkien ongelmat ovat uniikkeja, minkä vuoksi vertailevien tutkimuksen teko ei ole mutkatonta. Arkkitehtuurin opintomatkojen suosikkikohteesta Kööpenhaminasta valitaan tuliaisiksi mieluummin jokin näpsäkkä rakennustapa, polkupyöräkulutturi tai se kuuluisa sormikaava, mutta esimerkkien toteutus tuntuu aina vain ontuvan. Valitettavasti typologiat ja esimerkit eivät matkusta ilman niitä synnyttäviä poliittisia ja institutionaalisia kytköksiään. Olen jo odotellut milloin peliin nostetaan ajatus, että jos Helsinki todella olisi Kööpenhamina, niin Espoosta tai Sipoon liitosalueelta pitäisi saada siltayhteys Tallinnaan. Vastaavasti mm. Ruoppila (Malmberg 2009) ja Demos (Demos 2009) ovat käyttäneet Tallinnaa Helsingin vertailukohtana tavalla, joka vaikeuttaa hallinnon näkökulmasta lievältä (rappio)romantisoinnilta. Ajatuksena on, että vähemmän normitetun Tallinnan vahvuus on uusien innovaatioiden mahdollistaminen, mikä on myös osittain samansuuntainen tämän kirjoituksen hengen kanssa. Mutta jos hallinnon ”heikkous” perinteisessä maankäytön ohjausmerkityksessään nähdään Tallinnan tapauksessa hyveenä, niin miksei esimerkkejä haeta lähempää ja käytetä vaikkapa kotoisia ”häiriköitämme” Espoota, Lohjaa tai Nurmijärveä. Koska Tallinnan kehityksessä on aika paljon sellaista, mitä aika harva tänne kaipaa, on paljon todennäköisempää, että taustalla ovat muut syyt. Ehkä tämänkin yllättävää kiinnostusta osakseen saaneen ajatuksen houkuttelevaksi tekemisen taustalta paljastuu jokin työvoimapolitiittinen taka-ajatus, naiivi sukulaiskansojen velvoite tai miljardeen hintainen tunnelihanke, jonka toteuttamisesta sulan hattuunsa haluavia päätöksentekijöissä ja ideanikkareissa riittää.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin eräs ominaisuus, jonka suhde kaupunkisuunnittelun käyräntöihimme on perin outo ja potentiaaliltaan aliarvostettu. Suomalaisen yhteiskunnan rakenne on jo pitkään ollut kiinteästi sidottu omistamisen perinteeseen. Myös siirtyminen maatalousyhteiskunnasta kaupunkilaiseen elämäntapaan tapahtui saman perinteen mukaan ja esim. asunto-osakeyhtiöiden täyttämä lähiötodellisuus on tämän ideologian tuote.

Yhä edelleen omistusasumisen taloudellinen tukeminen nauttii huomattavaa kansallista suojelua (Lyytikäinen & Lönnqvist 2005). Tätä taustaa vasten on yllättävää, että mm. Patomäki (2007) yhdistää tämän piirteen brittiläiseen uusliberalismiin vaikka siinä on enemmän suomalaiskansallista alkuperää kuin vaikkapa kotoisessa vasemmistolaisuudessamme. Kaupunkisuunnittelumme vaivaa ennen kaikkea poliittinen patitilanne (Joutsiniemi 2009c) ja sitoutuminen käsitteisiin, joiden konnotaatiot ovat nousseet denotaatioiden edelle. Sivuseikoista on tullut vaalimisen arvoisia ja suunnitelmien perusteina löytyy aika kepeästi käytettynä monimutkaisia käsitteitä kuten vaikkapa sosiaalinen asuntotuotanto, asemanseutu tai joukkoliikenne⁶, ilman että viittaisiin katsoa, miten nämä konseptit nykytoteutuksessa ja nykyrakenteessa todellisuudessa sijoittuvat. Institutionaalisesti orientoitunut rakentamista ja kaupunkikehitystä ohjaava normistomme on kiinnittynyt asuntotuotantoon ja joukkoliikenteeseen, joten tämän taustalla olevasta poliittisesta todellisuudesta vieraannuttamiseksi luon katseen taaksepäin aikaan, jolloin nämä käsitteet synnyttiin ja käytän vertailuun alun perin mm. John Turnerin ja Colin Wardin⁷ alkuteksteistä löytyviä rakentamiseen liittyviä ajatuskulkuja.

Vastaavasti voisimme valita esimerkiksi sosiaalista tasa-arvoa takaamaan synnytetyn asuntotuotantotapamme, mutta katsaus englanninkieliseen käsitteeseen affordable housing (kustannettavissa oleva asuminen) on kuitenkin laveampi ja jopa oikeastaan jotain muuta. Näiden käsitteiden välinen näkökulmaero voidaan kiteyttää ideologiseen omistussuhteen ongelmaan. Asuntotuotantokoneistomme on vuosikymmenien saatossa rasvattu ohjelmilla, rahoitusmalleilla ja ministereillä toimintakuntoon, josta on vaikea enää tunnistaa mikä sen toimintalogiikassa on institutionaalista itsetarkoituksellisuutta ja mikä hyvää tahtoa ja kavereita. Kuitenkin juuri asumiseen liittyvät kustannukset on useissa seudullista muutosta koskevissa selvityksissä nostettu keskeisimpään rooliin. Kaavoituskäytäntömme, joka virallisesti ei tunnista ns. ansiotonta arvonnousua, on luonut tehokkaan markkinoille pääsyä rajoittavan mekanismin ja kaavan keskeinen ominaisuus omaisuuden arvon pitkäkestoisena turvaajana (Mäntysalo & Nyman 2001) on muuttunut kiinteistöjen

6 Epäselvyyksien hälventämiseksi kerrottakoon, että asun Espoossa, kuljen työmatkani julkisilla kulkuvälineillä ja asun kerrostalossa (en tosin enää opiskeluaikojen jälkeen vuokralla). Kun ajattelen pääkaupunkiseudun asemanseutuja tai joukkoliikenteen suuntautumista omasta perspektiivistäni, voin vain hämmästellä ovatko niitä ammatikseen promovoivat kaupunkisuunnittelun ammattilaiset koskaan jalkautuneet tänne esikaupunkien todellisuuteen.

7 Molempien kirjoittajien nimeen kytkeytyy anarkismin perinne, joka meillä taas mielletään lähinnä räkinokkasiin punkkareihin assosioituvana puberteetin oireena. Tämä rinnastus kuitenkin johtaa siihen valitettavaan yksinkertaistukseen, että virallinen mielikuva anarkismista historiallisena ilmiönä ei olennaisesti poikkea tanskalaislehdistön Muhammedista. Samalla kuitenkin ohitetaan oletettuun syntakeettomuuteen vedoten kiinnostava joukko argumentteja, joiden ongelmallinen lokeroiminen poliittisiin vakaumuksiin ei ole osoittautunut helpoksi, ja jääneet keskustelussa täysin taka-alalle. Välttääksemme ajatuksen siitä, että hallinnossa tai poliittisessa vakaumuksessa iteisarvoisesti olisi mitään sen jalompaa kuin niiden puuttumisessaakaan, tarkastelen em. kirjoittajien ajatuksia suhteessa muuttamiin suomalaisiin käytäntöihin.

hintojen nousun takaajaksi. Tilanne on useiden prosessiosapuolien mieleen, mutta tunnistan siinä samoja piirteitä kuin kehityskulun käynnistäneen Urho Kekkosen ”onko maallamme malttia vaurastua” -pamfletin argumentointi, joskin pääläellessä käännettynä. Joka tapauksessa sosiaalisesti kontrolloidun tuotannon tarve ja todellisuus ovat ajautuneet aika lailla eri teille. Olipa tavoite tilanteen säilyttäminen tai muuttaminen on huomattava, että kaavoitus on tämän prosessin keskiössä.

REVIIRIAJATTELUA JA TONTTIPOLITIIKKAA

Kaupungin rakentumisen perusyksikkö on tontti – riittävän yksityinen tulkittavaksi omaisuudeksi, toisaalta riittävän julkinen ollakseen yhteiskunnallisen säätelyn kohde. Kiinnostavasti siihen kytkeytyy yksi keskeisimmistä kaupunkisuunnittelun oikeisto-vasemmisto -jaottelun erimielisyyksistä joka selittää mukavasti vallitsevan konsensuspolitiikan – maaomaisuus. Colin Wardia mukaillen voisi väittää että vasemmisto inhoaa yksityisomistusta kahdesta syystä. Ensimmäinen perustelu on se oletettu perimmäinen pahuus, joka liittyy kaikkeen omistukseen. Toinen vähemmän patologisempi syy on, että puutarhassaan hyysäävä työläinen ei ole kaduilla tekemässä vallankumousta. Sosiaalisen asuntotuotannon nykyinen tuotantotapa selittyy siten kätevästi sillä, että bulkkikerrostalo on jotenkin sovelias poliittinen pörriäinen: laadukas asuminen ilman omistusta. Toisaalta oikeistokin on salaa tyytyväinen tietäessään, ettei BB:tä ja jääkiekon SM-liigaa seuraavassa asujaimistossa ole liiemmälti vallankumouspotentiaalia. Eikä tyytyväisyyttä mitenkään vähennä se, että neljässä vuosikymmenessä vakiintunut tuotantokäytäntö mukavasti tukee myös suurteollisuuden sikariportaita. Kaavoitus on viime vuosikymmenet luottanut vahvasti (ks. esim. Virtanen 2000) maaomaisuuden hallintaan ja voidaan jopa väittää kaavoitusinstrumentin tehokkuuden

perustuvan juuri tähän. Yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta voidaan kuitenkin harjoittaa niin haluttaessa myös muunlaisin tulonleikkauksin ja sopimuksin, joten tuloksellisen kaavoituksen takeeksi olisi keksittävä muut keinot.

Yhden tehokkaimmista maahan sidotun oikeuden hyödyntämisen keinoista voisi muodostaa kiinteistöjärjestelmän (KTJ) kehittäminen. Katse olisi silloin käännettävä vuonna 1992 vahvistuneeseen ja kolmekymmentä vuotta valmistelussa olleeseen kiinteistömuodostamislakiin, jonka keskeisin saavutus maan kattavan KTJ:n synnyttäminen oli. Perusolemukseltaan KTJ on katasteri (engl. cadastre), joka meillä näyttäytyy lähinnä etymologiansa (lat. capitum registrum) mukaisena kirjanpitoinstrumenttina. Valitettavasti tämä välttämättömänä hallinnollisena infrastruktuurina pidettävän kiinteistörekisterin ajatuskulku painottaa rekisterinpitäjän, kiinteistötoimitushenkilön tai mittakepin kiinnipitäjän näkökulmaa, vaikka paljon olennaisempi kiinnekohda olisi sanassa capitum.

Kiinteistöveroluettelon painolasti keskittyy staattiseen oletukseen siitä miten viranomaisen pääomaa verottaa, eikä lainkaan siihen kuinka varallisuus näiden yksiköiden kautta luodaan. Tällä tarkoitan sitä, että kiinteistöt ovat keskeisimpiä tekijöitä kaupunkien luomassa varallisuuden kumuloitumisprosessissa, kuin pelkästään kiinteistöjobbarien tai -välittäjien aikaansaaman hinnan nousun perusteella pitäisi tulkita. Vaikka kiinteistörekisterin näkökulmasta yhtenäinen yksiköinti on käytännöllinen, siitä ei juuri ole apua kaupungin erityyppisten kiinteistöjen jaottelussa, vaan jokainen erityisesti jaettava oikeus on vahvistettava erillisen kaavoitusprosessin kautta. Näin ollen edes perinteiselle yksityisesti ja yhteisöllisesti hyödynnettävien tai lähtökohtaisesti eri käyttöön varattujen maa-alueiden välille ei synny eroa, vaan metsäautotien varren palstalla ja rakentamattomalla pientalotontilla ei ole juridista eroa. Kaupunkirakentamisen kannalta tämä on tietysti fataalia. Kiinteistöoikeuksien aktiivinen hyödyntäminen yhteiskunnallisen kehityksen hallinnassa on meillä vähän käsitelty aihe ja jopa tabu. Koska britit ovat käyneet 1980-luvun oikeistokokeilun äärilaidan kautta kaupunkisuunnittelun aallon pohjassa ja tarkastelleet myös tätä tärkeää riippuvuussuhdetta, nyttemmin vakavasti otettavia teorioita maamarkkinoiden kautta toimivista hallintamenetelmistäkin löytyy. Näistä mainittakoon mm. Almendinger & Ball (2006) sekä Webster & Lai (2003), joista jopa uusliberalismilla ja New Public Managementilla

pelotellulle suomalaisyleisölle löytyisi tuhdimpaa vaihtoehtoteoriaa tuttujen kaavoituskärsimysten lomaan. Koko maan kattavana tietojärjestelmänä KTJ mahdollistaisi kaavoitusta vastaavien ohjauskeinojen⁸ hyödyntämisen ilman, että suunnittelun vallitsevan tilan seuraamista edellyttävän kokonaistilanteen hallinnasta muodostuu välitöntä uhkaa.

SUUNNITTELUN RAJAMAILLA

Keskeisin syy suunnitteluapparaattimme tehottomuuteen löytyy varallisuuden ja vapauden kasvusta. Tarkemmin sanottuna niitä seuranneesta liikkuvuuden lisääntymisestä ja kyvystämme käyttää tilaa ympärillämme laajuudessa, joka ei millekään aikaisemmalle sukupolvelle ollut mahdollista. Ajatuksen ensimmäisiä muotoiluja on Raymond Unwin 1912 julkaisussa ”Nothing gained by overcrowding!”. Unwinin oivallus, joka on koko puutarhakaupunkiaatteen synnyn elinehto, oli että liikkumisen nopeutuessa käytettävä

⁸ Mm. vertaisregulaatio, ”positive planning” ja kiinteistökohtaiset sitoumukset (Almendinger & Ball 2006, 6)

tarkastelemalla tiiviyden englanninkielistä määritelmää, mean occupation rate (suom. keskimääräinen miehitysaste), joka paljastaa ongelman ytimen⁹. Emme enää tänä päivänä elä paikallisesti, eli emme ”miehitä” vain asuntojamme, vaan koko potentiaalista liikkumisnaapurustoamme. Tämän vuoksi yhdyskuntasuunnittelussa vallitseva kohtuuttoman vahva asuntotuotannon painottaminen ei pysty vastaamaan kaupunkiseudun olennaisempaan ongelmaan, eli siihen kuinka asukkaat ja yritykset käyttävät tilaa, joka ei ole heidän kiinteistöissään, mutta jota ilman he eivät tule toimeen ja joka pitkälti myös määrittää kiinteistön sijaintiedun. Valitettavasti MRL:n tuoreet tarkistukset voidaan tässä valossa nähdä lähinnä taantumuksellisia yrityksiä yrittää väkisin pitää yllä toimimatonta tilantuotantokoneistoamme. Olennaista olisi keskittyä paikallisen rakentamisen ja elinkeinotoiminnan monipuolistamiseen, joka osaltaan lisää todennäköisyyttä liikkumisreviirien muutoksiin. Kaupungin reuna-alueen alhainen tiiviys on ainoastaan osaongelma, joka ei ratkea tunkemalla vaan monipuolistamalla ja houkuttelevaksi tekemällä.

Hallinnollisesti ongelmalliseksi muodostuu hallintasuhteiden fraktaalisuus eli itsesamanlaisuus useissa mittakaavoissa. Kaupunkirakenne tonteista ja osat toiminta-alueista aina kunta- ja seutujakoihin saakka jäsentyy toistensa kanssa sisäkkäisiin ja päällekkäisiin alueisiin, joiden hallintasuhteet muodostavat kokonaisrakenteeseen oman dynamiikkansa. Tätä ajatuskulkua olemme seuranneet Östersundomin ekologisessa selvityksessä, jossa ekologiasta käytössä olevasta rajamaan käsitteestä on johdettu kaupunginosan rakentumisperiaate (Haila et al. 2010). Rajamaa voidaan ymmärtää potentiaaliksi, joka syntyy siellä missä suunnittelutahto on heikko tai naapuruussuhteiden vuoksi kompleksinen. Rajamaan käsite osoittaa nykyisen kaupunkisuunnittelun valitettavan kalvakassa, mutta tuskin kovin vääristyneessä nykymuodossaan, eikä sen tunnistaminen kaupunkirakenteesta ole kovin vaikeaa. Otetta koon esimerkiksi vaikkapa pääkaupunkiseudun kolmen suurimman kunnan liitosalue. Aikoinaan Myyrmäen sisääntulotien varressa rehottava Helsingin kaupungin teknisen huollon varikko tai täyttömäki eivät olleet itsestään

⁹ On havahduttava siihen että tiiviys on ns. relatiivinen määre eikä paikallinen tonttikohmainen ominaisuus. Suomalaisen kaupungin väärinymmärretyt tiiviyden paradoksi näkyy olennaisimmin siinä, että asuntotuotantomme on tiivis ja Euroopan toiseksi kerrostalovaltais (esim. Ijäs 2006) ja samalla yhdyskuntarakenteemme jopa Helsingin metropolialueella Euroopan väljimpiä (esim. Barry et al. 2003).

selviä kumppaneita Vantaan aluekeskuksen naapuriksi. Niiden sijainnin ainoa logiikka oli se, että kyseiset alueet olivat Helsingin äärimmäistä takamaata. Samalle alueelle Metropoliseura Ry:n ja British Councilin järjestämässä kaupunkipelissä hahmoteltiin paikallishallintoon perustuvaa Uusikylän metropolikylää, josta peliin osallistuneet kokeneet viranhaltijat onnistuivat löytämään jos jonkinlaista kehityspotentiaalia ja neuvotteluvaraa, joka ei virallisissa yhteistyökuvioissa koskaan nouse esiin.

Olennaista tässä esimerkissä on huomata, että rajamaa löytyy kuitenkin kaikilta mittakaavatasoilta, tarkastusinsinöörien piirialueiden rajoilta asukasjärjestöjen demarkaatiolinjoihin ja oikeastaan mistä tahansa vallan käytön yksiköstä pientalotonteista kinkeripiireihin. Jokainen aluerajaus pitää implisiittisesti sisällään idean keskeisistä ja perifeerisistä kohteista, eikä sen poistaminen hallinnollista yksikkökokoja kasvattamalla ole ainoa tai välttämättä paraskaan vaihtoehto vaikka se ensimmäisenä usein mieleen juolahtaakin.

Todellisuudessa suomalaisen kaupungin keskeisimmät rajamaat löytyvät kuntien sisältä alueilta, joilla valtiollisen ja kunnallisen päätöksenteon intressit eivät kohtaa ja maankäyttömuodon (esim. liikenne, luonnonsuojelu, palo- ja pelastustoimi) itsenäisyys on eriytetty erinäisin puskurivyöhykkein toiminnallisiksi jättömaiksi¹⁰.

Tätä samaa ideologiaa hallinnollisten alueiden sisäisten rajamaiden tunnistamisesta ja hyödyntämisessä osana kaupunkisuunnittelun potentiaalia on systematisoitu Tampereen Teknillisen Yliopiston Urbanien kesantojen kartoitusta koskevassa tutkimuksessa. (esim. Alppi et al. 2008) Ei liene yllättävää, että institutionalisoidun kesannon kartoituksen kohteet löytyvät usein juuri esikaupungeista ja teollisuusalueilta, joihin kohdistuvat hallinnolliset ambitiot ovat melko vähäisiä. Näin esimerkiksi erilaisten käyttöönoton transaktiokustannusten alennusten ja vaikkapa kaavoituksen väljentämisen kautta voisi löytyä hedelmällisiä taktikoita esim. täydennysrakentamiseen, joka meillä on mielikuviin vakiintunut eriasteisissa tunkemisen ja reviireselkkausten roolissa normaalimmalta kuulostavan toimijälähtöisen täydentymisen sijaan.

PEUKALORUUEISTA PEUKALOSÄÄNTÖIHIN

Edellä esitetyn paradoksaalinen logiikka on siinä, että suunnittelua ei voida tervehdyttää suunnittelemalla (vallitsevassa institutionalisoituneessa muodossaan) enemmän, vaan suunnittelemalla vähemmän. Toisin sanoen

¹⁰ Siirtymällä ajassa noin 40 vuotta taaksepäin ja harrastamalla pientä uudelleenluentaa, tämän rajamaan problematiikan löytää myös tonttitasolta. Sammalkorpi et. alin unohduksiin jäänyt, erityisen ansiokas selvitys kaupunkimaisesta pientaloasutuksesta on hyvä esimerkki yrityksestä tonttikohdaisen joutomaan tehokäyttöön perinteisen arkkitehtisuunnittelun keinoin.

antamalla tilaa paikallisen potentiaalin hyödyntämiseen paikoissa jonne virastopäällikköjen mielikuvitus tai konsulttirahat eivät kannu. Konkreettisesti simpina käytännön toimina, voisi ajatella siirtymistä tarkoista asemakaavoista paikallisempiin rakennusjärjestyksiin (tai vaihtoehtoisesti asemakaavojen kehittäminen laajempiin ja väljempiin, samaa tarkoitusta ajaviksi asiakirjoiksi), joilla määritellään pelikentän rajat. Tarkkaan ottaen tämä oli vallitseva käytäntö 1800-luvun ruutukaavakaupungissa. Itseorganisoitumisen takeena ei ollut tarkkaan lopputilanteen kuvantamiseen pyrkivä instrumentti ja normeerattu prosessi, vaan ruutukaavan väljä rakenne ja detaljitason yleispiirteet määrittävä rakennusjärjestys. Osallisuuden takeena oli laki eräistä naapurussuhteista. Paremman puutteessa samaa logiikkaa voisi ajatella kuoliaaksi suunnitellun kaupungin ongelmaamme.

Kaavoitusprosessissa meillä kysymys on pikemminkin siitä kenellä on oikeus potentiaalin määrittämiseen ja hyödyntämiseen, kuin siitä minkälaista lopputulosta kaavoituksessa haikaillaan. Nimenomaan tämä perustavanlaatuinen oikeus kaupunkirakenteen potentiaalien hyödyntämiseen on ymmärtääkseni äärimmäisen kapeissa kantimissa. Ajatus projektista, joka keskittyy aloituskokouksessa määritellyn tavoitteen (tai parhaassa tapauksessa kahden kolmen) täyttämiseen, on lähtökohdiltaan absurdi. Kaupunkitilasta on tehty virallisesti yhdyskuntatalouden rahantakomo, jonka lokeroissa ihmisten oletetaan optimoivan arkeaan. Virallisessa kaupunkirakentamisen pelissämme on niin vähän mielikuvitusta, että on oikeastaan riemastuttavaa huomata, että suurimmat muutokset kaupunkirakenteessamme löytyvät sieltä minne kaupunkisuunnittelijat eivät ilkeä katsoa: markkinoista ja hajautetusta päätöksenteosta. Suurin väärintulkinnan vaara on kuitenkin se, että ABC-invaasio alkaa vaikuttaa urbaanilta innovaatiolta¹¹. Pikemminkin kysymys on siitä, että virallisessa kielenkäytössämme markkinoista puhdistettu kaavajärjestelmä on pikemminkin luonut ja suojannut oligopolistisia markkinatoimijoita, joiden puuhastelu on vaihtoehtojen ja kilpailun puutteessa saanut poliittisen hyväksynnän. Tästä esimerkin löytää vaikkapa tutkiskelemalla pääkaupunkiseudun rakennuskantaa, josta on vaikea löytää niin huonoa, viimeistelemättöä tai mielikuvituksetonta luukkuu, etteikö siitä saisi rakennuskustannuksia ylittävää (ansiotonta) tuottoa.

Perimmältään kysymys on siitä kuka saa kerätä rakentamisprosessien kautta tehtävän tulonsiirron hedelmät. Demokraattisen perinteen mukaisesti järkevältä kuulostavia vaihtoehtoja on kaksi: asiantuntijoiden rooliin nousseet, mutta omaa asiaansa ajavat suurteollisuus ja keskusliikkeet vai asumiskustan-

¹¹ Tätä se ei tietenkään ole, vaikka sen ansioksi voidaankin laskea poliittisen päätöksen aikaansaaminen melkein neljäkymmentä vuotta käynnissä olleeseen kauppojen suunnuntaukiolojen kiistaan.

nuksillaan ja asuntolainoillaan yhteiskuntaa pyörittävät asukkaat. Ideaalissa maailmassa näiden pitäisi kai verojen, ostovoiman kasvun ja muiden tasausten jälkeen olla vaihtokelpoisia, mutta sellaista ideologiaa ei minulta edellisten saatesanojen jälkeen oikein irtoa. Uskokoon ken tahtoo.

Ottamatta kantaa vahvasti valittuun ratkaisuun väitän kuitenkin, ettei sellaista kaupunkia tai kansalaista, jota varten nykyiset maankäyttöä ohjaavat viranomaiskäytännöt on luotu, enää ole olemassa. Laajassa skaalassa olennaisin ongelma on uskomuksissa keskitettyihin ja valtavan kokoiisiin kertaratkaisuihin ja järjestelmiin, joiden vaikutusta yhteiskuntamme kompleksisesti adaptoituvaan kokonaisuuteen on vaikeaa ennakoida¹². Vaikka ilmastopoliittiseksi tavoitteeksi otettu rakennusten energiamääräysten tiukentaminen on verhottu merkittävään globaaliin huoleen, on huomattava, että siinä vaiheessa kun rakennusteollisuus alkoi energiatehokkaiden rakennusmääräysten puolesta lobbaamaan, oma lehmä oli jo ojassa. Kovin paljon ei keskusteltu rakentamisen vähentämisestä, jalostusasteen kasvattamisesta, valtakunnallisesta energiapolitiikasta, liikkumistarpeen vähentämisestä tai mistään muustakaan koko yhteiskunnan taholla tehtävästä suunnanmuutoksesta, jolla hitaasti muuttuvan rakennuskantamme ongelmia olisi yritetty suitsia.

Todellinen asiantuntijuus on olennaisten asioiden erottamista epäolennaisista, ja tästä ei voi olla kysymys, jos suunnitelmien toiminnan edellytyksenä ovat toisenlaiset asukkaat/kuluttajat. Asiantuntijoiden rooli (jollaisena virkamiehet kuntalain mukaan toimivat) on muuttunut epäkiitolliseksi pelottelijoina toimimiseksi (Joutsiniemi 2010b) ilman, että varsinaista näkemystä kaupunkien erilaistuvista ja asukkaiden mielitekoja seurailevasta maankäyttökysymyksistä muodostuu. Tässä epäkiitollisessa kontekstissa pääsuunnittelijavaatimusten kiristäminen, taideprosentit tai vaikkapa sertifioidut vedeneristykset ovat pelkkää näpertelyä. Olennaisempaa olisi kehittää kaupunkirakentamisen kannalta tilanteita, joissa ohjailu ja valvonta ovat mahdollisimman vaivatonta, ja toisaalta synnyttää sellaisia, joiden hyvyys paljastuu vasta taitavaa valvontaa ja suunnittelua edellyttävän rakentamisen myötä. Rakentamistamme hallitsee edelleen kaikenkattava syyni ja sosiaalinen peli, vaikka tärkeää olisi löytää valvonnan ja ammattimaisen suunnittelun

12 Hyvän esimerkin tarjoaa vaikkapa tuore huoli ympäristöystävällisemmän energiatuotannon tuoma vaikutus kaukolämmön hinnan nousuun, joka olisi potentiaalisesti korvattavissa yhtä ympäristöystävällisellä maalämmöllä.

kautta laatua sieltä, mistä sitä ei itsestään selvästi löydy. Keskittyä kokonaisuuteen ja antaa pikkuvirheiden poistua ajan myötä. Lähtökohdaksi olisi otettava omistusoikeuksien pilkkoutuminen, asiantuntijuuden pilkkoutuminen, päätöksenteon pilkkoutuminen, jolloin uudesta kehitysdynamiikasta on muodostettavissa toisenlainen kokonaiskuva.

Jos seuraa liian tarkkaan päivälehtien keskustelua, alkaa vaikuttaa, että jokainen Avotakan lukija on arkkitehti ja Rakennusmaailman tilaajalahjana voisi saman tien jakaa pääsuunnittelijan pätevyys. Todellisuudessa kaikkien elämäntapaa ylistävien aikakauslehtien ja prime time -ohjelmien takana kansaa vaivaa todellinen hartiapankkien kriisi. Rakentaminen on jopa ns. ammatilaistasolla muuttunut tuoteosakaupaksi ja kotioloissa IKEAn huonekalun pystyyn saaminenkin on jo harjakaisten paikka. Tätä ei kuitenkaan tarvitse nähdä yhteiskunnallisena ongelmana. Pikemminkin päinvastoin. Se takaa, että rakennettiinpa minne tahansa, taloudelliset vaikutukset näkyvät joka tapauksessa valtion verotuloissa tavalla tai toisella. Viranomaistyön kannalta helpotusta tuo havainto, että suuri osa valvonnan kohteena olevista asioista on oikeastaan niin yksinkertaisia, ettei edes maalaisjärkeä tarvita vaan kaupunkilaisjärjelläkin pärjää. Nykymuodossaan valvonnasta on oikeastaan jäljellä enää turvallisuuteen ja terveellisyyteen verhoitu edunvalvonta. Pahimmillaan sähkötöistä vaativin ilman lupia tehtävä oli hehkulampun vaihto ja toisaalla ämpärikin tulkittiin paineestiaksi. Vaikka näistä vuosista on edetty hieman, selvänä sivuvaikutuksena on nähtävä kaupunkitontin roolin vakiintuminen huonon paketti- tai lamellitalon parkkipaikaksi. Paikallisen identiteetin kadottaneessa nykykaupungissamme on yksittäisistä kaduntalajista tehty vaihikka pientareen kuluttajia, jotka aktiivisesti muuttavat ja kilpailuttavat elinympäristöään, lisäävät varallisuuttaan asuntoja vaihtamalla ja virkistävät kaupakeskittymissä. Rakentamisen ammattilaiselle tai poliittiselle mesenaatille iso kaavahanke ja kollegojen arvonto ovat kiistatomia institutionalisoituneita tavoitteita, mutta tulevaisuuden hallinnassa yhteiskunnalliselta kattavuudeltaan riittämättömiä. Pääkaupunkiseudun kasvussa on tunnistettavissa voimakkaita kehityssuuntia, jotka eivät näihin pelastaviin projekteihin mahdu.

INSTITUTIONAALINEN IKÄVÄ

Pienten toimijoiden suosiminen ei välttämättä tarkoita siihen liian usein miellettyä ristiriitaa suhteessa suuriin kunnianhimoisiin suurprojekteihin. Pikemminkin kysymys on siirtymistä epärealistisen kaikki suunnittelun asteet läpäisevästä varmuuden tavoittelusta muutosten ja vaikutusten todennäköisyyteen. Pienet projektit ovat pieniä, eikä niiden vaikutukset maailmaa hei-

lauta. Ja silloin kun heilauttavat, niin niiden takana on jo jotain patoutunutta tai innovatiivisuutta, joka olisi syytä nostaa keskustelun fokukseen. Esikaupungissa olennaista ei todellakaan ole se mitä sinne alun perin suunniteltiin, vaan se mitä toteutui tuosta suunnittelusta huolimatta. Tässä ajatusmallissa keskeisempiä kuin valvonta ja kieltäminen ovat seuranta, adaptoituminen, kannusteiden myöntäminen ja paikallisten resurssien käyttöön saaminen vapaaehtoisuuden kautta.

Tähän päästäkseen on otettava vakavasti lain kumuloitumisen logiikka ja normien kasaantuminen, ja tunnistettava mihin suuntaan se kehitystä vie. Kaavoitus, joka kerran oli uudisrakentamisen kannalta välttämätön ohjausväline, on turhan usein puhtaasti lisäriesa ja tarpeeton lisäkustannus, joka ainoastaan huonontaa paikallista kilpailukykyä. Jo kertaalleen rakennetuissa ympäristöissä on jo niin paljon muutosta vastustavia luonnollisia reunaehdoja ja säädöksiä, että niiden lisäämisessä olisi oltava maltillinen. Eriytyneen asiantuntijuuden ja päätöksenteon dominoimaa tilannetta ei erityisemmin auta normien pilkkoutuminen eturyhmäintressien mukaisesti. Peukalosääntönä voisi ehkä pitää, että jokaista uutta kaupunkitilaa määrittävää normia kohden olisi kahdesta vanhasta päästävä eroon. Ratkaisu ei siis löydy hyperaktiivisesta valvonnasta, vaan proaktiivisesta mielekkäiden kriteerien laatimisesta ja retroaktiivisesta markkinoiden toimivuuden tarkistamisesta. Tämä vaatisi melko toisenlaista orientaatiota kaupunkipolitiikkamme ongelmiin.

Se, että suomalainen ”maan tapa” on kadunmiehestä alkanut viime aikoina kuulostaa italialaisen ”cosa nostran” käännökseltä, ei sinänsä ole kovin ihmeellistä. Suomen kaltaisessa vähäisesti korruptoituneessa maassa varsinaisesti rikolliseksi katsottavaa toimintaa on onneksi vähän, mutta maan käyttöön kytkeytyvissä asioissa ei myöskään sinisilmäisyyteen ole aihetta. Kansainvälisesti tarkasteltuna on kiintoisaa huomata, että kansainvälisesti korruptoituneimmat elinkeinoalat löytyvät juuri kaupunkitilantuotannon keskeisistä toimijoista eli rakentamiseen, kiinteistökehityksen ja suuriin infrastruktuurihankkeisiin liittyviltä aloilta¹³. Syy ei ole niinkään ihmisistä näillä aloilla sinänsä, vaan näiden alojen luonteesta ja toimijoiden vähydestä, joka mahdollistaa rajoitetun kilpailun, ja suurten taloudellisten voittojen synnyttämisen ”tyhjästä” ja päätösten kytkeytymisen erilaisiin epävirallisiin verkostoihin. Olisi tarpeettoman naivia ajatella että suomalaiseen geeniin olisi valikoitunut jotenkin näille houkuttimille immuuneita yksilöitä. Niinpä tällaisen mahdollisuuden rakenteellisen poissulkemisen ei pitäisi kenenkään oikeuksia loukata – päinvastoin. Suomalainen kaavamonopolin käsite on ol-

13 Ks. esim. Bribe Payers Index (BPI) sivulla <http://www.transparency.org/>.

lut yritys tämän ylijäämän ottamiseen yhteiskunnan haltuun, mutta edustuksellisen demokratiamme mukainen hallinto jättää väistämättä päätöksenteon taustat peittoon ja antaa tarpeetonta aihetta spekulatioille.

Kun tarkastelee esimerkiksi suoran demokratian käytännössä toimivia sovelluksia maailmalla, huomaa myös että usein juuri maankäyttöä koskevat kysymykset on rajattu ulkopuolelle (Büchi et al. 2008). Tämä kuvaa hyvin päätöksentekijöiden yleismaailmallista haluttomuutta kansalaisten kontrolliin tällä keskeisimmistä päätöksenteon osa-alueista. Niin haluttaessa tässä olisi kansallinen näytön paikka, vaikka nykyistä laajemman kansalaisyhteiskunnan mahdollisuus ei Suomessa tätä kirjoittaessa vaikuta kovin realistiselta¹⁴. Radikaaleihin poliittisiin uudistuksiin tuskin lähiaikoina mennään, joten on mielekkäämpää tarkastella niitä käyttämättä jääneitä mahdollisuuksia maankäytönsuunnittelussamme, joita nykyinen lakimme tarjoaa jopa valistuneen kunnallishallinnon oman päätöksenteon keinoin.

Jos luottamus laajamittaiseen paikalliseen päätöksentekoon tuntuu liian rohkealta, jo nykyisen lain hengen mukaista olisi, että kenellä tahansa osalliseksi itsensä tuntevalla olisi mahdollisuus vaihtoehtoisen kaavaluonnoksen jättämiseen virkatyönä valmistellun rinnalla¹⁵. Keskeistä on juuri laadukkaiden vaihtoehtojen tuottaminen päätöksenteon pohjaksi eikä tämä olennaisesti poikkea avoimesta osallistumismahdollisuudesta julkisiin tarjouskilpailuihin. Tämä pieni periaatteellinen päätös muuttaisi asiantuntijuuden kriteeristön kertaheitolla suunnittelijoista suunnitelmasisältöihin. Samalla arviointikriteerien ja käytettävien määräysten eksplisiittisen määrittämisen tarve korostuisi. Toinen huomattavan yksinkertainen tapa kaavoituksen kahnausten vähentämiseksi olisi kaavaprosessin käynnistämisvaiheen tekeminen läpinäkyvämmäksi. Kaavoituskatsauksen ajatuksena (MRL 7 §) oli tehdä lähitulevaisuuden kaavahankkeet ennakoitavimmiksi ja asukkailla vähemmän

14 On muistettava, että Suomen perustuslakiin ollaan vasta 2012 muutoksessa tuomassa kansalaisten aloiteoikeus, ja että keskustelua demokratiasta käydään sumuverhon takana ikään kuin presidentin valtaoikeuksilla tai ”kahdella lautasella” olisi mitään tekemistä demokratian tilan kanssa. Pikemminkin kyseisen instituution 80 prosenttinen kansan tuki sekä luonne päätöksistään väistämättä vastuuta kantavana poliittisena tahona on kansan mieleen. On lisäksi melko oireellista, että esimerkiksi MRL:n mukanaan tuoma uudistus toi periaatteellisella tasolla keskusteluun eurooppalaisiin ihmisoikeuksiin liittyvän mahdollisuuden vaikuttaa elinympäristönsä muutoksiin, mutta kaikki lain tarkennukset viimeisen kymmenen vuoden aikana ovat kaventaneet mahdollisuutta maankäyttöä koskevaan päätöksentekoon jopa alle rakennuslain viimevuosien.

15 Itse asiassa esimerkiksi Espoon Suurpellon asemakaavoituksen yhteydessä toinen vaihtoehtoista tuli aikanaan suoraan konsultin pöydältä lautakuntakäsittelyyn, jolloin viranomaisvalmistelun osuus jäi nimelliseksi esittelijänä toimivan virkamiehen työksi. Lautakunnan vielä hyväksyessä omien kaavalaatimishoidensa vastaisen ehdotuksen luottamus kunnallisen asiantuntijapäätöksentekijä koneiston käytäntöihin ei ainakaan kirjoittajaa vakuuttanut. Samanlaisia tapauksia löytää luonnollisesti suuresta osasta kaavahankkeita, vaikkeivät ne ehkä näin läpinäkyviä olisikaan.

yllätykselliseksi, mutta käytännössä jopa puolet käynnistettävistä hankkeista saattaa tulla ohjelman ulkopuolelta. Useita kaavoittajia eri kunnissa haastateltuna voin vakuuttaa, että todellisuudessa kaavan käynnistymisen syyt ovat jopa suunnittelijoilta useimmiten täysin hämärän peitossa – tai silloin kun ne tiedetään, niistä ei liiemmin käytävillä huudella.

Lisälukemisto:

- Almendinger, P.; Ball, M. (2006): Rethinking the planning regulation of land and property markets. New horizon programme – Final report. Office of the Deputy Prime Minister.
- Alppi, S.; Hynynen, A.; Karppinen, S.; Kiviranta, M.; Närhi, K. (2008): *Urbaanit kesannot – kartoitusten menetelmä*. TTY/EDGE. Tampere.
- Batty, M.; Besussi, E.; Chin, N. (2003): Traffic, Urban Growth and Suburban Sprawl, Centre for Advanced Spatial Analysis, WP 70. [http://www.casa.ucl.ac.uk/working_papers/paper70.pdf]
- Büchi, R.; Braun, N.; Kaufman, B. (2008): *Opas suoraan demokratiaan*. Like. Helsinki.
- Demos (2009): *Tälsinki/Hellinna*. Helsinki-Tallinna Euregio.
- Haila, Y.; Joutsiniemi, A.; Kervinen, M.; Lodenius, S. (tulossa 2010): Östersundomin ekologinen ohjelma. KSV/Helsinki.
- Ijäs, T. (2006): *Asuntoja, rahaa ja rakentamista*. Rakennustieto.
- Joutsiniemi, A. (2006): *Ei-kenenkään Helsinki*. TTY. Tampere.
- Joutsiniemi, A. (2008): *Kaavoituksen tilasta*. Yhdyskuntasuunnittelu 2/2008.
- Joutsiniemi, A. (2009a): *Hevoskaupan perinne kohtaa lehmänkaupan arjen*. (Arvio kirjasta: Pertti Maisala: Espoo – Oma lukunsa). Yhdyskuntasuunnittelu 1/2009.
- Joutsiniemi, A. (2009b): *Kaupunkien suunnittelusta itseorganisoitumiseen*. Teoksessa: Heikkinen, T. & Mattila, H. (toim.): *Minne mener kaupunki?* YTK C73. Espoo.
- Joutsiniemi, A. (2009c): *Täydennysrakentamisen mahoja ja machoja*. Yhdyskuntasuunnittelu 4/2009.
- Joutsiniemi, A. (2010b): *Becoming Metapolis – A Configurational Approach*. Datutop 32. TTY. Tampere.
- Joutsiniemi, A. (2010b): *Lectio Praecursoria*. 5.2.2010. TTY. Tampere.
- Lytytikäinen, T.; Lönnqvist, H. (2005): *Asumiskustannukset suurissa aluekeskuksissa*. VATT-keskustelulaitteita. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Maisala, P. (2008): *Espoo – Oma lukunsa*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus. Espoo.
- Majamaa, V.; Markkula, M. (2001): *Kiinteistönmuodostamislaki*. Edita. Helsinki.
- Mäntyselä, R.; Nyman, K. (2001): *Kaavoitus – suunnittelua? Suunnittelun patologioita maankäyttö- ja rakennuslain sovelluksissa*. OY: A30. [<http://herkules oulu.fi/isbn9514265629/isbn9514265629.pdf>]
- Niskanen, W. A. (1994): *Bureaucracy and Public Economics*, Edward Elgar.
- Patomäki, H. (2007): *Uusliberalismi Suomessa – lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. WSOY.
- Malmberg, J. (2009): *Kunnianhimoista ja monipuolista suunnittelua, kiitos!*, Arkkitehtiuutiset, 11/2009.
- Turner, J. (1976): *Housing by People – towards autonomy in building environments*. Marion Boyards. Lontoo.
- Sammalkorpi, Risto et al. (1961): *Kaupunkimaisesta pientaloasutuksesta, Suomen Arkkitehtiliitto, Asemakaavalaitos*. Helsinki.
- Taleb, N. N. (2007): *Musta joutsen – Erittäin epätodennäköisen vaikutus*. Terra Cognita.
- Tuori, K. (2008): *Sipoo-päätös rikkoi itsehallintoa vastaan*. Sunnuntaidebatti. Helsingin Sanomat 17.2.2008.
- Unwin, R. (1912): *Nothing gained by overcrowding! – how garden city type of development may benefit both owner and occupier*. P.S. King & Son. [<http://www.clghs.org.au/documents/Unwin%20Nothing%20Gained.pdf>]
- Virtanen, P. (2000): *Kunnan maapolitiikka*. Rakennustieto.
- Ward, C. (1983): *Housing – An Anarchist Approach*. Freedom Press. Lontoo.
- Webster, C.; Lai, L. W.-C. (2003): *Property Rights, Planning and Markets – Managing Spontaneous Cities*. Edward Elgar.

II TOIMENPIDEOSA

HELSINGIN ARKKITEHTUURIPOLIITTISEN OHJELMAN TOIMENPIDEOSA

3.12.2008

SISÄLTÖ

1. Työryhmän asettaminen ja tehtävänanto

1.1 *Lähtökohdat*

1.2 *Jatkotyöryhmän tehtävä*

1.3 *Jatkotyöryhmän työskentelytavat*

2. Miksi arkkitehtuuripoliittikka - mitä on arkkitehtuuri

3. Muutosvoimia

3.1 *Ilmastonmuutos*

3.2 *Asukaslähtöisyys*

3.3 *Yksilöllistyminen*

3.4 *Uudet mittavat rakentamismahdollisuudet*

3.5 *Täydennysrakentaminen*

3.6 *Arkkitehtuurin ja designin merkityksen korostuminen kaupungin profiloitumisen ja matkailun kannalta*

4. Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin laatimisen jälkeen jo toteutuneita arkkitehtuuripoliittisia ehdotuksia

5. Työryhmän esitykset

Liite 1 Työryhmän toimenpidesuosituksia

0.1 *Arkkitehtuurin kieli ymmärrettäväksi*

0.2 *Kulttuurihistorialliset arvot ja rakennussuojelu*

0.3 *Kaupunkielämän yksilölliset ja moniarvoiset puitteet*

0.4 *Arkkitehtuuri informaatioyhteiskunnassa*

0.5 *Projektityöskentely*

0.6 *Arkkitehtuurin arvostus – arkkitehtuurille asiamies*

0.7 *Helsingin rooli – Cool Helsinki School*

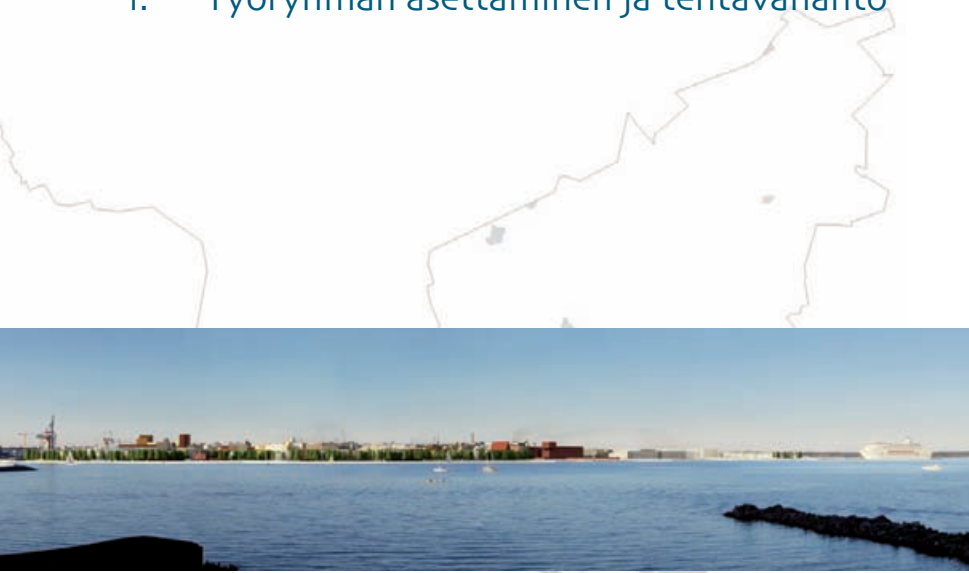

Aukeamien kartoissa on esitetty kussakin kartassa ennen mainittua vuotta rakennetut 2000-luvulle säilyneet rakennukset.

1840

Kartat Helsingin kaupunki, kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto, Helsinki 046/2010

1. Työryhmän asettaminen ja tehtävänanto

1.1 LÄHTÖKOHDAT

Kaupunginjohtaja päätti johtajistokäsittelyssä 26.1.2005 asettaa kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimen apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpisen johtaman työryhmän valmistelevaan kaupungille arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa. Työryhmän työn tuloksena syntyi Helsingin arkkitehtuuri nyt! -nimellä tunnettu Helsingin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, joka julkistettiin 8.6.2006.

Helsingin arkkitehtuuri nyt! – Helsingin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma lähetettiin kesäkuussa 2006 lausuntokierrokselle. Lausunnot saatiin yhteensä 14 taholta. Valtaosa lausunnon antajista oli kaupungin omia hallintokuntia ja lautakuntia. Helsingin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on ollut esillä Helsingin rakennusvalvontaviraston kotisivuilla kesäkuusta 2006 lähtien (www.rakvv.hel.fi).

Raportti ja siitä saadut lausunnot olivat pohjana, kun asia esiteltiin Helsingin kaupunginvaltuustolle 12.9.2007. Valtuusto kävi asiasta lähetekeskustelun ja totesi, että kaupunginhallitus tulee päättämään ohjelmasta lähetekeskustelussa saadun palautteen ja jatkovalmistelun pohjalta.

1850

1.2 JATKOTYÖRYHMÄN TEHTÄVÄ

Kaupunginjohtaja nimesi johtajistokäsittelyssä 21.5.2008 työryhmän Helsingin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jatkovalmistelua varten. Työryhmään nimettiin:

virastopäällikkö Lauri Jääskeläinen rakennusvalvontavirastosta, puheenjohtaja asemakaava-arkkitehti Annukka Lindroos kaupunkisuunnitteluvirastosta yksikön päällikkö Anne Mäkinen kaupunginmuseosta toimistopäällikkö Terhi Tikkanen-Lindström rakennusvirastosta tonttiasiamies Tuomas Kivelä kiinteistövirastosta rakennuttaja-arkkitehti Ifa Kytösaho asuntotuotantotoimistosta (1.6.2008 alkaen kehittämisinsinööri talous- ja suunnittelukeskuksesta) kehittämis-päällikkö Markus Härkäpää talous- ja suunnittelukeskuksesta arkkitehti Sari Viertiö rakennusvalvontavirastosta, sihteeri.

Työryhmän tehtäväksi määrättiin valmistella Helsingin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toimenpideosa kaupunginhallituksen päätettäväksi 31.10.2008 mennessä.

Työryhmä otti nimekseen ensimmäisessä kokouksessaan Apoli2. Työryhmä kokoontui yhteensä kuusi kertaa: 5.6., 27.8., 18.9., 15.10., 13.11. ja 3.12.2008.

1.3 JATKOTYÖRYHMÄN TYÖSKENTELYTAVAT

Valtuustossa käyty lähetekeskustelu on ollut toimeksiannon mukaisesti jatkovalmistelutyön eräänä lähtökohtana. Samalla työryhmä tutustui huolellisesti Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportista saatuihin lausuntoihin. Lausuntojen ja valtuustokeskustelun analysointiin liittyvät lyhyet tarkastelut olivat raportin taustamateriaalina. Työryhmä listasi myös niitä kehityspolkuja ja tapahtumia, jotka ovat Helsingissä syntyneet tai voimistuneet raportin julkistamisen (8.6.2006) jälkeen. Kolmantena pääteemana reflektointiin laajemmin niitä yhteiskunnallisia ja kaupunkirakentamiseen liittyviä muutosvoimia, jotka ovat nousseet vahvemmin esiin vasta kesän 2006 jälkeen.

Lähtökohdakseen työryhmä otti alkuperäisen raportin jäsenyksineen ja toimenpide-ehdotuksineen. Työryhmä ei ole lähtenyt kehittämään arkkitehtuuripoliitikasta käydyssä julkisessa keskustelussa jo kritisoituja tai ajankohtaisuutensa menettäneitä toimenpide-ehdotuksia. Työryhmä on työskentelyssään keskittynyt jo kehittymään lähteneisiin toimenpidelinjoihin ja pyrkinyt hahmottamaan esimerkinomaisesti niistä ja keskustelussa olevista yhteiskunnallisista ilmiöistä nousevia uusia mahdollisia kehityssuuntia.

1860

2. Miksi arkkitehtuuripolitiikka - mitä on arkkitehtuuri

Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raporttia kritisoitiin siitä, ettei se sisältänyt arkkitehtuurin määritelmää. Tämä oli silloisen työryhmän tietoinen valinta. Toisaalta, esitellessään ohjelmaa valtuustolle 12.9.2007 viittasi apulaiskaupunginjohtaja Pekka Korpinen tunnettuihin Vitruviuksen hyvän arkkitehtuurin peruseriaatteisiin, jotka Vitruvius esitteli kymmenosaisessa arkkitehtuuria käsittelevässä teoksessaan *De architectura libri decem* (n. 25 eaa, Kymmenen kirjaa arkkitehtuurista, suomentamaton). Vitruviuksen mukaan arkkitehtuurissa pitää pyrkiä kolmeen päämäärään: *venustas*, *firmitas*, *utilitas* (kauneus, kestävyys, käyttökelpoisuus). Pekka Korpinen totesi, kuinka standardikäynnöksistä on suomalaisessa arkkitehtuurikäytännöissä pudonnut pois *firmitas*-sanaan sisältyvä taloudellisuuden näkökohta.

Arkkitehtuurin määrittely luettelomalla objekteja, olivat ne sitten rakennuksia tai niiden välisiä tiloja, johtaa harvoin hedelmälliseen lopputulokseen. Pikemminkin voitaisiin ajatella, että kysymys on näkökulmasta, jolla voidaan lähestyä hyvin monenlaisia ilmiöitä.

EU:n kestävästä kaupunkikehitystä käsittelevä Leipzigin peruskirja (2007) käyttää ilmaisua *Baukultur* (rakennuskulttuuri). Sillä tarkoitetaan kaikkien suunnitteluun ja rakentamiseen vaikuttavien kulttuuristen, taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten näkökohtien summaa (integrated urban development).

Verrattuna moneen muuhun suomalaiseen kaupunkiin on Helsingin arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön tila ja kaupungin halu huolehtia niistä jo lähtökohtaisesti hyvä. Kaupungin oma koneisto on maan oloissa ja jopa kansainvälisesti tarkastellen vahva. Kaupunki suurena maanomistajana voi itse vaikuttaa kaupungin maalle rakennettavien rakennusten ja kaupunkiympäristön laatuun.

Arkkitehtuuripolitiikka luo väylän kirkastaa sekä kaupungin mahdollisuuksia että jo käytössä olevia keinoja hyvän ympäristön tuottamisessa. Arkkitehtuuripolitiikallaan kaupunki voi viestiä nykyisille ja tuleville asukkaille, elinkeinoelämän toimijoille sekä kansainväliselle yleisölle kaupungin tavoitteista ja toimista hyvän ympäristön aikaansaamiseksi.

Monet kansainväliset selvitykset antavat myös vahvaa viitettä siitä, kuinka korkeatasoinen ja samalla elämyksellinen rakennettu ympäristö ja arkkitehtuuri korreloivat suoraan kaupungin menestymisen kanssa. Sekä kaupungin että yksityisten toimijoiden kannalta on taloudellisesti kannattavaa edistää laadukasta rakennettua ympäristöä.

Toisaalta arkkitehtuuripolitiikka voi onnistuessaan olla vahva kaupungin oman toiminnan ohjausväline. Helsingin arkkitehtuuripoliittisena mottona olkoon:

Kaupungin ja sen eri hallintokuntien tulee edistää hyvän rakennetun ympäristön syntymistä ja ylläpitoa. Kaupungin omien toimenpiteiden tulee lisätä arkkitehtuurin ymmärtämistä ja tunnettuutta sekä luoda lisäarvoa kaupungin julkisten toimintojen, työnteon ja asumisen fyysisiin puitteisiin.

3. Muutosvoimia

Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin valmistumisen jälkeen yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön on tullut uusia aiheita. Työryhmän käsityksen mukaan ainakin seuraavat aiheet sisältävät merkittäviä muutosvoimia.

3.1 ILMASTONMUUTOS

Ilmastonmuutos on teema, joka nousi suomalaisen keskusteluun täydellä voimallaan vasta vuosina 2007 – 2008. Helsingin arkkitehtuuri nyt! ei suoranaisesti tarkastellut ilmastonmuutosta eikä sen vaikutuksia rakennettuun ympäristöön ja arkkitehtuuriin. Helsingin kaupunginvaltuusto sen sijaan käsitteli alkuvuonna 2008 energiapolitiittista selvitystä ja selontekoa. Siinä yhteydessä linjattiin lukuisia, aikajänteeltään kymmeneksi vuodeksi tarkoitettuja toimenpiteitä, joilla eri tavoin tavoitellaan hiilidioksidipäästöjen vähentämistä.

Valtuuston 13.2.2008 hyväksymä Maankäytön ja asumisen toteutusohjelma 2008 – 2017 Laadukkaan asumisen Helsinki (MA-ohjelma) sisältää myös monia ilmastonmuutoksen huomioon ottamiseen, kestäväan kehitykseen ja energiatehokkaaseen rakentamiseen kannustavia elementtejä.

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja toisaalta ilmastonmuutokseen sopeutuminen on muuttamassa rakentamiskulttuuria perustavanlaatuisella tavalla. Uutta on energiankulutuksen ohella mukaan tullut päästönäkökulma, rakennusosien uudenlaiset säänkestovaatimukset sekä tarkasteluajanjakson ulottuminen pitkälle tulevaisuuteen. Jo nyt ohjelmoidaan muutostarpeita rakentamismääräyksiin vuosikymmenien päähän ulottuvia vaikutuksia silmällä pitäen. Näkökulman muutos tulee vaikuttamaan sekä rakennusten rakenteisiin että niihin suunniteltaviin tiloihin. Totutut itsestään selvinä koetut suunnitteluperiaatteet niin kaupunkirakenteen, tarjottavien palveluiden, infran kuin asuntojen rakeisuuden ja tilaratkaisujenkin osalta tulevat kyseenalaistettaviksi.

3.2 ASUKASLÄHTÖISYYS

Asukaslähtöisyys, asukkaiden kuuleminen ja osallistumisen edistäminen tulivat vahvasti esiin Helsingin arkkitehtuuri nyt! -valtuustokeskustelussa. Vuorovaikutteisuuden lisääminen alueiden kehittämisessä ja rakentamisessa on ollut voimistuvana trendinä alan kehittämisessä koko 2000-luvun.

Ympäristön fyysisten ominaisuuksien kehittämisen ohella myös ihmisten hyvinvointi on hyvän elinympäristön ominaisuus. Vuorovaikutteisilla prosesseilla on parhaimmillaan voimaannuttava vaikutus. Luomalla elinympäristöjen kehittämisprosesseihin vaikuttamisen mahdollisuuksia, voidaan paitsi sujuvoittaa eheyttävän yhdyskuntasuunnittelun ja -rakentamisen prosesseja, myös luoda tilaisuuksia yksilön merkityksellisille kokemuksille, joilla on suuri merkitys hyvinvoinnille ja paikkaan sitoutumiselle.

Kaupunkisuunnittelun informaatio- ja kohtaamiskeskus Laituri on jo selvästi parantanut mahdollisuuksia hedelmälliseen vuoropuheluun kaupunkilaisten kanssa. Eräiden uusien tulevien suurien asuntoalueiden suunnittelussa on lähdetty kokeilemaan erityyppisiä osallistumismetodeja, joilla asukkaita samalla kertaa sitoutetaan suunnitteluun ja rakentamiseen sekä hankitaan välittömällä kanssakäymisellä ideoita suunnittelukoneistoa varten. Tällaisia alueita ovat muun muassa Kuninkaantammi ja Jätkäsaari. Jätkäsaarella on kokeiltu menestyksellisesti yhteistyötä lasten ja nuorten kanssa. Rakennusviraston katu- ja puistoalueiden alueellisten kehittämissuunnitelmien laadinnassa vuorovaikutus asukkaiden kanssa on viime vuosien aikana muodostunut keskeiseksi osaksi suunnitteluprosessia. Lisäksi verkkovuorovaikutuksen kehittäminen tarjoaa rajattomasti mahdollisuuksia kaikille virastoille.

Asutorakentamisen liittyvä asukaslähtöisyyden voimistuminen on jo nyt muuttanut toimintatapoja. Valintamahdollisuuksien lisääntyminen ja niiden tarjoaminen tuo uusia toimintatapoja ja työkaluja koko rakentamisketjuun. Asukkaille tarjottaviin valintamahdollisuuksiin liittyvän tiedonhallinnan kehittyminen tarjoaa mahdollisuuksia myös työmaa-aikaisen logistiikan kehittämiseksi. Prosessien kehittyminen on mahdollisuus, jota tulee hyödyntää monipuolisesti.

3.3 YKSILÖLLISTYMINEN

Monien tutkimustulosten perusteella voi päätellä, että usein julkisuudessa kritisoitu kerrostaloasunto on mainettaan selvästi parempi ja arvostetumpi asumismuoto. Helsingin asuntokannasta noin 85 prosenttia sijoittuu tällä hetkellä kerrostaloihin.

Tutkimukset – ja monien kaupungin toimijoiden arkihavainnot – antavat kuitenkin viitteitä siitä, että kerrostalot ja niiden suunnittelu koetaan yhä useammin liian standardimaisena ja vähän yksilöllisiä vaihtoehtoja tarjoavana. Yhteiskunnassa ovat muutoinkin viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana voimistuneet monet yksilöllistymiseen liittyvät piirteet.

Vastauksena tähän on kaupunkisuunnitteluviraston johdolla käynnistetty kerrostalojen kehittämisprojekti. Projekti on jo tuottanut lukuisia erinomaisia raportteja, joiden avulla voidaan lähteä monipuolistamaan kerrostalorakentamista kaupungin toimin.

Yksilöllistyminen haastaa erityisesti tuotantomuotoisen rakentamisen. Rakennuttamis- ja rakentamisprosessit tulevat tarvitsemaan kehittämistä. Monipuolistamisen heijastusvaikutukset ulottuvat myös rakennusalan ylläpitoon ja hoitoon. Kunnossapitovastuisiin liittyvät käytännöt ja lainsäädäntö tulevat osaltaan vaatimaan kriittistä tarkastelua. Nykykäytännöissä mm. asunto-osakeyhtiölainsäädännön mukainen kunnossapitovastuiden jakautuminen tunnistaa huonosti laadullisia variaatioita.

Toisaalta vahvistuva trendi on myös urbaanin yhteisöllisyyden tarve. Paikallisten, yksilöä tukevien verkostomaisten yhteisöjen syntyminen tarvitsee tukea myös rakennetun ympäristön keinoin ja ratkaisuin.

1900

3.4 UUDET MITTAVAT RAKENTAMISMAHDOLLISUUDET

Helsinki on historiallisesti mittavien rakentamismahdollisuuksien haasteiden edessä. Aikaisempina vuosina jo käynnistyneiden suurten Vuosaaren, Arabian-Hermannin ja Viikin aluerakentamisprojektien lisäksi käynnistymässä on useiden suurten ranta-alueiden rakentaminen.

Satamatoiminnoilta vapautuu alueita sekä Järkäsaaresta, Sompasaaresta, Kalasatamasta että Kruunuvuorenrannasta. Satamatoimintojen siirtyminen Vuosaareen vapauttaa rakentamismahdollisuuksia myös Keski-Pasilain. Näiden ohella käynnistyy joitain pienempiä kaupunkirakennetta ehjeittäviä rakentamisalueita mm. Kuninkaantammen ja Myllypuron alueella. Lisäksi Helsinkiin on liitetty Sipoosta lähes 25 km²:n -suuruinen alue vuodepvaihteessa 2009. Vanhat pienemmät alueet mukaan lukien rakentamismahdollisuuksia on MA-ohjelman ohjelmakaudella 2008 – 2017 pelkästään asuntokerrosalassa mitattuna yhteensä 4,5 milj. k-m². Rakentamismahdollisuuksista 2,2 milj. k-m² sijaitsee uudelleen käytettävillä alueilla ja 0,7 milj. k-m² uusilla alueilla. Täydennysrakentamisen osuus on 1,6 milj. k-m².

Rakentamisen hallituksi toteuttamiseksi talous- ja suunnittelukeskukseen on perustettu 11 aluerakentamisprojektia koordinoimaan ja ohjaamaan eri hallintokuntien työtä. Haasteista selviäminen edellyttää kaikilta virastoilta ennakkoluulottomuutta tarkoituksenmukaisten prosessien organisointiin ja myös kykyä yhteistyömuotojen kehittämiseen yksityisen sektorin toimijoiden kanssa.

Yhtäaikaa käynnissä olevat suuret rakentamisalueet tulevat haastamaan rakennusalan kapasiteetin. Syksyn 2008 finanssikriisi on tosin vapauttanut voimavaroja. Haasteina tulevat olemaan paitsi työvoiman riittävyys, myös rakennustuoteteollisuuden ja rakennusmateriaalien saatavuus. Arkkitehtuurin ja ympäristön laadun näkökulmasta myös suunnittelun laatu voi muodostua ongelmaksi suunnittelutyöhön käytettävissä olevien resurssien riittävyyden kautta. Kasuvat paineet määrän suhteen eivät saisi näkyä laadun heikkenemisenä.

3.5 TÄYDENNYSRAKENTAMINEN

Esikaupunkialueiden täydennysrakentaminen ja rakennusperinnön vaaliminen ovat Helsingin oloissa voimistuvia trendejä. Väljästi ymmärrettyinä lähes kaikki Helsingissä tapahtuva rakentaminen on täydennysrakentamista. Kaupunkisuunnitteluviraston käynnistämässä Esikaupunkien renessanssi -hankkeessa täydennysrakentaminen on nostettu yhdeksi tärkeimmistä keinoista kehittää esikaupunkivyyöhykettä. Esikaupunkialueilla asuu suuri osa helsinkiläisistä. Uusien asuinalueiden ohella tulee huolehtia myös olemassa olevien alueiden kehittämisestä.

Esikaupunkien renessanssi -hankkeen tavoitteena on kehittää esikaupungeista omaleimaisia ja vetovoimaisia niiden omien vahvuuksien kautta. Painopiste on uudessa asuntorakentamisessa siten, että eri-ikäisten alueiden usein yksipuoliseen asutokantaan saataisiin variaatioita. Osa esikaupungeista omaa jo nyt vahvat ominaispiirteet ja arvokasta rakennettua ympäristöä, jota voidaan hyvällä suunnittelulla täydentää. Joillain alueilla omaleimaisuutta tulee luoda uudisrakentamisella. Kerrostalojen kehittämisprojektissa esiin nostetut laatutavoitteet tulee ulottaa esikaupunkieihin asti. Uudet arkkitehtuuriltaan korkeatasoiset rakennukset parantavat myös lähiympäristönsä laatua.

Pientaloasumisen lisääntynyt kysyntä haastaa myös Helsingin. Tarpeeseen tulee kuitenkin vastata Helsinkiin sopivalla tavalla, kaupunkimaisesti. Nykyisten pientalovaltaisten alueiden täydennysrakentaminen alueiden hyvät omaispiirteet säilyttävällä tavalla edellyttää uusia toteutusmalleja. Helsingin kaupunkirakennetta voidaan tiivistää paitsi pientalomuotoisilla aluekokonaisuuksilla (esimerkkinä Myllypuron puukaupunki) myös pieni-piirteisellä rakennettujen alueiden väliin jääneiden reunojen täydentämISRakentamisella. Myös olemassa olevien kerrostalokortteleiden tehokkuutta sekä monipuolisuutta voidaan kehittää pientalomaisella rakentamisella.

Kaupunkisuunnitteluvirasto on yhteistyössä rakennusvalvontaviraston kanssa kehittänyt pientalovaltaisten alueiden täydentämiseen soveltuvan Helsinki-pientalo -valmistalokonseptin. Konseptin lähtökohtana on ollut luoda pienille ja ahtaille tonteille sekä eri tuotantotapoihin helposti soveltuva yhden perheen valmistalo. Helsinki-pientalossa talotyyppin yksinkertaisuus antaa mahdollisuuden täydentää sitä kuhunkin rakennuspaikkaan ja kullekin tilaajaperheelle sopivilla lisäosilla. Erilaisille alueille tarvitaan omanlaiset tyyppiratkaisut. Kerrostalojen kehittämisprojektin rinnalle onkin MA-ohjelman tavoitteiden mukaisesti kaupunkisuunnitteluvirastossa käynnistetty kaupunkimaisen pientaloasumisen kehittämisprojekti.

3.6 ARKKITEHTUURIN JA DESIGNIN MERKITYKSEN KOROSTAMINEN KAUPUNGIN PROFILOITUMISEN JA MATKAILUN KANNALTA

Kaupungit eri puolilla maailmaa ovat heränneet huomaamaan arkkitehtuurin, muotoilun ja taiteen merkityksen kaupungin tunnettuuden ja vetovoiman kannalta. Yksikin uusi arkkitehtuuriltaan merkittävä ja onnistunut rakennus voi jo sinällään aiheuttaa kerrannaisvaikutuksina koko kaupungin tulevaisuutta myönteisesti nostattavan kierteen. Maailmalta löytyy tässä mielessä monta onnistunutta esimerkkikaupunkia. Mainittakoon vaikkapa Espanjan Bilbao ja Pohjoismaista Oslo, jonne valmistunut Ooppera- ja balettirakennus on houkutellut tuhansittain matkailijoita. Oslon ooppera on myös erinomainen esimerkki rakennuksesta, joka kiinnostaa yhtälailla tavallisia oslolaisia kuin herättää kansainvälistä mielenkiintoa. Suomen oloissa Helsingin Kiasma, Kotkan merikeskus ja Lahden Sibelius-talo ympäristöineen ovat toteutuneita esimerkkejä tämän suuntaisesta kehityksestä.

Saadakseen osansa lisääntyvästä kulttuurimatkailusta tulee Helsingin olla kiinnostava. Kaupungin kansainvälinen maine syntyy täällä kävijöiden kokemuksista. Maantieteellinen sijainti tarjoaa Helsingille mahdollisuuden poimia osansa lisääntyvästä idän ja lännen välisestä liikenteestä. Lähialueilla se tarkoittaa Tukholman, Tallinnan ja Pietarin yhteyksiä ja kaukomatkailussa Aasiaan suuntautuvaa liikennettä. Arkkitehtoniset huippukohteet ja kansainvälisesti kiinnostavat tapahtumat voivat toimia vetovoimatekijänä matkailijoille.

4. Helsingin arkkitehtuuri nyt! –raportin laatimisen jälkeen jo toteutuneita arkkitehtuuripoliittisia ehdotuksia

Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin julkistamisesta kuluneet neljä vuotta ovat osoittaneet, että huomattava osa raportissa esitetyistä toimenpiteistä on jo joko toteutunut tai lähtenyt toteutumaan ilman merkittävämpää erillisrahoitusta. Vaikuttaa siltä, että raportti pelkällä olemassaolollaan ja herättämällään keskustelulla suuntaa toimintaa ja saavuttaa siten osan vaikutustansa.

Raportin esityksistä toteutuneeksi voidaan todeta muun muassa seuraavia toimenpiteitä:

- o Kaavoituksen ja rakentamisen vuorovaikutteisuutta edistää tiiviissä myös muiden hallintokuntien käytössä oleva kaupunkisuunnittelun informaatio- ja kohtaamiskeskus Laituri. Vuonna 2008 avatussa tilassa Narinkkatorin laidalla on järjestetty lukuisia näyttelyitä ja yleisötilaisuuksia.
- o Maankäytön ja asumisen toteutusohjelma 2008 -2017 (MA-ohjelma) on hyväksytty ja otettu käyttöön 13.2.2008.
- o Esteettömyysmäärausten vaikutuksesta asuinkerrostalorakentamiseen on laadittu selvitys.
- o Rakennushankkeiden käsittelyssä on kehitetty hallintokuntien välistä yhteistyötä, joka tähtää laadun parantamiseen: aluetyöryhmätoiminta on laajennettu koskemaan koko kaupunkia.
- o Arkkitehtuurin asiantuntemusta on lisätty hallintokunnissa muun muassa palkkaamalla rakennusvalvontavirastoon maisema-arkkitehti sekä energia-arkkitehti. Liikuntavirastoon on perustettu ja täytetty uusi arkkitehdin vakanssi. Talous- ja suunnittelukeskukseen on perustettu kehittämisinsinöörin vakanssi, jonka tehtävänkuvaan liittyvät mm. tutkimushankkeet sekä asumisen ja asuntorakentamisen laadun kehittäminen ja tontinluovutuskilpailujen järjestämiseen osallistuminen.
- o Rakennusviraston uusi organisaatio aloitti toimintansa vuoden 2009 alusta ja jatkossa se on selkeästi tilaajahallintokunta, joka asettaa julkisten tilkoilujen suunnittelulle ja toteutukselle tavoitetason.
- o Suunniteltaessa ja käyttöön otettaessa uusia suuria rakentamisalueita on hyödynnetty projektimaista työskentelytapaa ja toteutusyhtiöitä.

- o Aluerakentamiskokonaisuuksien toteutumista ohjaamaan on perustettu useita uusia aluerakentamisprojekteja. Tällä hetkellä toiminnassa on 11 alueprojektia, joilla on kullakin oma projektinjohtajansa talous- ja suunnittelukeskuksen kehittämisosastolla. Näiden lisäksi talous- ja suunnittelukeskuksen kehittämisosastolla toimii ns. välialueiden projektinjohtaja, jonka tehtäviin kuuluu projektialueiden ulkopuolisten alueiden kehittäminen ja niiden täydennysrakentamisen koordinointi.
- o Helsingin kaupungin tontinluovutuksiin on liittynyt arkkitehtuurikilpailuja ja muitakin laatutasoa kohottavia toimenpiteitä. Tontinluovutuksia on järjestetty kiinteistövirastovetoisesti hallintokuntarajat ylittävällä yhteistyöllä mm. suunnittelua sisältävin laatukilpailuin, toisinaan tontinluovutuksiin liittyy velvoite suunnittelijan valinnan toteuttamisesta arkkitehtuurikilpailulla tai suunnittelu- ja tarjouskilpailulla.
- o Rakentamisen Ruusu -palkinnosta on tehty kolmikielinen laaja teos, joka sisältää kaikki vuosien 1995 – 2006 Ruusu -tunnustuspalkinnon ja kunniamainintojen saaneiden kohteiden perusteellisen esittelyn.

Koko kerrostalojen kehittämiseen liittyvä aineisto on nähtävillä internetissä osoitteessa www.ksv.hel.fi/kerrostalo/.

Projektialueiden rakentamismahdollisuudet vuoden 2008 lopussa

projektialue	asuntoja (k-m ²)	työpaikka- ja palvelutilaa (k-m ²)	yhteensä (k-m ²)
Länsisatama	870 000	420 000	1 290 000
Keskustakorttelit *	4 000	50 000	54 0000
Pasila	500 000	1 000 000	1 500 000
Arabia-Hermanni	145 000	40 000	185 000
Kuninkaankolmio	280 000	50 000	330 000
Kalassatama	720 000	580 000	1 300 000
Toölönlahti	6 000	970 000	976 000
Viikki	225 000	308 000	533 000
Kruunuvuorenranta	500 000	50 000	550 000
Vuosaari	335 000	115 000	450 000
Myllypuro-Roihupelto	265 000	180 000	445 000
Yhteensä	3 846 000	3 713 000	8 099 000

Näiden lisäksi

projektialue	asuntoja (k-m ²)	työpaikka- ja palvelutilaa (k-m ²)	yhteensä (k-m ²)
Välialueet	1 700 000		
Hajarakentaminen	260 000		
Kaikki yhteensä	5 806 000	3 713 000	8 099 000

5. Työryhmän esitykset

Työryhmä pitää hyvänä vuonna 2006 julkaistusta arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta käytyä keskustelua. Monet asiat ovat Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin jälkeen jo lähteneet toteutumaan. Käyty keskustelu on kuitenkin osoittanut, että joidenkin ehdotettujen toimenpiteiden ei ole tarpeenkaan toteutua ehdotetussa muodossaan. Toimintaympäristössä vaikuttavat muutosvoimat kiirehtivät osaltaan tarkistamaan toimenpide-ehdotuksia.

Työryhmä katsoo, että hyvän arkkitehtuurin toteuttaminen on kunkin hallinnonalan tehtävä omalla toimialallaan. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma sekä tässä raportissa esitetty muodostavat riittävät yleispiirteiset linjaukset ja suuntaviivat hallintokunta-kohtaisille ja hallintokuntien yhteistyössä toteutettaville toimenpiteille. Tavoitteiden ja toiminnanohjauksen selkeyttämiseksi olisi tarkoituksenmukaista sisällyttää uuden valtuustokauden yhteisstrategiaan arkkitehtuuripoliittisia pyrkimyksiä koskeva kohta sekä lisäksi erikseen kehottaa hallintokuntia ottamaan toiminnassaan huomioon arkkitehtuuripoliittiset tavoitteet. Työryhmä katsoo myös, että asialle olisi eduksi laatia nyt kertyneen aineiston pohjalta suurtakin yleisöä kiinnostava ja toimenpiteisiin innostava julkaisu.

Olennaista työryhmän mielestä on saada hyvän rakennetun ympäristön edistäminen osaksi kaupungin yhteisstrategian tavoitteistoa. Tämä takaa, että kaupungin sisällä edistetään Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin ja työryhmän esiin nostamia tavoitteita. Työryhmä on työnsä kuluessa yhteistyössä strategiavalmistelijoiden kanssa muotoillut seuraavan täydennyksen yhteisstrategioihin:

- o elämyksellisesti laadukkaan ja kauniin sekä teknisesti kestävästä rakentamisen edistäminen *(hyvän arkkitehtuurin ja suunnittelun sekä viimeistellyn toteutuksen merkityksen painottaminen sekä kokonaisuuksien että yksityiskohtien osalta kaikessa rakennustoiminnassa sekä rakennusten ja ympäristön ylläpidosta ja huollosta huolehtimisessa)*

Työryhmän raportin liitteeksi on koottu työryhmän keskusteluissa esiin nousseita, esimerkinomaisia toimenpidesuosituksia. Suosituksissa on sekä laajoja, monen toimijan määrätietoista ja pitemmän aikavälin ponnisteluja edellyttäviä että nopeasti toteutettavissa olevia. Liitteeseen kootut ehdotukset on esitetty alkuperäisen Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin mukaisesti seitsemään pääkohtaan jaoteltuina.

Suosistusten kokoelma avaa arkkitehtuurin näkökulmasta vaikuttavia, ajassamme merkityksellisiä ilmiöitä Helsingin kannalta. Sen avulla etsitään myös keinoja tavoitella hyvää arkkitehtuuria ja ottaa huomioon väistämättömiä, globaaleja tulevaisuuden muutosvoimia. Suositukset on työryhmän esityksessä jätetty tarkoituksella yleispiirteisiksi, sillä hallintokunnilla on paras asiantuntemus ratkaistaessa suositusten toimeenpanoa ko. hallinnon alueella.

Suosistusten seuraaminen kytkeytyy yhteisstrategioiden seurantaan.

Työryhmä esittää:

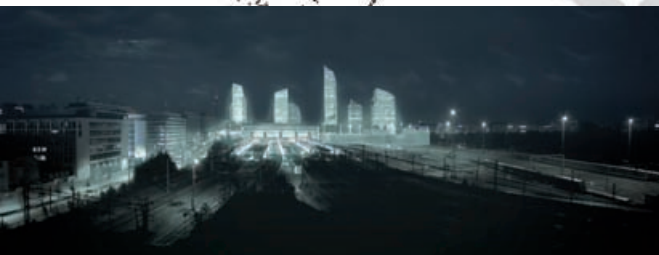
- o Yhteisstrategioihin sisällytetään kaikkia hallintokuntia velvoittava kehoitus arkkitehtuurin edistämisestä hallintokunnan toiminnassa hallintokunnan itse määrittelemien keinoin.
- o Kaupunginhallitus antaa hallintokunnille kehotuksen toimia talousarvion ja taloussuunnitelman puitteissa hyvää arkkitehtuuria edistäen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman sekä tämän raportin liitteessä 1 esitettyjen suositusten hengessä.
- o Rakennusvalvontavirastoa kehoitetaan laatimaan julkaisu Helsingin arkkitehtuuripolitiikasta. Julkaisu koostuisi alkuperäisestä Helsingin arkkitehtuuri nyt! -raportin osista Helsingin sielu ja Vuosirenkaat sekä kaupunginhallituksen aikanaan hyväksymästä Apoli2-loppuraportista.

Liite 1.

Jatkotyöryhmän toimenpidesuosituksia

Suosittelujen kohdalla mainitut nimetyt hallintokunnat ovat ohjeellisia.

Jokaisen ehdotetun suosituksen osalta on tarkasteltu sen vaativuutta ja kustannusvaikutusta kaupungin kannalta. Tarkastelu on tehty käyttämällä neliportaista pisteytystä. Piste yksi tarkoittaa vaativuudeltaan vähäistä, kaksi vaativuudeltaan kohtalaista, kolme vaativuudeltaan suurta ja neljä vaativuudeltaan erittäin huomattavaa. Vastaavasti piste yksi tarkoittaa kustannusvaikutuksiltaan vähäistä, kaksi kohtalaista, kolme suurta ja neljä erittäin huomattavaa. Vaativuus korreloi toimenpiteen edellyttämään työpanokseen, kuinka monen eri hallintokunnan sitoutumista se vaatii ja miten vaativa toimenpide on poliittisen päätöksenteon kannalta. Kustannusvaikutukset liittyvät toimenpiteen aiheuttamiin välittömiin, joskin usein monelle talousarviovuodelle kohdentuviin suoranaisiin kaupungille koituvii menoihin.

01. Arkkitehtuurin kieli ymmärrettäväksi

Arkkitehtuurin ja ympäristön lukutaidon lisäämistä tavoittelevat suositukset liittyvät luontevasti kaikkien opetustoimintaa järjestävien hallintokuntien sekä erityisesti kaupunginmuseon ja kaupunkisuunnitteluviraston toimintaan. Myös muiden hallintokuntien omasta toiminnastaan kertovalla viestinnällä voidaan kehittää rakennetun ympäristön lukutaitoa.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: opetusvirasto, ammattikorkeakoulu, kaupunginmuseo, Suomenkielinen työväenopisto, Svenska arbetarinstitutet, kaupunkisuunnitteluvirasto, rakennusvalvontavirasto, rakennusvirasto, talous- ja suunnittelukeskus, hallintokeskus.

1960

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Nimeretään arkkitehtuuripainotteinen koulu ja vahvistetaan koulujen arkkitehtuurikasvatusta (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Järjestetään opastettuja tutustumisretkiä rakennettuun ympäristöön (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)
- o Järjestetään arkkitehtuurikursseja ja luentoja (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)
- o Kehitetään infokeskus Laituria edelleen aktiivisesti kaupunkilaisille suunnattujen arkkitehtuuria ja kaupunkisuunnittelua esittelevien näyttelyiden sekä tapahtumien pitopaikkana ja myös arkkitehtuurimatkailun tarpeisiin (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)
- o Tiivistetään yhteistyötä korkeakoulujen kanssa arkkitehtuurin ja tulevaisuuden kaupunkiteknologian ja elämäntavan tutkimuksen aloilla (Aalto-yliopisto, Helsingin yliopisto) (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 2)

02. Kulttuurihistorialliset arvot ja rakennus-suojelu

Kulttuurihistoriallisia arvoja ja rakennussuojelun merkitystä tekee näkyväksi erityisesti kaupunginmuseo sekä kaupunkisuunnitteluvirasto omalla toiminnallaan. Historiallisen tiedon dokumentointi sekä siitä tiedottavat näyttelyt ja julkaisut yhdessä erilaisten tapahtumien kanssa lisäävät kansalaisten tuntemusta ja tietoisuutta omasta lähiympäristöstään ja kaupungin historiasta. Tieto antaa lähtökohdan osallistumiseen kaupungin kehittämiseen ja juurruttaa sekä sitouttaa asukkaita omasta asuinympäristöstä huolehtimiseen sekä mahdollistaa kaupunginosien omintakeisen kehittämisen.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunginmuseo, opetusvirasto, ammattikorkeakoulu, kaupunkisuunnitteluvirasto, Suomenkielinen työväenopisto, Svenska arbetarinstitutet, rakennusvirasto, taidemuseo, kulttuuriasiainkeskus.

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Jatketaan kantakaupungin vanhentuneiden inventointien ja kaa-vojen ajantasaistamista erityisesti rakennuskulttuurin säilyminen huomioon ottaen (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 4)
- o Jatketaan esikaupunkien rakennushistoriallisia inventointeja (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 3)
- o Parannetaan nähtävyyksien merkitsemistä viitoin ja opastein (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 4)
- o Nostetaan esiin vuosittain järjestettävien teematapahtumien myötä hyviä esimerkkejä ympäristön hoidosta, esim. rakennusperintöpalkinto, paras piha, ym. (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 3)

03. Kaupunkielämän yksilölliset ja moniarvoiset puitteet

Kaupungin kehittäminen on osa kaikkien kaupungin hallintokuntien toimintaa. Fyysisen ympäristön kehittämiseen ja rakentamiseen osallistuvat erityisesti kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, asuntotuotantotoimisto, rakennusvirasto, rakennusvalvontavirasto, talous- ja suunnittelukeskus.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunkisuunnitteluvirasto, rakennusvirasto, liikennelaitos, kiinteistövirasto, asuntotuotantotoimisto, Helsingin Energia, talous- ja suunnittelukeskus.

Kaupunkiympäristön kehittämiseen liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi

- o Korostetaan rakentamisen arkkitehtonista ja elämyksellistä laatua kaupungin omistajapolitiikassa, kiinteistöstrategiassa ja kaupungin tilahankkeiden hankintaohjeissa (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Hyödynnetään kaupunginosia kehitettäessä niiden olevaa identiteettiä ja historiallisia elementtejä (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 4)
- o Suunnitellaan kaupungin julkiset ulkotilat sekä liikenneterminaalien ja liikunnan tilat sekä alueet arkkitehtonisina kokonaisuuksina ja arkea rikastuttavina toimivina tiloina (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Otetaan kestävä rakentaminen periaatteet käyttöön kaikilla tasoilla uusien alueiden suunnittelussa ja tontinluovutuspolitiikassa (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Luodaan kaupunkivalaistukseen liittyvillä kehittämisprojekteilla kaupungille viihtyisyyttä ja vetovoimaa (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Järjestetään kaupungin julkisten ulkotilojen siisteyteen ja roskattomuuteen liittyviä tempauksia ja laaditaan ylläpito-ohjeet (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 4)

04. Arkkitehtuuri ja kaupunkisuunnittelu informaatioyhteiskunnassa

Informaatioyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen arkkitehtuurin tiedonvälityksessä ja viestinnässä on kaikkia hallintokuntia koskeva mahdollisuus. Erityisesti kysymykseen tulevat kuitenkin fyysisestä ympäristöstä, sen rakentamisesta, huollosta ja ylläpidosta huolehtivat tahot. Näiden tahojen tuottamasta ympäristöön liittyvästä tietokannasta olisi mahdollista luoda myös kansalaisia palveleva avoin tiedonvälityskanava, jonka kautta arkkitehtuuria, kaupunkia, ympäristöä ja luontoa koskeva

1980

tieto välittyy tavalla joka laajentaa asukkaan näkemystä ja syventää ymmärtämystä asuinympäristöään kohtaan. Tietokannan luoma mahdollisuus tarkastella eri tekijöitä päällekkäin ja liikkuu eri aikatasoissa ja mittakaavoissa tulee hyödyntää tietokantaa luotaessa. Myös rakennus- ja alueinventointien liittämistä tietokantaan jatketaan.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunkisuunnitteluvirasto, rakennusvalvontavirasto, hallintokeskus, rakennusvirasto, liikennelaitos, kiinteistövirasto, asuntotuotantotoimisto, Helsingin Energia, talous- ja suunnittelukeskus, kaupunginmu- seo.

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Jatketaan Helsingiä käsittevän avoimen historia-, nykytilanne- ja suunnitelmatietoa sisältävän paikkatietoon sidotun julkisen tietoverkon kehittämistä (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Kehitetään Helsingin kotisivuille kaupungin arkkitehtuuris- vusto yhdessä kaupunginmuseon, kaupunkisuunnitteluviraston, kiinteistöviraston ja rakennusvalvontaviraston sekä Suomen rakennustaiteen museon kanssa (vaativuus 4 / kustannusvaiku- tus 3)
- o Tiedotetaan arkkitehtuuritapahtumista nettisivuston kautta, mm. Laiturin näyttelykalenteri (vaativuus 1 / kustannusvaiku- tus 1)
- o Hyödynnetään erilaiset vuorovaikutteiset verkkovaikutustyöka- lut (PehmoGIS) (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 3)

1990

05. Projektityöskentely

Aluerakentamisprojektien työn kehittäminen on kaupungin hallintokuntien rajat ylittävän vuorovaikutteisten yhteistyömenetelmien kehittämistä. Yhteiset koko kaupunkia koskevat toimintaperiaatteet yhdessä alueellisia erityispiirteitä korostavien suunnitteluratkaisujen kanssa luovat hyvän pohjan kaupungin kokonaisvaltaiselle ja tuloksekkaalle kehittämiselle.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, rakennusvalvontavirasto, talous- ja suunnittelukeskus, rakennusvirasto, kiinteistövirasto, asunto-tuotantotoimisto, Helsingin Energia, ympäristökeskus, liikuntavirasto, opetusvirasto, sosiaalivirasto, hankintakeskus.

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Viedään projekteissa kestävän kehityksen mukaiset ratkaisut lämpöperiaatteella lähtien kaavaratkaisuista aina materiaaleihin ja teknisiin järjestelmiin (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 3)
- o Kehitetään hankintaohjeisiin rakennetun ympäristön laatua painottavat kriteerit (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 3)
- o -Kehitetään kumppanuuskaavoitusmenetelmiä (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 2)
- o -Kehitetään avustetun rakennuttamisen menetelmiä ja hyödynnetään niitä erityisprojekteissa (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 2)
- o Edistetään käyttäjälähtöistä suunnittelua ja toteutusta (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 2)
- o Kehitetään tontinluovutusehtoja ja vuokrasopimuksiin liitettäviä ehtoja sekä niiden seuranta (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 3)

2000

o6. Arkkitehtuurin arvostus

Arkkitehtuurin arvostusta voidaan kohentaa erilaisin teematapahtumien ja valistuksen keinoin. Vastuu on kaikilla hallintokunnilla, erityisesti kuitenkin rakentamiseen ja ylläpitoon osallistuvilla hallintokunnilla.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, rakennusvalvontayrasto, talous- ja suunnittelukeskus, rakennusvirasto, asuntotuotantotoimisto, Helsingin Energia, kaupunginmuseo.

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Järjestetään Helsingin kansainvälinen arkkitehtuuriviikko joka toinen vuosi (vaativuus 4 / kustannusvaikutus 2)
- o Järjestetään vuotuinen arkkitehtuuriseminaari rakennuttajille (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 2)
- o Järjestetään teematapahtumia (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)
- o Jaetaan palkintoja (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)
- o Tehostetaan viestintää (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)

07. Helsingin rooli – Cool Helsinki School

Työryhmän ehdotukset ja tässä liitteessä esitetyt suositukset ovat omiaan toteuttamaan linjauksiin perustuvaa arkkitehtuuripoliittista tulosta Helsingin rakennetussa ympäristössä. Näin toteutuva kaupungin arkkitehtuuripoliittikkaan perustuva tarkastelijan havainto olisi ilmaus Cool Helsinki School:ista.

Erityisesti suositukset liittyvät seuraavien hallintokuntien toimintaan: kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, rakennusvalvontavirasto, talous- ja suunnittelukeskus, rakennusvirasto, kiinteistövirasto, asuntotuotantotoimisto, Helsingin Energia, kaupunginmuseo, henkilöstökeskus.

Mahdollisia tähän liittyviä suosituksia voivat olla esimerkiksi:

- o Korostetaan kaupungin osa-alueiden ominaislaatua sekä uusia alueita kaavoitettaessa ja täydennysrakennettaessa että asuin-, katu- ja puistoalueiden uudis- ja korjausrakentamisessa (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 1)
- o Järjestetään vuosittain työskentelymahdollisuus Helsingissä yhdelle – kahdelle ansioituneelle ulkomaalaiselle arkkitehdille Helsingissä ja vastaavasti muutamalle ansioituneelle suomalaiselle arkkitehdille mahdollisuus työskennellä edelläkävissä projekteissa ulkomailla (vaativuus 3 / kustannusvaikutus 3)
- o Tuotetaan arkkitehtuurijulkaisuja yleiseen levitykseen (vaativuus 2 / kustannusvaikutus 2)
- o Edistetään arkkitehtuuriopiskelijoiden kansainvälistä työharjoittelua kaupungin organisaatiossa (vaativuus 1 / kustannusvaikutus 1)

Helsingin kaupunginmuseo, kuva-arkisto = HKM
Helsingin kaupunki, kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto = KMO
Helsingin kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto, lehdistökuvat = KSV
Rakennusvalvontavirasto = Rakvv

Johdanto-osa

Kansi, 1: HKM, Eino Heinonen noin 1950
3, 5: HKM, Volker von Bonin 1952
7: HKM, Kalle Havas 1920-30 -luku / Kulosaaren silta 1955, tuntematon kuvaaja / HKM, Volker von Bonin 1952 / Pia Ilonen 2010/ Rakvv, Sari Viertiö 2010
8: HKM, tuntematon kuvaaja / HKM, Volker von Bonin 1966 / HKM, Volker von Bonin 1952 / Rakvv, Sari Viertiö 2009/ Kaisa Bremer 2006
9: HKM Mannerheimintie 144 / HKM, E. Heinonen 1950 / HKM, Volker von Bonin 1952 / Rakvv, Sari Viertiö 2009/ Kaisa Bremer 2006
12: Laura Bohm 2010 / Kimmo Brandt 2009 / Laura Bohm 2010 / Matti Taipale 2009 / Hannu Joutsiniemi 2010

Helsingin rakentamisen politiikat

14: Museovirasto, Johan Jakob Reinbergin tussipiirustus 1853
16: Helsingin keskuskatu 1878-, Rakenna ja säilytä -näyttelyssä 1963
17-19: Riitta Nikula
20: Ark 1911, Ehdotus Senaatintorin istuttamiseksi, Nyström 1914
21: Finsk Tidskrift 1898, Lars Sonck
23: Riitta Nikula
25: Koti vaiko kasarmi lapsillemme, kansikuva, Asuntosäätiö 1946 / Riitta Nikula 1991
26: Riitta Nikula / Minna Lukander 2010 / KMO, Helsinki 046/2010
28: Suomalainen puukaupunki 1960-90, Matti Vesikansa 1980 / Riitta Nikula 1982
30: Timo Mäkelä
31: Riitta Nikula
33: Kuningasavenue, Eliel Saarinen 1918

Helsingin sielu

34: HKM, Sakari Pälsi 1930-luku
36: Seppo Pöhlön arkisto, Postitalon työmaa
37: HKM, Jarl Nyberg 1920-luku
38-39: Kaisa Bremer 2006
40: HKM, Eino Heinonen noin 1950
41: Lauri Jääskeläisen arkisto
43: HKM, Nina von Svetlick 1996
44: HKM, Manssilan kotialbumikuvat 1965
46-47: Kaisa Bremer 2006
48: Oleg Donner 2010

Asuminen olemisen peruspiirteenä -esikaupunkien kodit

50-52: Rakvv, Marina Fogdell 2007
53: Rakvv, Marina Fogdell 2007/ KMO, Helsinki 046/2010

55: KMO, Helsinki 046/2010
56: Sari Viertiö
58: KSV, Molino Oy
60: KMO, Helsinki 046/2010 / Sari Viertiö
61: Sari Viertiö
62: KMO, 046/2010 / Rakvv, Sari Viertiö 2010
63: Rakvv, Sari Viertiö 2009 / KMO, Helsinki 046/2010
64: KMO, Helsinki 046/2010 / Sari Viertiö
65-66: KMO, Helsinki 046/2010
67: Sari Viertiö

Näkymiä tulevaan

68: KSV, Vuosaari 20 vuotta
73: Rakvv, Sari Viertiö 2010
74: KSV, Leena Liipola 2009
77-78: Sari Viertiö

Nykykaupunki ja suunnittelun projektiharha

81-86, 90-93: Ristipotkupallo-ottelu Narinkkatorilla 7.4.2010 Katajanokan designhotellista puolesta ja vastaan, Arkkitehtuurin ystävät, kuvat Pia Ilonen
88, 94-95: Anssi Joutsiniemi
96,99: arkkitehtuurinystavat.wordpress.com

Toimenpideoisa

106: KSV, Adactive Oy
108: KSV, Adactive Oy
110: KSV, Kruunuvuorenranta-projekti
111: KSV / KSV, Kruunuvuorenranta-projekti
113: KSV, Adactive Oy
114: KSV, 3D Render / KSV, 3D Render / KSV, Adactive Oy
115: KSV, Loci maisema-arkkitehdit Oy
116: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2008:6 / Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2008:12 / Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:10
117: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston julkaisuja 2007:5 / Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:5
118: KSV Jarmo Roiko-Jokela / KSV, Adactive Oy
119: KSV Jarmo Roiko-Jokela
121: Helsinki suunnittelee 2009:3, AFKS / Helsinki suunnittelee 2009:3, AFKS / Helsinki suunnittelee 2009:3
125: Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston rakentamistapaohje, Alppikylä 31.5.2007 / KSV
126: Helsingin kaupungin kuvapankki, 3D Render
129: KSV, Cino Zucchi Architetti – One Works – Buro Happold / KSV, Cino Zucchi Architetti – One Works – Buro Happold
130: Helsingin kaupungin kuvapankki, Arkkitehtitoimisto K 2 S
135-136: KSV, Kruunuvuorenranta-projekti
138: KSV, Herzog & de Meuron

